MYKOLO ROMERIO UNIVERSITETO
TEISĖS FAKULTETO
TEISĖS FILOSOFIJOS IR ISTORIJOS KATEDRA

JURGITA MISIŪNIENĖ
(TEISĖS IR VALDYMO STUDIJŲ PROGRAMA)

PASITIKĖJIMO TEISMAIS SOCIALINĖS IR TEISINĖS PROBLEMOS

Magistro baigiamasis darbas

Darbo vadovas –
Prof. dr. Vytautas Šlapkauskas

Vilnius, 2010

TURINYS

ĮVADAS 3
1. PASITIKĖJIMO TEISMAIS SAMPRATA 6
1.1. Teismų samprata: teismų funkcijos, reikšmė ir jų santykis su kitomis valstybės valdžiomis 6
1.2. Pasitikėjimo samprata 9
1.3. Pasitikėjimo teismais svarba bei veiksniai, įtakojantys pasitikėjimą teismais 11
2. TEISMŲ VEIKLOS TEISINIO REGLAMENTAVIMO LIETUVOJE BRUOŽAI 15
2.1. Teismų veiklos konstituciniai principai 15
2.2. Teismų ir teisėjų nepriklausomumas kaip teisminės valdžios garantija 18
2.3. Lietuvos teismų sistemos raidos apžvalga nuo 1990 m. 23
2.4. Teismų savivaldos institucijos ir jų reikšmė teisminės valdžios sistemoje 27
3. PASITIKĖJIMĄ TEISMAIS ĮTAKOJANTYS VEIKSNIAI 31
3.1. Teismų administracinės ir organizacinės veiklos pagrindinės problemos 31
3.2. Visuomenės teisinės sąmonės formavimo svarba 34
3.3. Teisėjų kvalifikacijos ir moraliniai reikalavimai 37
3.4. Teisminės valdžios atvirumas 40
3.5. Teismo ir žiniasklaidos santykiai 45
3.6. Korupcijos problema 47
3.7. Teismo priimtų sprendimų vertinimas ir pagarba jiems 49
4. KLAIPĖDOS MIESTO GYVENTOJŲ APKLAUSOS DUOMENYS 54
IŠVADOS 60
PASIŪLYMAI 63
LITERATŪROS IR ŠALTINIŲ SĄRAŠAS 64
SANTRAUKA 71
SUMMARY 72
PRIEDAI 73

ĮVADAS

Demokratinėje valstybėje valdžios organizacija ir veikla turi būti grindžiama valdžių pasidalijimo principu. Tokio principo esmė yra užtikrinti asmens teises ir laisves, padėti visuomenei išvengti valdžios savivalės. Valdžių padalijimas bei asmens teisės ir laisvės yra pagrindiniai konstitucionalizmo elementai. Kiekviena valdžia įgyvendinama per jos institucijas: Seimas, atstovaudamas Tautą, leidžia įstatymus bei atlieka kitas funkcijas, numatytas Konstitucijoje, Vyriausybė įgyvendina Seimo leidžiamus įstatymus, teismai vykdo teisingumą.

Jeigu valstybėje nėra užtikrintas teisingumo įgyvendinimas, tai visos kalbos apie demokratiją, teisinę valstybę, pilietinės visuomenės kūrimą, žmogaus teisių ir laisvių gynimą yra tuščios kalbos. Svarbiausioji teisės socialinė paskirtis – saugoti ir ginti žmogaus teises ir laisves. Todėl svarbu plėtoti demokratinę ir teisinę valstybę, kuri garantuotų žmogaus teisių ir laisvių gynimo mechanizmą bei galėtų veiksmingai teikti paslaugas rinkos ekonomikos sąlygomis[1]. Tik būdama nepriklausoma ir savarankiška teisminė valdžia gali tinkamai įgyvendinti savo funkciją – vykdyti teisingumą, užtikrinti Konstitucijoje, įstatymuose ir kituose teisės normų aktuose išreikštos teisės įgyvendinimą, garantuoti teisės viršenybę, apsaugoti žmogaus teises ir laisves.

Kyla klausimas, ar teismai, vykdydami teisingumą, pakankamai gerai užtikrina šiuos konstitucinius principus, ar pilietis, norėdamas apginti savo pažeistas teises, kreipdamasis į teismą gali būti tikras, kad teismas ginčą išspręs nešališkai ir atstatys jo pažeistas teises.

Lietuvai atkūrus nepriklausomą demokratinę valstybę, teismų sistemos reforma buvo vykdoma intensyviai, todėl neretai skubotai. Teismų įstatymai buvo vieni iš dažniausiai keičiamų teisės aktų. Per nepriklausomybės dvidešimtmetį įgyvendinti esminiai teismų sistemos pertvarkymai. Visų šių reformų tikslas – sukurti tokią teismų sistemą, kuria pirmiausia būtų užtikrinama kiekvieno visuomenės nario teisių ir teisėtų interesų apsauga, garantuojama tinkama jo teisių gynyba ne tik kitų individų, bet ir valstybės atžvilgiu.

Pasitikėjimo teismais aktualumą suponuoja nuo atkurtos nepriklausomos Lietuvos iki dabar visuomenėje vyraujančios nuotaikos. Visuomenės pasitikėjimas teismais, visų pirma, prasideda teismo veiklos suvokimu, kuris neįmanomas be atitinkamos informacijos apie teismus. Ne viena pastaruoju metu surengtų apklausų Lietuvoje parodo mažą pasitikėjimą teismais. Toks visuomenės požiūris į teismus bei teisėjus pastebimas per visus atkurtos nepriklausomos Lietuvos metus. Dažnas asmuo su teismais tiesiogiai nesusiduria. Natūraliai kyla klausimas, ar visuomenei pakanka informacijos apie teismų veiklą, kurią šiandien Lietuvoje dažniausiai pateikia žiniasklaida, ar ši informacija yra objektyvi ir nepamina teisminės valdžios principų?

---

[1] Šlapkauskas V. Teisės sociologijos pagrindai. - Vilnius: Mykolo Romerio universitetas, 2004. P. 449-450.

Pasirinkta magistro baigiamojo darbo tema teisės moksle nėra plačiai išnagrinėta, mokslinės literatūros apie pasitikėjimą teismais nėra gausu. Lietuvos teismų sistemą, teismų funkcijas, veiklos principus, teismų ir teisėjų veiklos organizavimą reglamentuoja Lietuvos Respublikos Konstitucija (toliau – Konstitucija), Lietuvos Respublikos (toliau – LR) įstatymai, Konstitucinio Teismo nutarimai, poįstatyminiai teisės aktai, taip pat tarptautinės sutartys, plačiai aptarta mokslinėje literatūroje. Iš dalies darbo temos problematika yra aptarta prof. dr. V. Šlapkausko[2] vadovėlyje, kitų autorių moksliniuose straipsniuose. Išskirtinas prof. A. Sakalo[3] mėginimas atsakyti, kodėl nepasitikima teismais Lietuvoje, bei prof. habil. dr. V. Mikelėno[4] klausimo, kokių teismų reikia Lietuvai, aptarimas, prof. dr. V. Valančiaus[5] svarstymai apie pasitikėjimą teismu.

Tyrimo objektas – teisminės valdžios veikla ir jos teisinis reguliavimas.

Tyrimo tikslas – atskleisti pagrindines pasitikėjimo teismais socialines ir teisines problemas.

Tyrimo uždaviniai:

1. Atskleisti pasitikėjimo teismais sampratą.

2. Atlikti teismų veiklos teisinio reglamentavimo analizę.

3. Išnagrinėti pasitikėjimo / nepasitikėjimo teismais pagrindines priežastis bei iš to kylančias pasekmes.

4. Atlikti Klaipėdos miesto gyventojų anketinę apklausą.

5. Apibendrinti surinktą teorinę ir empirinę medžiagą, suformuluoti išvadas bei pateikti pasiūlymus.

Hipotezė: teismų veiklos socialinis uždarumas ir menka visuomenės teisinė sąmonė silpnina socialinį pasitikėjimą teismais.

Tyrimo metodai. Atsižvelgiant į magistro baigiamojo darbo tikslą ir jame keliamus uždavinius, siekiant visapusiškai išnagrinėti tyrimo objektą, šiame darbe taikomi teoriniai (lyginamasis, sisteminis ir loginis) bei empiriniai (dokumentų analizės, anketavimas) tyrimo metodai. Taikant lyginamąjį metodą, lyginamos skirtingų autorių skirtingos mokslinės koncepcijos bei statistiniai duomenys. Sisteminės analizės ir loginio metodų pagalba išnagrinėjama teismų sistema ir teisėjų darbo organizavimo ypatumai. Teisiniai dokumentai analizuojami ir interpretuojami taikant loginį, sisteminį ir dokumentų analizės metodus. Naudojant empirinį anketavimo metodą apklausti Klaipėdos miesto gyventojai bei išanalizuoti

[2] Šlapkauskas V. Teisės sociologijos pagrindai. - Vilnius: Mykolo Romerio universitetas, 2004.
[3] Sakalas A. Šešios nepasitikėjimo teismais priežastys // Justitia. 2001, Nr. 6. P. 4-5.
[4] Mikelėnas V. Kokių teismų reikia Lietuvai // Justitia. 2006, Nr. 3(61). P. 2-9.
[5] Valančius V. Pasitikėjimas teismu: kai kurie teismo veiklos viešumo aspektai // Jurisprudencija. 2005, t. 78(70). P. 85-93.

apklausos metu gauti duomenys. Apibendrinimo metodu išnagrinėta informacija, įvairios nuomonės apie teismų ir teisėjų darbo problemas. Loginiu tyrimo metodu suformuluotos tyrimo išvados.

Darbo struktūra. Magistro baigiamąjį darbą sudaro įvadas, keturi skyriai, kurie skirstomi į poskyrius, išvados, pasiūlymai, santrauka lietuvių ir anglų kalbomis, naudotos literatūros sąrašas bei priedai. Pirmajame darbo skyriuje išnagrinėtos teismų funkcijos, reikšmė socialinio pasitikėjimo bei pasitikėjimo teismais samprata. Antrajame skyriuje aptarti teismų veiklos teisinio reglamentavimo Lietuvoje bruožai. Trečiajame skyriuje išnagrinėti veiksniai, įtakojantys pasitikėjimą teismais bei aptartos pagrindinės teisinės ir socialinės problemos, kurios atsiranda dėl nepasitikėjimo teismais. Ketvirtajame skyriuje išanalizuoti anketinės apklausos duomenys.

Darbo šaltiniai. Magistro baigiamasis darbas paruoštas remiantis įvairių Lietuvos ir užsienio autorių darbais, norminiais teisės aktais, moksliniais straipsniais bei anketavimo metu gautais rezultatais.

1. PASITIKĖJIMO TEISMAIS SAMPRATA

1.1. Teismų samprata: teismų funkcijos, reikšmė ir jų santykis su kitomis valstybės valdžiomis

Teismas yra viena iš valstybės valdžios sudėtinių dalių, kuris turi išimtinę kompetenciją vykdyti teisingumą. Teismo padėtis tarp kitų valstybės valdžių atspindi valstybės demokratijos išsivystymo lygį, atspindi, kiek įtvirtintos valstybėje žmogaus teisių ir laisvių garantijos ir kokiu laipsniu jos ginamos. Teismo funkcija – ***vykdyti teisingumą*** – yra neabejotinas valstybės pamatas. Teismai sprendžia visuomenėje kylančius teisinius ginčus, užtikrina teisės normų laikymąsi, jis veikia jau po to, kai pažeistos asmens teisės bei laisvės, remdamasis byloje esančia bei papildomai surinkta medžiaga, konstatuoja, buvo ar nebuvo pažeistos asmens teisės ir teisėti interesai, padarytas nusikaltimas. Taip pat teismams tenka labai svarbus uždavinys – aiškinti įstatymus bei teisės principus, juos taikyti vykdant teisingumą. Teismams priskiriama ir konstitucinė norminių teisės aktų kontrolė. Kadangi teismai yra valstybės valdžios dalis, galima daryti prielaidą, kad jie dalyvauja visų pagrindinių valstybės funkcijų įgyvendinime, pavyzdžiui, teismai palaiko ekonominę sąrangą, saugo fundamentalius nuosavybės principus, sprendžia socialinius konfliktus, esant būtinybei sankcionuoja represinį valstybės veiklos pobūdį.

Vakarų teisės tradicijos šalyse, kurioms būdingas graikiškojo racionalizmo ir romėniškojo teisinio valdymo kultas, teismai užima itin reikšmingą vietą. Teisė atskiriama nuo moralės, religijos, papročių (nors ir daro įtaką teisei, bet kartu analitiškai atskiriami nuo jos), todėl vienintelis būdas išspręsti ginčą lieka teismai. Tuo tarpu Tolimųjų Rytų kraštuose teismai nevaidina tokio vaidmens, koks jiems skirtas Vakarų teisės tradicijos šalyse. Pavyzdžiui, Japonijoje netgi patys teisėjai primygtinai skatina šalis sudarinėti taikos sutartis ir taip išvengti teisės taikymo[6]. Tai lemia tradicijos, išpažįstamos religijos, auklėjimo pobūdis, einantis iš kartos į kartą. Induistinėse šalyse teismams sprendžiant ginčus teisė vaidina tik rekomendacinį vaidmenį. Teisinio santykių reguliavimo reikšmė tiek Kinijoje, tiek Japonijoje iškilo tik XIX a., kai imperialistinių siekių turėjusios Vakarų valstybės ėmė itin domėtis šiomis šalimis.

Valdžių padalijimo idėja aptinkama jau senovės graikų filosofų, tokių kaip Platonas, Aristotelis traktatuose. Tačiau teismai į atskirą, savarankišką valdžią buvo išskirti tik XVIII a., kai buvo pradėta rūpintis žmogaus teisėmis ir laisvėmis. Šios teorijos pradininkais laikytini filosofai Dž. Lokas ir Š. Monteskjė. Būtent jie pagrindė trijų savarankiškų valdžių (įstatymų leidžiamosios, vykdomosios ir teisminės) egzistavimo būtinumą, siekiant, kad valdžia nebūtų

[6] Baublys L. Antikinė teisingumo samprata ir jos įtaka Vakarų teisės tradicijai. - Vilnius: Mykolo Romerio universitetas, 2005. P. 23-24.

koncentruojama vienose rankose ir maksimaliai būtų tenkinami žmonių poreikiai[7]. Toks valdžios padalijimo principas yra visuotinai pripažįstamas ir šiandien. Š. Monteskjė teigė, kad pirmąsias dvi valdžias turi vykdyti skirtingos institucijos, o šią sistemą turi palaikyti nepriklausomi teismai. Jis padarė labai svarbią išvadą, kad valdžių padalijimo principo paskirtis yra **garantuoti piliečių teises ir laisves**. Filosofas rašė, kad valstybė, saugodama savo piliečių laisvę nuo valdančiųjų savivalės, negali pavesti visas funkcijas vienai institucijai. Filosofas teisėją įvardijo kaip „įstatymo burną“. Monteskjė suformuluotos idėjos turėjo didžiulę įtaką teisinės minties tolesnei raidai bei teisinei praktikai[8].

Valdžių padalijimo principas buvo įtvirtintas jau pirmosiose Konstitucijose, pavyzdžiui, 1787 m. JAV Konstitucijoje. Nepriklausomumą ir autoritetą teisminė valdžia pasiekė ne iš karto. Valdžių padalijimo teorijos pripažinimas ir įtvirtinimas įstatymuose nereiškė, kad valstybė iš karto atsisakė kištis į teismų veiklą. Teisminei valdžiai nepriklausomumą ir autoritetą teko išsikovoti ilgus dešimtmečius trukusioje tylioje kovoje su kitomis valstybės valdžiomis. Apie nepriklausomos teisminės valdžios atsiradimą Europoje galima kalbėti maždaug nuo XIX a., kai teismai įgavo realius vykdomosios valdžios kontrolės svertus. Dabar Vakarų Europoje teisminės valdžios įtaka yra tokia didelė, kad kai kurie mokslininkai baiminasi, jog teisėjai turi per daug galimybių daryti įtaką politiniam gyvenimui[9].

Teismai įstatymų leidyboje nedalyvauja, tačiau spręsdami kilusius teisinius ginčus taiko valstybėje egzistuojančią teisę bei vadovaujasi Seimo ar kitų valstybės valdžios institucijų priimtais teisės aktais, todėl teismo priimtuose sprendimuose atsispindi galiojančių įstatymų spragos ir netobulumas. Būna situacijų, kai visuomeniniams santykiams įgavus naują formą arba atsiradus naujiems visuomeniniams santykiams, nėra norminių teisės aktų, kurie reguliuotų iš tokių santykių kilusius ginčus ir jų sprendimo būdus. Taip pat, jeigu yra pagrindo manyti, kad įstatymas ar kitas teisės aktas, kuris turi būti taikomas konkrečioje byloje, prieštarauja Konstitucijai, teismas turi sustabdyti bylos nagrinėjimą ir kreiptis į Konstitucinį Teismą su prašymu nustatyti teisės akto konstitucingumą[10]. Jei Konstitucinis Teismas nustato, kad norminis teisės aktas prieštarauja Konstitucijai arba įstatymams, tokiu atveju aktas ar jo dalis pašalinama iš teisės sistemos. Galima teigti, kad teismas netiesiogiai dalyvauja teisėkūroje, atskleisdamas norminių teisės aktų spragas.

Teismai demokratinėje valstybėje formuojami ne politinio pasitikėjimo, bet išimtinai profesiniu pagrindu, tuo skirdamiesi nuo kitų valstybės valdžių. Būtent šiuo požiūriu ji yra

---

[7] P. Kuconis, V. Nekrošius. Teisėsaugos institucijos. - Vilnius: Justitia, 2001. P. 29.
[8] Birmontienė T., Jarašiūnas E. ir kt. Lietuvos konstitucinė teisė. – Vilnius: Lietuvos Teisės universitetas, 2001. P. 678.
[9] P. Kuconis, V. Nekrošius. Teisėsaugos institucijos. - Vilnius: Justitia, 2001. P. 30.
[10] Lietuvos Respublikos Konstitucijos 110 straipsnis // Valstybės žinios. 1992, Nr. 33-1014.

pranašesnė ir stipresnė už kitas valdžias. Šis pranašumas pasireiškia tuo, kad nei įstatymų leidžiamoji, nei vykdomoji valdžios formaliai negali kištis į teisminės valdžios veiklą, kai tuo tarpu teisminė valdžia gali daryti joms įtaką[11]. Teismo padėtis kitų valstybės valdžių – Seimo, Vyriausybės, Prezidento, - atžvilgiu yra dviprasmiška, kadangi teismai turi apginti visuomenę nuo valstybės valdžios, tame tarpe ir paties teismo, savivalės. Prof. M. Romeris savo veikaluose teisinę valstybę „buvo linkęs apibrėžti kaip įstatymo viešpatavimo (teisėtumo) valstybę, kuriai pirmiausiai rūpi apsaugoti asmens teises nuo įstatyme neįformintos valstybės valdžios savivalės“[12]. Pasak E. Jarašiūno, praktikoje dažniau susiduriama su teismų veiklos atribojimu nuo vykdomosios valdžios problemomis[13]. Teismų veiklos organizavimas ir administravimas turi būti organizuojamas taip, kad nebūtų pažeidžiamas teisėjų nepriklausomumas. Vykdomosios valdžios institucijoms gali būti nustatomi tik įgaliojimai, kurie reikalingi sudaryti sąlygas teismams veikti. Teismams tenka spręsti bylas, kuriose kertasi viešieji interesai, neišvengiamai susiję su politika, tenka apginti asmenų pažeistas teises, atstatyti viešojo administravimo subjektų padarytas klaidas. Galima teigti, kad tai sąlygoja norą daryti įtaką teismų veiklai. Neabejotinai iškyla teismo ir teisėjo nepriklausomumo svarba, kuri nėra naujiena pažangiose demokratinėse valstybėse. Tačiau nepriklausomumo nereikia suvokti kaip tam tikros privilegijos valstybės valdžių atžvilgiu. Galima sutikti su V. Mikelėnu, teigiančiu, kad nepriklausomumas neturi tapti teisėjų apsauga nuo nesąžiningų veiksmų, teisės ignoravimo ir nekvalifikuotumo[14]. Valdžių padalijimo principas nereiškia, kad valdžios institucijos visiškai atskirtos, nesusijusios viena su kita jokiais ryšiais. Institucijų savarankiškumas, jų vykdomų funkcijų apibrėžtumas nepaneigia jų sąveikos. Neretai institucija, norėdama įgyvendinti savo funkcijas, turi savo veiksmus derinti su kitomis institucijomis. Tačiau šiuo atveju negalima kalbėti apie tiesioginę įtaką, čia reikia kalbėti apie institucinę sąveiką. Pavyzdžiui, Vyriausybė planuoja ir tvirtina biudžetą, kuris turi įtakos teismų veiklos finansavimui.

Žmonių santykiai yra reguliuojami religijos, moralės bei teisės normomis. Visuomeniniai santykiai bus tik tuomet pilnaverčiai ir darnūs, kada visų šių normų yra laikomasi, o jeigu pažeidžiamos tam tikros teisės normos – nedelsiant užtikrinamas jų laikymasis. Todėl galima teigti, kad teismai užima ypatingą vietą ne tik valstybės valdžių sistemoje, bet ir visuomenės sąmonėje. Nepaisant visuomenėje vyraujančių nuotaikų bei politikų replikų teismų atžvilgiu, teismų sistema lieka žmonių akyse socialinės apsaugos mechanizmu, vienintele viltimi

[11] P. Kuconis, V. Nekrošius. Teisėsaugos institucijos. - Vilnius: Justitia, 2001. P. 30.
[12] Miliauskaitė K. Mykolo Romerio teisinės valstybės modelis vakarų Europos teisinės valstybės koncepcijos kontekste // Jurisprudencija. 2005, Nr. 64(56). P. 37.
[13] Jarašiūnas E. Teisminės valdžios organizacijos ir veiklos konstitucinės problemos (teisminės valdžios visavertiškumas, teismų sistemos bei teisėjų ir teismų nepriklausomumas) // Lietuvos Konstitucinė teisė: raida, institucijos, teisių apsauga, savivalda. - Vilnius: Mykolo Romerio universitetas, 2007. P. 307.
[14] Mikelėnas V. Civilinis procesas. I dalis. - Vilnius: Justitia, 1997. P. 138-142.

ginant jų pažeistas teises bei laisves. Veikdamas nepriklausomai nuo visokios galimos įtakos, teismas turi tapti socialinių bei ekonominių santykių garantu.

1.2. Pasitikėjimo samprata

Pasitikėjimas labai brangintina žmonių dorovinė savybė. Tai viena svarbiausių dorovinio autoriteto pagrindų, todėl reikšdami pasitikėjimą esame principingi ir reiklūs. V. Žemaitis[15] pasitikėjimu vadina „ypatingą žmonių tarpusavio santykių formą, paremtą giliu tikėjimu kito žmogaus ***garbingumu bei sąžiningumu***“. Pasitikėjimo pagrindas, kad kitas žmogus elgiasi garbingai ir sąžiningai.

A. Giddens[16], kalbėdamas apie pasitikėjimo svarbą, pasitikėjimą apibūdina kaip apsaugą nuo asmens gyvenime atsirasiančių grėsmių ir pavojų, kuri leis „individui palaikyti viltį ir drąsą“ visomis žlugdančiomis aplinkybėmis. Pasitikėjimą autorius įvardina kaip „emocinį gynybinio šarvo“ pagrindą, leidžiantį individams tvarkyti kasdienio gyvenimo reikalus. Normaliai, pilnavertiškai individo ir ***visuomenės egzistencijai būtinas saugumo pojūtis***. Saugumo jausmo išsaugojimas neįmanomas be pasitikėjimo artimais žmonėmis, kolegomis, galų gale valstybės valdžiomis, kurios privalo užtikrinti asmenų teises bei laisves. V. Šlapkauskas[17] pasitikėjimą taip pat sieja su saugumo jausmu, nurodydamas, kad „pasitikėjimas – tai saugumo ir komforto žmonių santykiuose jausmas, būtinas kuriant žmonių gerovę ir saugumą“.

Pasitikėjimo sąvoką, grįstą garbingumu ir sąžiningumu, galima taikyti santykiams tarp visuomenės ir valstybės valdžios institucijų, tame tarpe ir teismų. Visuomenė tikisi teisėjų kompetencijos, sąžiningumo, atsakingumo. V. Kavolis[18] pabrėžia, kad pasitikėjimas bet kokiomis institucijomis galimas tik tada, jei jos suvokiamos kaip veikiančios pagal visuomenėje pripažįstamus standartus – kompetentingai ir atsakingai, t.y. nenukreipiamos kokių nors savanaudiškų interesų.

Literatūroje išskiriamos socialinio ir politinio (kiti vadina „institucinis“) pasitikėjimo rūšys[19]. Socialinis pasitikėjimas išplaukia iš abipusio žmonių pasitikėjimo per bendruomeninius santykius. Politinis pasitikėjimas pasireiškia per požiūrį į politines institucijas ir pareigūnus, pvz., teisėjus. Socialinis ir politinis pasitikėjimas nėra visiškai nepriklausomi vienas nuo kito.

---

[15] Žemaitis V. Dorovės sąvokos. - Vilnius: Mintis, 1983. P. 224.
[16] Giddens A. Modernybė ir asmens tapatumas: asmuo ir visuomenė vėlyvosios modernybės amžiuje. - Vilnius: Pradai, 2000. P. 57-58.
[17] Šlapkauskas V. Pasitikėjimas – teisės socialinio veiksmingumo veiksnys // Jurisprudencija. 2002, Nr. 24(16). P. 185.
[18] Kavolis V. Pasitikėjimo problema // Kultūros barai, 1996. Nr. 8/9 (3,80/381). P. 13.
[19] Kunz R. Vertrauen in die Justiz. Der Einfluss institutioneller Unabhängigkeit // http://www.nccr-democracy.uzh.ch/publications/workingpaper/pdf/WP28.pdf; prisijungimo laikas: 2010-11-06.

Pvz., V. Šlapkauskas teigia, kad „teisinėje valstybėje pasitikėjimas teismais remiasi ir socialinio pasitikėjimo būkle“[20].

Kyla klausimas, ar galime pasitikėti valstybės valdžios institucijomis? Pirmas atsakymas – ne, negalime, nes kasdieniniame gyvenime dažniausiai susiduriama su nepasitikėjimu. Nepasitikėjimą valstybės institucijomis netiesiogiai formavo ir socialistinė sistema, kai buvo paralyžiuota asmeninė iniciatyva, įsišaknijusi korupcija, kai dėl savo pažiūrų galėjai būti persekiojamas, buvo ribotos galimybės dalyvauti viešajame gyvenime. Visa tai lėmė ryškesnį nepasitikėjimo nei pasitikėjimo kultūros susiformavimą. Tai viena giliausių priežasčių, kodėl iki šiol neturime pilietinės visuomenės tradicijų. Kaltinti vien tik socialistinį režimą negalima, nes kai kurių mokslininkų nuomone, socialinis pasitikėjimas yra gana stabilus per šimtmečius susiformavusios politinės kultūros komponentas[21]. Tačiau pasitikėti reikia, nes pasitikėjimas, kaip brangintina dorovinė savybė, yra pagrindas visuomeniškumui skatinti, bendrai žmonių veiklai bei gerovei kurti.

Valstybės valdžios institucijų viršenybę garantuoja įstatymai bei sprendimų įgyvendinimas užtikrinamas prievartos priemonėmis, todėl pasitikėjimui valstybės valdžios institucijomis nebuvo teikiama daug reikšmės. Tačiau keičiantis demokratijos teorijos minčiai vis daugiau išgirstama apie pasitikėjimo valstybės valdžios institucijomis svarbą. Pasak V. Kavolio[22], pasitikėjimą galima sukurti viešojo elgesio sferoje ***vadovaujančių žmonių atsakingais veiksmais***, kurie sugrąžintų tokias visuomenės gyvenimo savybes kaip užtikrinimą, atsiskaitymą, asmenines teises, veiksmų atvirumą. Taigi, pasitikėjimo kūrimo strategija turi prasidėti nuo pačių valstybės institucijų ir jų pareigūnų elgesio keitimo, nuosekliai taikant atitinkamas valstybės politikos priemones. Problema kyla tame, kad individas, tiesiogiai nesusidūręs su institucijos, konkrečiai teismo darbu, neturintis atitinkamo išsilavinimo, negali gauti objektyvios informacijos apie teismo darbo ypatumus, todėl jis nepajėgus spręsti, ar pasitikėti teismo institucija. Valstybė, aukščiausieji valdžios sluoksniai turi nuosekliai, pradedant nuo savęs, vykdyti pasitikėjimo institucijomis politiką, pasitelkiant profesionalius ekspertus, kurie spręstų, kuo galima pasitikėti bei, remiantis tų ekspertų išvadomis, imtis atitinkamų veiksmų.

Apibendrinant, reikia pažymėti, kad „pasitikėjimo“ sąvoka galima apibrėžti ne vien tik žmonių tarpusavio santykius. Šiandien demokratinės teisinės valstybės pagrindas yra individas ir visuomenė, todėl keičiasi valstybės ir visuomenės tarpusavio santykis, įgauna naujas formas, kurios turi būti grįstos ne tik pozityviąja teise, bet ir tokiomis dorovinėmis sąvokomis, kaip

---

[20] Šlapkauskas V. Teisės sociologijos pagrindai. - Vilnius: Mykolo Romerio universitetas, 2004. P. 569.
[21] Žiliūtė R., Ramonaitė A. Pasitikėjimas, tolerancija ir solidarumas // Neatrasta galia: Lietuvos pilietinės visuomenės žemėlapis. - Vilnius: Versus Aurius, 2006. P. 226.
[22] Kavolis V. Pasitikėjimo problema // Kultūros barai, 1996. Nr. 8/9 (3,80/381). P. 15.

pasitikėjimas bei moralė. Atsirado prielaida visuomenės ir valstybės valdžios institucijų santykiuose vertinti pasitikėjimo lygį, kuris yra pagrindas visuomenės saugumo pojūčiui ir gerovei kurti. Todėl, siekiant pasitikėjimo valstybės valdžios institucijomis, tame tarpe ir teismais, svarbu surasti pagrindinius veiksnius, kurie įtakoja pasitikėjimą šia institucija, taip pat nustatyti grėsmes ir jas pašalinti ar bent jau sušvelninti jų įtaką. Saugumo jausmas – tai visų mūsų gyvenimo kokybės dalis.

1.3. Pasitikėjimo teismais svarba bei veiksniai, įtakojantys pasitikėjimą teismais

Demokratinėje teisinėje valstybėje teismai, atlikdami socialinį teisminės valdžios vaidmenį, vykdo teisingumą, privalo užtikrinti Konstitucijoje, įstatymuose ir kituose teisės aktuose įtvirtintų normų laikymąsi, garantuoti teisės viršenybę, apsaugoti žmogaus teises ir laisves. Apžvelgus teismų veiklos ypatumus bei socialinę pasitikėjimo sampratą, galima apibrėžti pasitikėjimo teismais sąvoką. ***Pasitikėjimas teismais*** – *tai žmonių tikėjimas sąžiningu ir atsakingu teisingumo įgyvendinimu, kaip žmogaus teisių ir laisvių apsaugos šaltiniu.*

Teismas yra vienas iš socialinės darnos įrankių. L. Baublys[23] teigia, kad teisės paskirtis visuomet yra siejama su tam tikros socialinės darnos siekiu, kurio rezultatą galima įvardyti teisingumo įgyvendinimu. Todėl viena iš ***socialinės darnos*** egzistavimo sąlygų yra visuomenės žinojimas, kad bet kuriuo atveju bus užtikrintos piliečio teisės ir laisvės, kad bet koks kilęs ginčas bus išspręstas teisingai ir nešališkai. Toks visuomenės sąmoningas žinojimas galimas tik pasitikint teismais. Asmenims gal būt nėra taip svarbu, kokia institucinė teismų sistema egzistuoja valstybėje, kaip organizuojamas teismų darbas. Kiekvienas asmuo suinteresuotas, kad jo byla būtų nagrinėjama per įmanomai trumpiausią laiką, vadovaujantis lygybės, viešumo sąlygomis ir nepriklausomo ir nešališko teismo. Toks noras yra visiškai suprantamas.

V. Šlapkauskas[24] teigia, kad teisė visada yra socialinės tvarkos kūrimo ir socialinių santykių valdymo instrumentas. Todėl galima daryti prielaidą, kad jei visuomenėje egzistuoja nuomonė, jog teismai netinkamai vykdo savo funkcijas įgyvendindami teisingumą, tuomet gali iškilti socialinės tvarkos funkcionavimo problemų. Žinoma, tų problemų išryškėjimui turi įtakos ne tik teismų veikla, bet ir visuomenės vertybių būklė bei visuomenės elito požiūris į moralinę atsakomybę. Iš sovietmečio paveldėjome vieną svarbiausių problemų - piliečių nepasitikėjimo valstybės institucijomis problemą, kuri nuolatos gilėjo per visą nepriklausomybės laikotarpį. Valstybėje ir visuomenėje paplitęs nihilizmas giliai įleido šaknis ir sunkiai užleidžia vietą

[23] Baublys L. Antikinė teisingumo samprata ir jos įtaka Vakarų teisės tradicijai. Vilnius: Mykolo Romerio universitetas, 2005. P. 7.
[24] Šlapkauskas V. Instrumentinio požiūrio į teisę absoliutinimas ir jo kritika // Jurisprudencija. 2006, Nr. 4(82). P. 83.

pasitikėjimui valstybės valdžios institucijomis bei pilietinės visuomenės galiomis. Ne išimtis ir teismai. Pasitikėjimą teismais įtakoja ir bendras visuomenės socialinis pasitikėjimo lygis. Tenka konstatuoti, kad pasitikėjimo teismu lygis Lietuvoje žemas.

Įsišaknijusio socialinio nepasitikėjimo sąlygomis visuomenės nariai įtariai vertina teismų pastangas vykdyti teisingumą ir todėl bet kokios neigiamos žinios apie teismų veiklą gali sukelti ilgalaikius neigiamus socialinius padarinius, kaip pasitikėjimo teismais silpnėjimą bei teisinio nihilizmo įsitvirtinimą. Ši problema aktuali šiandienos vartotojiškos visuomenės plotmėje, kai yra pakitę vertybės, pilietinės visuomenės idealai, kai atskiras individas ar juridinis asmuo iškeliamas aukščiau už bendruomenės viešuosius interesus, kai pelnas tapo gyvenimo tikslu ir prasme, ir tokiame kontekste klostosi pavojingos elito politinės galios koncentracijos. Tokią išvadą galima padaryti apžvelgiant reguliariai atliekamas visuomenės apklausas apie valstybės institucijų darbo vertinimą (žr. 1 priedą). Tačiau ši problema aktuali ne tik postsovietinėms valstybėms. Kaip pavyzdį galima pateikti Vokietijoje 2009 metais atliktų apklausų duomenis (žr. 2 priedą), pagal kuriuos 38 proc. respondentų teigia, kad labiau nepasitiki teismais ir teisine sistema. Todėl negalima absoliutinti teiginio, kad visuomenės nepasitikėjimą Lietuvos teismais paveldėjome iš sovietmečio. Pagal 2010 m. spalio 1-11 dienomis atliktą visuomenės nuomonės ir tyrimų centro „Vilmorus“[25] apklausą, teismais nepasitiki 45,4 procentai apklaustų gyventojų, o pasitiki – tik 13,5 procentų.

Kyla klausimas, ar teismų, priskirtų prie kitų valstybės valdžios institucijų, reitingavimas yra pagrįstas, ar nepažeidžia teismų nepriklausomumo principo? Savo veiklos specifika teismai labai skiriasi nuo kitų valstybės institucijų. Pavyzdžiui, nagrinėdamas bylas, teismas niekada negali patenkinti visų byloje dalyvaujančių šalių lūkesčių. Priėmus vienai iš ginčo šalių nepriimtiną sprendimą, dažnai daroma apibendrinta išvada, kad teismas priėmė neteisingą sprendimą. Tokioje situacijoje, asmeniui, neturinčiam pakankamai teisinių žinių ir nesuvokiant teismo veiklos specifikos, sunku objektyviai suvokti priimto sprendimo pagrįstumą. Todėl galima teigti, kad „Vilmorus“ cituotus apklausos duomenis galima vertinti dvejopai: 1) nepasitikinčiųjų teismais skaičius atitinka teoriškai tikėtiną; 2) pasitikinčiųjų teismais skaičius teoriniu požiūriu yra per mažas ir šis skaičius išreiškia pasitikėjimo/nepasitikėjimo teismais esmę. Pagal pasitikinčiųjų teismais skaičių vertinama pasitikėjimo teismais būklė. Kita vertus, apklausos rezultatų negalima ignoruoti, nes teismo, kaip ir kitų valstybės valdžios institucijų paskirtis – tarnauti žmonėms.

[25] Pasitikite ar nepasitikite šiomis institucijomis?// http://www.lrytas.lt/?data=20101023&id=akt23rdj101023&view=2; prisijungimo laikas: 2010-11-03.

Problema glūdi tame, kas ir kaip formuoja visuomenės nuomonę apie teismų darbą, teisėjų kompetenciją. Žiniasklaida nuolat pateikia įvairiausių vertinimų apie teismų priimtus sprendimus, politikos atstovai taip pat neatsispiria pareikšti nuomonę apie teismų sprendimus, priimtus visuomenės dėmesio sulaukusiose bylose. Neigiami teismų veiklos vieši vertinimai įtakoja visuomenės, o ypač asmenų, kurie niekada nebuvo susidūrę tiesiogiai su teismais, nuomonę ir tokiu būdu mažina pasitikėjimą teismais, galų gale pačia valstybe, nes teismai yra sudėtinė valstybės valdžios dalis.

Pateiksime kai kurių autorių išsakytas nuomones mokslinėje literatūroje bei moksliniuose straipsniuose šia tematika. A Sakalas[26] teigia, kad teisinėje valstybėje pasitikėjimas teismais remiasi trimis dalykais: teismų nepriklausomumu, jų sprendimų veiksmingumu, kvalifikuotumu bei pagarba teismams. V. Mikelėnas[27], aptardamas teismų vaidmenį visuomenėje, pirmiausia išskiria teisėjo aukštus kvalifikacinius bei moralinius reikalavimus, taip pat, kaip ir A. Sakalas, mini teismų nepriklausomumą bei išskiria teisėjo atsakomybę. G. Ambrasaitės-Balynienės[28] nuomone, pasitikėjimo teismu problema pirmiausiai susijusi su teismo veiklos viešumu, tai reiškia visuomenės teisę gauti informaciją apie teismų veiklą. Tačiau autorė pabrėžia, kad teismo ir žiniasklaidos santykiai aktualūs ir sudėtingi, nes nėra nubrėžtų informacijos pateikimo ribų bei nusistovėjusių taisyklių bei tradicijų. V. Valančius[29] išskiria tris visuomenės pasitikėjimą lemiančių veiksnių grupes: teismo veiklos viešumas, teismo proceso trukmė bei teisėjo asmeninės savybės, profesionalumas ir procesinė elgsena. Tuo tarpu V. Šlapkausko[30] nuomone, pasitikėjimas teismais remiasi ne tik teismų veiklai būdingais dalykais, kaip teismų nepriklausomumo būklė, teisėjų kvalifikacija ir teismų sprendimų veiksmingumas bei pagarba teismų sprendimams ir jų veiksmingas vykdymas, bet ir socialinio pasitikėjimo būkle bei teisės būkle apskritai. Mokslinėje literatūroje autoriai dažniausiai išskiria teismų veiklai būdingus veiksnius. Pritariame V. Šlapkausko nuomonei, kad pasitikėjimas teismais remiasi ne tik teismų veiklai būdingais požymiais. Manome, kad visi veiksniai daro didesnę ar mažesnę įtaką visuomenės nuomonei bei pasitikėjimo teismais lygiui. Reikėtų paminėti, kad pasitikėjimą teismais gali įtakoti ir teismų vidinis administravimas bei darbo organizavimas, nes tai lemia teismo proceso trukmę. Kaip pagrindą teisingai bei pagrįstai nuomonei apie teismus formuoti reikia įvardinti nuoseklų teisinės sąmonės formavimą. Įtakos apie teismų darbą turi ir bylų nagrinėjimo procesinė tvarka. Pavyzdžiui, iki šiol diskutuojamas teisiamojo ir

[26] Sakalas A. Šešios nepasitikėjimo teismais priežastys // Justitia. 2001, Nr. 6. P. 4-5.
[27] Mikelėnas V. Kokių teismų reikia Lietuvai // Justitia. 2006, Nr. 3(61). P. 2-9.
[28] Ambrasaitė G. Teismo nepriklausomumas ir visuomenės pasitikėjimas teismu // Justitia. 2000, Nr. 6. P. 11-12.
[29] Valančius V. Pasitikėjimas teismu: kai kurie teismo veiklos viešumo aspektai // Jurisprudencija. 2005, t. 78(70). P. 86.
[30] Šlapkauskas V. Teisės sociologijos pagrindai. - Vilnius: Mykolo Romerio universitetas, 2004. P. 569-570.

nukentėjusiojo procesinių teisių santykis, nes įstatymų leidėjo dėmesys iki šiol daugiau krypsta į teisiamojo interesų apsaugą. Pastarąją problemą būtų galima priskirti ir prie V. Šlapkausko išskirtos teisės būklės, nes teismai teismo proceso metu turi vadovautis formalia, kartais deramos pagarbos asmens interesams neturinčia teise. Tuo tarpu visuomenei gali atrodyti, kad būtent teismas yra tokių procedūrų kaltininkas.

Aptardami pasitikėjimo teismais svarbą, reikia suprasti, kad piliečiai, priimdami Konstituciją ir suteikdami teismui išskirtinę funkciją – teisingumo vykdymą, - turi teisę iš teismo ir teisėjų reikalauti sąžiningo, kvalifikuoto darbo bei nešališkai priimamų sprendimų garantijų. Pasitikėjimas teismais reikalingas veiksmingai demokratinei teisinei valstybei funkcionuoti, kurti pilietinę visuomenę, kuri būtų garantuota, jog jos pažeistos teisės ir laisvės visada bus apgintos nepriklausomo ir nešališko teismo.

2. TEISMŲ VEIKLOS TEISINIO REGLAMENTAVIMO LIETUVOJE BRUOŽAI

2.1. Teismų veiklos konstituciniai principai

Kaip pagrindas egzistuoti nepriklausomai suvereniai valstybei svarbiausią vaidmenį vaidina Konstitucija. Priimdama Konstituciją pilietinė Tauta padeda savo, kaip valstybiškai organizuotos bendruomenės, gyvenimo norminį pagrindą[31]. Pagrindinio Lietuvos teisinės sistemos akto - Konstitucijos 109 straipsnyje įtvirtinta, kad teisingumą Lietuvos Respublikoje vykdo tik teismai, kurie vykdydami teisingumą, yra nepriklausomi, taip pat, kad teisėjai, nagrinėdami bylas, klauso tik įstatymo. Konstituciniais principais yra grindžiama visa valstybės teisės sistema. Jie yra ypatingi, nes jei teisės norma prieštarauja konstituciniam principui, sakoma, kad tokia teisės norma yra neteisinga. Dažniausiai konstituciniai principai apibūdinami kaip Konstitucijoje įtvirtinti bendrieji teisės principai, pagrindinės nuostatos, kurioms būdingas labai apibendrinamasis pobūdis bei kuriomis grindžiamas visas teisinis reguliavimas[32].

Pagrindinės žmogaus teisės ir laisvės įtvirtintos Konstitucijos antrame skirsnyje – tai žmogaus teisė į gyvybę, žmogaus laisvės ir jo asmens neliečiamumas, žmogaus privataus gyvenimo neliečiamumas, nuosavybės ir būsto neliečiamumas, teisė turėti įsitikinimus ir juos laisvai reikšti, minties, tikėjimo ir sąžinės laisvė, visi asmenys įstatymui ir teismui lygūs, *asmens teisė į teisminę gynybą* ir kt. Asmens teisės į teisminę gynybą principas įtvirtintas Konstitucijos 30 straipsnio pirmojoje dalyje, o detalizuojamas Civilinio proceso kodekso 5 straipsnyje bei Teismų įstatymo 4 straipsnyje. Konstitucinė asmens teisė į teisminę gynybą ir kai kurie kiti principai rodo, kad valstybė ne tik deklaruoja asmens teises, bet ir įsipareigoja jas ginti, neatsižvelgdama į tai, kas yra pažeidėjas – kitas asmuo ar pati valstybė. Konstitucinis Teismas konstatavo[33], jog šis principas reiškia, kad Lietuvoje, kaip teisinėje valstybėje, kiekvienam turi būti užtikrinta galimybė savo teises ginti teisme tiek nuo kitų asmenų, tiek nuo neteisėtų valstybės institucijų ar pareigūnų veiksmų, teisę ginti savo teises ir laisves teisme turi kiekvienas

---

[31] Jarašiūnas E. Teisminės valdžios organizacijos ir veiklos konstitucinės problemos (teisminės valdžios visavertiškumas, teismų sistemos bei teisėjų ir teismų nepriklausomumas) // Lietuvos Konstitucinė teisė: raida, institucijos, teisių apsauga, savivalda. - Vilnius: Mykolo Romerio universitetas, 2007. P. 295.

[32] Jarašiūnas E. Konstitucinė teisė – nacionalinės teisės sistemos branduolys ir teisės sistemą integruojanti teisės sritis // Lietuvos Konstitucinė teisė. - Vilnius: Lietuvos Teisės universitetas, 2001. P. 44.

[33] Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo 2006 m. sausio 16 d. nutarimas „Dėl Lietuvos Respublikos baudžiamojo proceso kodekso 131 straipsnio 4 dalies (2001 m. rugsėjo 11 d. redakcija) atitikties Lietuvos Respublikos Konstitucijai, dėl Lietuvos Respublikos baudžiamojo proceso kodekso 234 straipsnio 5 dalies (2003 m. balandžio 10 d., 2003 m. rugsėjo 16 d. redakcijos), 244 straipsnio 2 dalies (2003 m. balandžio 10 d., 2003 m. rugsėjo 16 d. redakcijos), 407 straipsnio (2003 m. birželio 19 d. redakcija), 412 straipsnio 2 ir 3 dalių (2002 m. kovo 14 d. redakcija), 413 straipsnio 5 dalies (2002 m. kovo 14 d. redakcija), 414 straipsnio 2 dalies (2002 m. kovo 14 d. redakcija) atitikties Lietuvos Respublikos Konstitucijai ir dėl pareiškėjo – Šiaulių rajono apylinkės teismo prašymų ištirti, ar Lietuvos Respublikos baudžiamojo proceso kodekso 410 straipsnis (2002 m. kovo 14 d. redakcija) neprieštarauja Lietuvos Respublikos Konstitucijai“ // Valstybės žinios. 2006, Nr. 7-254.

asmuo, manantis, kad jo teisės ar laisvės pažeistos, teisės kreiptis į teismą įgyvendinimą lemia paties asmens suvokimas, kad jo teisės ar laisvės pažeidžiamos, asmens pažeistos teisės, *inter alia* įgytosios teisės, ir teisėti interesai teisme turi būti ginami nepriklausomai nuo to, ar jie yra tiesiogiai įtvirtinti Konstitucijoje. Konstitucinė asmens teisė kreiptis į teismą, aiškinama kitų Konstitucijos nuostatų kontekste, suponuoja ir tai, kad įstatymu turi būti nustatytas toks teisinis reguliavimas, kad bendrosios kompetencijos ar specializuoto pirmosios instancijos teismo baigiamąjį aktą būtų galima apskųsti bent vienos aukštesnės instancijos teismui. Teisė kreiptis į teismą yra absoliuti, todėl ši asmens konstitucinė teisė negali būti dirbtinai suvaržoma, taip pat negali būti nepagrįstai pasunkinamas jos įgyvendinimas. Dažna problema, kad teismas reikalauja nemažai išlaidų, todėl pasinaudoti šia teise tam tikrais atvejais yra sudėtinga. Tai didelė našta nepasiturintiems asmenims, todėl galima teigti, jog yra suvaržomos asmens teisės apginti savo pažeistas teises. Ilgą laiką Lietuvos piliečiams nebuvo garantuotos tinkamos sąlygos ginti pažeistas savo teises ar įstatymų saugomus interesus. Tik nuo 2001 m. sausio 1 d. įstatymu[34] Lietuvos Respublikos piliečiams, taip pat Lietuvoje nuolat gyvenantiems užsienio piliečiams ir asmenims be pilietybės dėl turtinės padėties negalintiems tinkamai ginti savo teisių ir įstatymų saugomų interesų buvo garantuota teisinė pagalba. Atitinkamos pataisos Teismų įstatyme padarytos tik 2002 m. sausio 24 d., patvirtinus naują Teismų įstatymo redakciją[35], kuri įsigaliojo nuo 2002 m. gegužės 1 d.

Išimtinį teisėjų ir teismų statusą atskleidžia principas – *teisingumą vykdo tik teismas*. Principas įtvirtintas Konstitucijos 109 straipsnio pirmojoje dalyje. Principas perkeltas į įstatymus, kurie reglamentuoja teismų darbą: Teismų įstatymo 1 straipsnio 1 dalį, Baudžiamojo proceso kodekso 6 straipsnį, Civilinio proceso kodekso 6 straipsnį. Norint suprasti šio principo esmę, reikia aptarti teisingumo sąvoką. V. Mikelėnas teisingumą apibrėžia materialiuoju teisiniu ir prigimtiniu požiūriu[36]. Pirmuoju požiūriu teisingumas apibrėžiamas kaip materialiosios teisės normų įgyvendinimas valstybės prievarta sprendžiant ginčus dėl teisės. Prigimtiniu požiūriu teisingumas yra moralinė kategorija, matas, kuriuo vertinamas žmogaus elgesys, jo veiksmai įvairiose gyvenimo srityse. V. Nekrošius[37] teisingumo vykdymą apibrėžia kaip veiklą, kurios metu yra taikomas įstatymas ir kuri yra pagrįsta klausymu tik įstatymo. Teisiniu požiūriu aktualūs V. Mikelėno materialusis teisinis požiūris į teisingumą bei V. Nekrošiaus apibrėžimas apie teisingumo vykdymą. Teisingumo vykdymas reiškia, kad tauta, priimdama Konstituciją, tik teismui suteikė išimtinę teisę vykdyti teisingumą valstybės vardu, kurio veikla grįsta klausymu

[34] Lietuvos Respublikos valstybės garantuojamos teisinės pagalbos įstatymas // Valstybės žinios. 2000, Nr.30-827.
[35] Lietuvos Respublikos teismų įstatymo pakeitimo įstatymas // Valstybės žinios. 2002, Nr. 17-649.
[36] Laužikas E., Mikelėnas V., Nekrošius V. Civilinio proceso teisė. I tomas. - Vilnius: Justitia, 2003. P. 147.
[37] Kuconis P., Nekrošius V. Teisėsaugos institucijos. - Vilnius: Justitia, 2001. P. 40.

tik įstatymo. Remiantis Konstitucinio Teismo išaiškinimu, teisingumo vykdymas – teismų funkcija, lemianti šios valdžios vietą valstybės valdžios institucijų sistemoje ir teisėjų statusą[38]. Teisingumo vykdymo funkcija lemia ir teisėjo bei teismų nepriklausomumą. Taip pat pabrėžia, kad nors ir nėra baudžiamojo persekiojimo institucija, tačiau teisingumo principas įpareigoja teismą nebūti „pasyviu“ bylų proceso stebėtoju.

Konstitucinis *teisėjų ir teismų nepriklausomumo principas*, įtvirtintas Konstitucijos 109 straipsnio antrojoje dalyje, 31 straipsnio antrojoje dalyje, yra glaudžiai susijęs su kitais teismų veiklos principais bei vertas platesnio atskleidimo, todėl šio darbo autorė atskirai aptaria minėto principo esmę.

Konstitucijos 109 straipsnio trečioje dalyje įtvirtinta, kad teisėjai, nagrinėdami bylas *klauso tik įstatymo*. Taigi, teismas spręsdamas ginčą bei vykdydamas teisingumą turi remtis tik įstatymu. Reikia atkreipti dėmesį, kad iškyla problemų, galiojančiuose įstatymuose pasitaiko spragų, įstatymų kolizijų. Todėl Konstitucijos 110 straipsnyje įtvirtinta teismo pareiga kreiptis į Konstitucinį Teismą dėl įstatymo atitikimo Konstitucijai išaiškinimo. Kai teismas priima sprendimą remdamasis neatitinkančiu Konstitucijai įstatymu, vadinasi, ir teismo sprendimas yra neteisingas. Todėl teisėjas turi būti atidus bei vykdydamas teisingumą turi aktyviai bei kūrybiškai aiškinti teisės normas. Teisėjas, nagrinėdamas ginčą, turi vadovautis teisingumo, sąžiningumo, protingumo kriterijais. Konstitucinis Teismas savo nutarime[39] konstatavo, kad teisingumas yra vienas svarbiausių moralinių vertybių ir teisinės valstybės pagrindų. Tokia Konstitucinio Teismo išvada parodo, kad priimant sprendimus, teisėjas turi vadovautis visuomenėje nusistovėjusiomis moralinėmis kategorijomis.

Konstitucijos 31 straipsnio antrojoje dalyje bei 117 straipsnio pirmojoje dalyje įtvirtintas *proceso viešumo principas*. Šio principo tikslas, kad būtų užtikrinta tam tikra kontrolė teismams. Konstitucijos 117 straipsnio pirmojoje dalyje tuo pačiu nustatytos ir šio principo išimtys, t.y. teismo posėdis gali būti uždaras – žmogaus asmeninio ar šeimos gyvenimo slaptumui apsaugoti, taip pat jeigu viešai nagrinėjama byla gali atskleisti valstybinę, profesinę ar komercinę paslaptį. V. Nekrošius[40] proceso viešumą skirsto į proceso viešumą proceso dalyviams ir viešumą tautai. Proceso viešumo principas įgyvendinimas užtikrinant abiejų įvardintų rūšių viešumą. Viešumas proceso dalyviams reiškia, kad jie be jokių apribojimų turi

[38] Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo 2006 m. sausio 16 d. nutarimas // Valstybės žinios. 2006, Nr. 7-254.
[39] Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo 1995 m. gruodžio 12 d. nutarimas „Dėl Lietuvos Respublikos įstatymo „Dėl piliečių nuosavybės teisių į išlikusį nekilnojamąjį turtą atstatymo tvarkos ir sąlygų 8 straipsnio antrosios dalies 4 punkto ir ketvirtosios dalies normos atitikimo Lietuvos Respublikos Konstitucijai“ // Valstybės žinios. 1995, Nr. 106-2381.
[40] Kuconis P., Nekrošius V. Teisėsaugos institucijos. - Vilnius: Justitia, 2001. P. 53.

teisę dalyvauti nagrinėjant bylą. Viešumas tautai reiškia, kad kiekvienas asmuo, sulaukęs 16 metų turi teisę stebėti teismo posėdį.

Proceso valstybinės kalbos principas įtvirtintas Konstitucijos 117 straipsnio antrojoje dalyje. Konstitucijos 14 straipsnyje nustatyta, kad valstybinė kalba – lietuvių kalba. Kad nepažeisti procese dalyvaujančių asmenų teises į lygiateisiškumą, tinkamą procesą, Konstitucijos 117 straipsnio trečiojoje dalyje nustatyta, kad asmenims, nemokantiems lietuvių kalbos, garantuojama teisė teisminiuose veiksmuose dalyvauti per vertėją. Vertėjo paslaugos yra apmokamos valstybės biudžeto. Reikia pabrėžti, kad tokia teisė turi būti garantuota, neatsižvelgiant, ar jis turi Lietuvos pilietybę.

Europos žmogaus teisių ir pagrindinių laisvių apsaugos konvencijos 6 straipsnio pirmojoje dalyje įtvirtinta nuostata, kad „kiekvienas žmogus turi teisę, kad jo byla būtų išnagrinėta per protingą laiką“. Konstitucijoje šio *proceso koncentruotumo principo* tiesiogiai nėra įtvirtinta, tačiau jis detalizuotas Civilinio proceso kodekso 7 straipsnyje bei Teismų įstatymo 5 straipsnyje. Teismas turi imtis priemonių, kad būtų užkirstas kelias procesui vilkinti, ir turi siekti, kad byla būtų išnagrinėta jau per pirmąjį teismo posėdį, jeigu tai nekenkia tinkamai išnagrinėti bylą. Konstitucijos 29 straipsnio pirmojoje dalyje nustatyta, kad teismui visi asmenys lygūs. *Lygiateisiškumo principas* teismo procese reiškia, kad kiekvienas turi teisę, jog jo byla būtų nagrinėjama pagal vienodas taisykles nediskriminuojant. Negalima varžyti asmens teisių ar teikti privilegijas dėl lyties, rasės, tautybės, kalbos, kilmės, socialinės padėties, tikėjimo, pažiūrų ar kitų aplinkybių.

Apžvelgus teismų veiklos konstitucinius principus, galima daryti išvadą, kad visų šių principų paskirtis - užtikrinti bei apginti asmens teises ir teisėtus interesus. Svarbiausia patenkinti asmenų lūkesčius, atstatyti pažeistas teises bei įgyvendinti teisingumą kiek įmanoma per trumpiausią laiką, neišskiriant proceso dalyvių pagal jų socialinę padėtį bei laikantis tik įstatymų ir moralinių vertybių.

2.2. Teismų ir teisėjų nepriklausomumas kaip teisminės valdžios garantija

Teismų ir teisėjų nepriklausomumas išplaukia iš konstitucinių *valstybės valdžių padalijimo* bei *teisingumą vykdo tik teismai* principų. Tai viena iš svarbiausių teisminės valdžios demokratinėje teisinėje valstybėje funkcionavimo sąlygų. Šio principo esmė, kad teisėjai ir teismai, vykdydami teisingumą, yra nepriklausomi ir klauso tik įstatymo. Tai yra kertinis teisminės valdžios veiklos pamatas, nes tik būdama savarankiška ir nepriklausoma nuo kitų valdžių, teisminė valdžia gali tinkamai įgyvendinti savo funkciją – vykdyti teisingumą. Teismų ir teisėjų nepriklausomumo užtikrinimą, kaip pasitikėjimą teismais lemiantį veiksnį, išskiria A.

Sakalas, V. Mikelėnas, V. Šlapkauskas. Iš užsienio autorių galima paminėti Ruth Kunz, kuri savo publikacijoje[41] teigia, kad teismų nepriklausomumas – tai teismų institucijos stabilumo garantas.

Konstitucijos 31 straipsnio antrojoje dalyje ir 109 straipsnio antrojoje dalyje nustatyta, asmuo turi teisę, kad jo bylą viešai ir teisingai išnagrinėtų nepriklausomas ir bešališkas teismas. Teisėjas ir teismai, vykdydami teisingumą, yra nepriklausomi. Visuotinėje žmogaus teisių deklaracijos 10 straipsnyje nustatyta, kad kiekvienas žmogus turi visiškai lygią teisę, nustatant jo teises ir pareigas ir jam pareiškus baudžiamąjį kaltinimą, jo bylą teisingai ir viešai išnagrinėtų nepriklausomas ir nešališkas teismas[42]. Europos Žmogaus teisių ir pagrindinių laisvių apsaugos konvencijos 6 straipsnio 1 dalyje nustatyta, kad asmuo turi teisę, kad jo byla būtų nagrinėjama nepriklausomo ir nešališko teismo[43]. Taip pat teisėjų nepriklausomumo garantijos įtvirtintos šiuose tarptautiniuose dokumentuose: 1985 m. Jungtinių Tautų Generalinės asamblėjos patvirtintuose pagrindiniuose teisėjų nepriklausomumo principuose[44]; 1994 m. Europos Sąjungos Ministrų komiteto patvirtintoje rekomendacijoje „Dėl teisėjų nepriklausomumo, veiksmingumo ir vaidmens“, Europos Tarybos 1998 m. liepos mėn. priimtoje Europos chartijoje „Dėl teisėjų statuto“[45], kurios tikslas užtikrinti teisėjų kompetenciją, nepriklausomumą ir nešališkumą.

Yra skiriamas dvejopas teisėjų nepriklausomumas – išorinis ir vidinis[46]. Išorinis teisėjų ir teismų nepriklausomumas – tai draudimas bet kokiu būdu pašaliniams asmenims kištis į teisėjo veiklą vykdant teisingumą ir teisėjo pareigą nagrinėjant bylą vadovautis tik įstatymu. Šių teisėjų nepriklausomumo garantijų lygis priklauso nuo įstatymų leidėjo suteikiamų teisinių teisėjų nepriklausomumo garantijų. Vidinis nepriklausomumas negali būti užtikrinamas jokiais įstatymais, nes tai yra teisėjo pažiūrų, įsitikinimų ir moralinių vertybių visuma, garantuojanti nešališką bylos nagrinėjimą ir negalimumą lemti jo vykdomo teisingumo turinio.

Pakankamai plačiai konstitucinis teismų ir teisėjų nepriklausomumo principas atskleistas Konstitucinio Teismo jurisprudencijoje. Konstitucinis Teismas daugiausia dėmesio skyrė išoriniam teisėjų nepriklausomumui. Konstitucinis Teismas yra konstatavęs, kad

---

[41] Kunz R. Vertrauen in die Justiz. Der Einfluss institutioneller Unabhängigkeit // http://www.nccr-democracy.uzh.ch/publications/workingpaper/pdf/WP28.pdf; prisijungimo laikas: 2010-11-06.

[42] Generalinės Asamblėjos priimta ir paskelbta 1948 m. gruodžio 10 d. rezoliucija 217 A (III) Visuotinė žmogaus teisių deklaracija // Valstybės žinios. 2006, Nr. 68-2497.

[43] Europos Žmogaus teisių ir pagrindinių laisvių apsaugos konvencija, priimta 1950 m. lapkričio 4 d. // Valstybės žinios. 1995, Nr. 40-987.

[44] Jungtinių Tautų Generalinės asamblėjos patvirtinti 1985 m. spalio 29 d. rezoliucija Nr. 40/32 ir 1985 m. gruodžio 13 d. rezoliucija Nr. 40/146 Pagrindiniai teismų nepriklausomumo principai // http://www.teismai.lt/lt/naudinga-informacija/naudinga-informacija-kita-informacija/?type=0; prisijungimo laikas: 2010-09-29.

[45] Europos Tarybos 1998 m. liepos 8-10 d. priimta Europos chartija „Dėl teisėjų statuto“ // http://www.teismai.lt/lt/naudinga-informacija/naudinga-informacija-kita-informacija/?type=0; prisijungimo laikas: 2010-09-29.

[46] P. Kuconis, V. Nekrošius. Teisėsaugos institucijos. - Vilnius: Justitia, 2001. P. 46.

teisingumo vykdymo funkcija lemia teisėjo ir teismų nepriklausomumą (Konstitucinio Teismo 2001 m. liepos 12 d., 2004 m. gegužės 13 d. nutarimai), kuris vienas iš esminių demokratinės teisinės valstybės principų. Konstitucinis Teismas savo nutarimuose (1995 m. gruodžio 6 d., 1999 m. gruodžio 21 d., 2001 m. liepos 12 d., 2004 m. gruodžio 13 d., 2006 m. gegužės 9 d.) taip pat konstatavo, kad teisminės valdžios visavertiškumas, nepriklausomumas suponuoja jos savireguliaciją ir savivaldą, apimančią teismų darbo organizavimą, teisėjų profesinio korpuso veiklą; užtikrinant teisėjo ir teismų nepriklausomumą ypač svarbu aiškiai atskirti teismų veiklą nuo vykdomosios valdžios, nes teismų veikla nėra ir negali būti laikoma valdymo sritimi, priskirta kuriai nors vykdomosios valdžios institucijai. Iš teisėjo negali būti reikalaujama vykdyti kokios nors politikos krypties ir tik nepriklausoma teismų institucinė sistema gali laiduoti teismų organizacinį savarankiškumą, kartu ir teisėjo procesinį savarankiškumą – būtiną nešališko ir teisingo bylos išnagrinėjimo sąlygą. Teismų administravimas turi būti organizuojamas taip, kad nebūtų pažeidžiamas tikrasis teisėjų nepriklausomumas. Konstitucinio Teismo nuomone, užtikrinti teismo valdžios galias – tai reiškia užtikrinti asmens teisių bei laisvių institucines garantijas.

Konstitucinis Teismas savo 1995 m. gruodžio 6 d. nutarime išskiria šias teisėjų nepriklausomumo garantijas: a) teisėjo įgaliojimų trukmės neliečiamumas, b) teisėjo asmens neliečiamumas, c) teisėjo socialinio (materialinio) pobūdžio garantijos. Teisėjo trukmės neliečiamumo garantija įtvirtinta Konstitucijos 115 straipsnyje, kuriuo nustatyti atvejai, kada teisėjas gali būti atleistas iš pareigų. Šios nuostatos svarbios tuo, kad ir kokios politinės jėgos būtų valdžioje, teisėjas išlieka nepriklausomas. Taip pat šiuo straipsniu įtvirtinami specifiniai reikalavimai teisėjams - teisėjas atleidžiamas, kai savo poelgiu pažemino teisėjo vardą. Pavyzdžiui, Konstitucijoje tokio pagrindo nutrūkti Seimo nario įgaliojimams tiesiogiai nėra įtvirtinta. Taigi teisėjams yra keliami labai dideli profesiniai ir etiniai reikalavimai. Teisėjo asmens neliečiamumas įtvirtintas Konstitucijos 114 straipsnio antrojoje dalyje, kur nustatyta, kad teisėjas negali būti patrauktas baudžiamojon atsakomybėn, suimtas, negali būti kitaip suvaržyta jo laisvės be Seimo, o tarp Seimo sesijų – be Respublikos Prezidento sutikimo. Konstitucijos 116 straipsnyje nustatyta, kad Aukščiausiojo Teismo pirmininką ir teisėjus, Apeliacinio teismo pirmininką ir teisėjus už šiurkštų Konstitucijos pažeidimą arba priesaikos sulaužymą, taip pat paaiškėjus, jog padarytas nusikaltimas, Seimas gali pašalinti iš pareigų apkaltos proceso tvarka. Taip pat Teismų įstatymo 47 straipsnio 5 dalyje nustatyta, kad teisėjas, padaręs administracinį teisės pažeidimą, už kurį numatyta laisvę varžanti nuobauda, traukiamas administracinėn atsakomybėn gavus Seimo, o tarp Seimo sesijų – Respublikos Prezidento sutikimą. Iki 2008 m. rugpjūčio 31 d. įstatymu buvo nustatyta, kad teisėjas negali atsakyti administracine tvarka, tačiau

medžiaga perduodama Teisėjų etikos ir drausmės komisijai. Ir tik nuo 2008 m. rugsėjo 1 d., įsigaliojus pakeitimams[47], teisėjai gali būti traukiami administracinėn atsakomybėn. Kita vertus, teisėjo neliečiamumo garantija reiškia ir jo asmens apsaugą nuo mėginimų daryti jam išorinį poveikį. Tai įtvirtinta Konstitucijos 114 straipsnyje. Teismų įstatymo 46 straipsnyje įtvirtintas draudimas rengti mitingus, piketus arčiau nei 75 metrai iki teismo pastato ir teisme, jeigu tuo siekiama daryti poveikį teisėjui arba teismui. Galima įsivaizduoti, kaip yra sudėtinga nagrinėti visuomenės susidomėjimo sulaukusias bylas, kai žinoma, kokia visuomenės nuomonė yra formuojama apie konkrečią bylą, tokiu būdu daromas netiesioginis spaudimas teisėjui.

Konstitucijos 109 straipsnio 2 dalyje įtvirtintos teisėjo nepriklausomumo socialinio (materialinio) pobūdžio garantijos: valstybės pareiga užtikrinti teisėjui socialinį (materialinį) aprūpinimą, kuris atitiktų teisėjo statusą jam einant pareigas, taip pat pasibaigus teisėjo kadencijai. Šios garantijos įtvirtintos taip pat įvairiuose tarptautiniuose aktuose, pavyzdžiui, anksčiau minėtoje Europos Tarybos 1998 m. liepos mėn. priimtoje Europos chartijoje „Dėl teisėjų statuto“[48] nustatyta, kad teisėjas už kompetentingą pareigų vykdymą turi teisę gauti darbo užmokestį, kurio dydis yra tiksliai apibrėžtas, siekiant teisėją apsaugoti nuo spaudimo, galinčio įtakoti sprendimus ir elgesį vykdant teisingumą ir tokiu būdu pakenkti teisėjo nepriklausomumui ir nešališkumui. Todėl atskiru Teisėjų atlyginimų įstatymu[49] teisėjams nustatomas atlyginimas ir įvairūs priedai. Konstitucinis Teismas yra ne kartą konstatavęs, kad valstybei tenka pareiga nustatyti tokį bendrosios kompetencijos teismų teisėjo atlyginimą, kuris atitiktų teisminės valdžios ir teisėjų statusą, vykdomas funkcijas ir atsakomybę. Teisėjo atlyginimo apsauga – viena iš teisėjo nepriklausomumo garantijų. Konstitucinėje doktrinoje skelbiama, kad pagal Konstituciją, siekiant užtikrinti teisėjo nepriklausomumą, draudžiama mažinti teisėjų atlyginimą, kol teisėjas eina tas pareigas, taip pat mažinti nustatytas socialines garantijas[50].

Teisėjas gali vykdyti teisingumą tik būdamas nepriklausomas nuo byloje dalyvaujančių šalių, valstybės valdžios institucijų, pareigūnų, politinių ir visuomeninių susivienijimų, fizinių ir juridinių asmenų (Konstitucinio Teismo 2001 m. liepos 12 d., 2004 m. gegužės 13 d. nutarimai). Nuolat iškyla diskusijos, ypač politiniuose sluoksniuose, apie teismų bei teisėjų kontrolės

---

[47] Lietuvos Respublikos teismų įstatymo 33, 34, 36, 38, 39, 42, 43, 47, 51, 55^1, 57, 61, 63, 64, 69^1, 81 straipsnių, IX skyriaus pavadinimo, 83, 84, 85, 86, 90, 98, 101, 103 straipsnių, XII skyriaus antrojo skirsnio pavadinimo, 106, 107, 108, 199, 120, 122, 124, 127, 128, 129 straipsnių pakeitimo ir papildymo, 89, 109, 110, 111, 112, 125 straipsnių pripažinimo netekusiais galios ir įstatymo papildymo 53^1, 53^2 straipsniais IX skyriaus trečiuoju skirsniu įstatymas // Valstybės žinios. 2008, Nr. 81-3186.

[48] Europos Tarybos 1998 m. liepos 8-10 d. priimta Europos chartija dėl teisėjų statuto // http://www.teismai.lt/lt/naudinga-informacija/naudinga-informacija-kita-informacija/?type=0; prisijungimo laikas: 2010-09-29.

[49] Lietuvos Respublikos teisėjų atlyginimų įstatymas // Valstybės žinios. 2008, Nr. 131-5022; aktuali 2010-07-13.

[50] Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo 2001 m. liepos 12 d. nutarimas „Dėl valstybės politikų, reglamentuojančių teisės aktų, teisėjų ir valstybės pareigūnų darbo apmokėjimą, atitikimo Konstitucijai“ // Valstybės žinios. 2001, Nr. 62-2276.

galimybes. Pavyzdžiui, Tėvynės sąjungos – Lietuvos krikščionių demokratų veiklos programoje[51] nurodoma, kad visuomenės nepasitikėjimas teismais kyla iš to, kad teisminė valdžia visos valstybės valdžių sistemoje atrodo mažiausiai kontroliuojama. Tačiau kaip tą kontrolę įsivaizduoja politikai? Tikrinti kiekvieną bylą, ar teisėjas vadovaudamasis galiojančiais teisės aktais bei nepažeisdamas procesinių normų priėmė sprendimą?

Konstitucinis Teismas 1999 m. gruodžio 21 nutarime[52] konstatavo, kad teisminės valdžios visavertiškumas ir nepriklausomumas suponuoja jos savivaldą. Teisminės valdžios savivalda apima teismų darbo organizavimą, taip pat teisėjų profesinio korpuso veiklą. Teismų organizacinis savarankiškumas ir savivalda – svarbios realaus teisminės valdžios nepriklausomumo garantijos. Vienas iš esminių nepriklausomumo garantijų, nors tai įvardijama kaip apribojimas, - draudimas teisėjams užimti kitas renkamas ar skiriamas pareigas, dirbti verslo, komercijos ar kitokiose privačiose įstaigose ar įmonėse, išskyrus pedagoginį ar kūrybinį darbą. Teisėjas taip pat negali gauti jokio kito atlyginimo, išskyrus teisėjo atlyginimą bei užmokestį už pedagoginę ar kūrybinę veiklą. Teisėjas negali būti jokių kitų įmonių, įstaigų, organizacijų arba asmenų gynėju ar atstovu. Jis taip pat negali dalyvauti politinių partijų ir kitų politinių organizacijų veikloje.

Organizacinio teismų savarankiškumo pagrindas yra jų finansinis nepriklausomumas nuo vykdomosios valdžios sprendimų. Finansinį teismų nepriklausomumą užtikrina toks teisinis reguliavimas, kai lėšos teismų sistemai ir kiekvienam teismui yra skiriamos įstatymu patvirtintu valstybės biudžetu. Prie teisėjo ir teismų nepriklausomumo garantijų taip pat priskirtinas teisėjo ir teismo teisinis statusas. Teisėjas negali būti priskirtas prie valstybės tarnautojų, kadangi pastarieji tiesiogiai įgyvendina politinius siekius. Būti nepriklausomam teisėją įpareigoja ir priesaika, kurią pagal Konstitucijos 112 straipsnio 6 dalį jis duoda prieš pradėdamas eiti savo pareigas. Teisėjas prisiekia būti ištikimas Lietuvos Respublikai, vykdyti teisingumą tik pagal įstatymus, ginti žmogaus teises, laisves ir teisėtus interesus, visada būti sąžiningas, humaniškas ir savo elgesiu nepakenkti teisėjo vardui.

Kalbant apie teismų ir teisėjų nepriklausomumą, reikia pabrėžti, kad jis negali būti absoliutus, nes šio principo suabsoliutinimas sukeltų absurdišką situaciją, reikštų šios valdžios absoliutų uždarumą ir izoliavimąsi, o tai jau grėstų teismų bei teisėjų savivaliavimu. Konstitucinis Teismas pažymėjo, jog teisėjo ir teismų nepriklausomumo garantijų sistema nesudaro jokių prielaidų, kuriomis prisidengdamas teisėjas galėtų vengti tinkamai atlikti savo

---

[51] Tėvynės sąjungos – Lietuvos krikščionių demokratų 2009-2012 veiklos programa // http://www.tsajunga.lt/index.php/rinkimu_programa/359; prisijungimo laikas: 2010-09-27.

[52] Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo 1999 m. gruodžio 21 d. nutarimas „Dėl Lietuvos Respublikos teismų įstatymo 14, 25(1), 26, 30, 33, 34, 36, 40, 51, 56, 58, 59, 66, 69, 69(1) ir 73 straipsnių atitikimo Lietuvos Respublikos Konstitucijai“ // Valstybės žinios. 1999, Nr. 109-3192.

pareigas, aplaidžiai nagrinėti bylas, neetiškai elgtis su byloje dalyvaujančiais asmenimis, pažeistų žmogaus teises ir orumą, todėl teismų nepriklausomumą reikia suvokti kaip teismų atsakomybę už priimamus sprendimus. Reikia suvokti, kad teismų nepriklausomumas demokratinėje valstybėje yra ne tiek privilegija, kiek pareiga bei viena svarbiausių sąlygų norint apginti žmogaus teises ir laisves. Tai pareiga vadovaujantis įstatymų reikalavimais ir teisingumo supratimu, nepriklausomai nuo visokios galimos įtakos iš šalies spręsti konkrečią bylą, taip tampant visuomeninių ir ekonominių santykių stabilumo garantu.

2.3. Lietuvos teismų sistemos raidos apžvalga nuo 1990 m.

Teisminę valdžią sudaro valstybėje veikianti teismų sistema. Teismų sistema – tai visuma teisminės valdžios institucijų, kurių bendras tikslas įgyvendinti teisingumą.

1990 m. kovo 11 d. priimto LR Laikinojo Pagrindinio įstatymo[53] 2 straipsnis skelbė, kad Valstybinę valdžią Lietuvoje vykdo Lietuvos Respublikos Aukščiausioji Taryba, Lietuvos Respublikos Vyriausybė ir Teismas. Atkurta Lietuvos valstybė perėmė buvusią teismų sistemą. 1990 m. kovo 11 d. Lietuvos Respublikos Aukščiausiosios tarybos nutarimu „Dėl kai kurių Lietuvos Respublikos valstybės organų įgaliojimo pratęsimo“[54] buvo nutarta pavesti Lietuvos Respublikos Aukščiausiajam Teismui, rajonų ir miestų teismams, Valstybiniam arbitražui ir liaudies kontrolės organams vykdyti turimus įgaliojimus. Sovietinių įstatymų galiojimo pratęsimą negalima laikyti klaidingu žingsniu, nes tuo laikotarpiu nebuvo galima tikėtis pakankamai greito ir kokybiško teisminės valdžios sukūrimo.

Dar iki Laikinojo Pagrindinio įstatymo priėmimo 1990 m. vasario 13 d. buvo priimtas Lietuvos TSR teismų santvarkos ir teisėjų statuso įstatymas[55], kuris lėmė brėstančias permainas teismų sistemoje ir galiojo dvejus metus po nepriklausomybės atkūrimo. Naujovė buvo ta, kad paminėtas prisiekusiųjų teismas. Toks teismas būtų galėjęs nagrinėti baudžiamąsias bylas dėl padarytų nusikaltimų, už kuriuos įstatyme numatyta mirties bausmė. Minėtame įstatyme buvo nustatytas teisėjų renkamumo principas, t.y. teismų teisėjai buvo renkami dešimčiai metų, o teismo tarėjai - penkeriems. Taip pat numatyta, kad teisėjai ir teismo tarėjai atsakingi juos išrinkusiems valstybės valdžios organams, taip pat Aukščiausiojo teismo pareiga pateikti Aukščiausiajai Tarybai ataskaitas apie teismo veiklą. Tai neišvengiamai menkino patį teisėjų nepriklausomumo principą bei buvo žingsnis atgal demokratizuojant teismų veiklą. Šis įstatymas

[53] Lietuvos Respublikos Laikinasis Pagrindinis įstatymas // Valstybės žinios. 1990, Nr. 9-224.
[54] Valstybės žinios. 1990, Nr. 9-219.
[55] Lietuvos Tarybų Socialistinės Respublikos teismų santvarkos ir teisėjų statuso įstatymas // Valstybės žinios. 1990, Nr. 8-185.

pakeitė 1981 m. Lietuvos TSR teismų santvarkos įstatymą, buvo priimtas skubotai ir dar nebuvo praktikos organizuojant teismų sistemos veiklą.

1992 m. sausio 16 d. Lietuvos Respublikos įstatymu „Dėl Lietuvos Respublikos Laikinojo Pagrindinio Įstatymo kai kurių straipsnių pakeitimo ir papildymo“[56] nustatyta esminė teisinė reforma. Buvo nustatyta, kad Lietuvos Respublikos teismai: Lietuvos Aukščiausiasis Teismas, Lietuvos apeliacinis teismas, apygardų ir apylinkių teismai. Taip pat buvo nustatyta nauja teisėjų skyrimo tvarka. Iki tol visų grandžių teisėjus rinko Lietuvos Respublikos Aukščiausioji Taryba. Tuo tarpu priėmus Laikinojo Pagrindinio įstatymo pakeitimus, buvo įtvirtinta, kad Aukščiausioji Taryba skiria Aukščiausiojo Teismo teisėjus, o apylinkių, apygardų ir apeliacinio teismo teisėjus – Aukščiausiosios Tarybos Prezidiumas. Laikinojo Pagrindinio Įstatymo pakeitime buvo nustatyta, kad teismai sudaromi iš penkeriems metams skiriamų teisėjų (pasibaigus šiam terminui, įgaliojimai pratęsiami) ir renkamų tarėjų, tačiau įstatyme apie tarėjų skyrimą nebuvo rašoma, todėl galima teigti, kad priimant tokias įstatymo pataisas buvo atsižvelgta į tai, kad ateityje teismo tarėjų neturėjo likti ir tokiu būdu teisingumo vykdymas perduotas profesionaliems teisėjams. Išliko nuostata, kad teisėjai atsakingi Lietuvos Respublikos Aukščiausiajai Tarybai, taigi, teisėjų nepriklausomumo principas nebuvo pilnai įgyvendintas.

Atsižvelgiant į Laikinojo Pagrindinio Įstatymo pakeistas normas, 1992 m. vasario 6 d. buvo priimtas Teismų įstatymas[57], kuriuo buvo įtvirtinta keturių grandžių teismų sistema. Tačiau minėtos įstatymo nuostatos įsigaliojimas perkeltas nuo 1992 m. lapkričio 1 d., o vėliau Teismų įstatymo įsigaliojimas atidėtas iki 1995 m. sausio 1 d. 1992 m. kovo 12 d. buvo įsteigti apylinkių teismai[58], 1992 m. spalio 29 d., t.y. po referendumu priimtos Lietuvos Respublikos Konstitucijos, buvo įsteigti apygardų teismai, Lietuvos apeliacinis teismas ir Lietuvos Aukščiausiasis Teismas[59]. Teismų sistemos reformai buvo netinkamai pasiruošta, kadangi nebuvo atitinkamų procesinių įstatymų pakeitimų, būtina buvo įvesti apeliacinį ir kasacinį procesus, taip pat reformai įgyvendinti trukdė tuometinė valstybės finansinė padėtis, todėl teismų veiklos pradžia buvo atidėta iki to laiko, kol išrinktas Seimas priims atitinkamus įstatymus dėl Lietuvos Respublikos Civilinio proceso ir Baudžiamojo proceso kodeksų pakeitimo ir papildymo.

1992 m. spalio 25 d. referendume Lietuvos Respublikos piliečiams pritarus, 1992 m. lapkričio 2 d. įsigaliojo Lietuvos Respublikos Konstitucija[60] bei neteko galios Lietuvos Respublikos Laikinasis Pagrindinis Įstatymas. Konstitucijos IX skirsnyje nurodyti visi teismai,

---

[56] Lietuvos Respublikos Laikinojo Pagrindinio įstatymo kai kurių straipsnių pakeitimo ir papildymo įstatymas // Valstybės žinios. 1992, Nr. 3-42.
[57] Lietuvos Respublikos teismų įstatymas // Valstybės žinios. 1992, Nr. 8-208.
[58] Lietuvos Respublikos apylinkių teismų įsteigimo įstatymas // Valstybės žinios. 1992, Nr. 10-240.
[59] Lietuvos Respublikos apygardų teismų, Lietuvos apeliacinio teismo ir Lietuvos Aukščiausiojo Teismo įsteigimo ir Lietuvos Respublikos teismų įstatymo 15 straipsnio papildymo įstatymas // Valstybės žinios. 1992, Nr. 32-976.
[60] Lietuvos Respublikos Konstitucija // Valstybės žinios. 1992, Nr. 33-1014.

kurie sudaro Lietuvos Respublikos teismų sistemą. Šią sistemą sudaro bendrosios kompetencijos teismai ir specializuoti teismai. Pagal Konstitucijos 111 straipsnį bendrosios kompetencijos teismai yra Lietuvos Aukščiausiasis Teismas, Lietuvos apeliacinis teismas, apygardų bei apylinkių teismai. Specializuotų (administracinių, darbo, šeimos ir kitų kategorijų) teismų steigimas pagal Konstituciją nėra privalomas. Konstitucijoje tiesiogiai nurodoma, kad teismų sudarymą ir kompetenciją nustato Lietuvos Respublikos teismų įstatymas. Konstitucinio Teismo 2006 m. kovo 28 d. nutarime[61] konstatuota, kad įstatymų leidėjas, paisydamas Konstitucijos, turi diskreciją sudaryti tiek apylinkių bei apygardų teismų, kiek, jo manymu, yra reikalinga, ir nustatyti tokią jų kiekybinę sudėtį, kokia, jo manymu, yra būtina, kad būtų tinkamai, laiku vykdomas teisingumas. Atsirado nauja nuostata, kad teisėjais Lietuvoje gali būti tik Lietuvos Respublikos piliečiai.

Galutinai teismų sistemos reformos gairės nustatytos 1994 m. gegužės 31 d. priimtame antrajame Teismų įstatyme[62], kuris įsigaliojo ir pradėtas taikyti nuo 1995 m. sausio 1 dienos. Nustatyta keturių grandžių teismų sistema. Nuo šiol Lietuvos Respublikos Prezidentui dėl teisėjų paskyrimo, paaukštinimo, perkėlimo ar atleidimo iš pareigų patarti įsteigta Teisėjų taryba. Teisėjų garbės teismas nagrinėja teisėjų drausmines bylas vadovaudamasis Teismų įstatymu ir Teisėjų garbės teismo nuostatais. Taip pat įsteigtas Visuotinis teisėjų susirinkimas, kuris renka Teisėjų tarnybos narius, Teisėjų garbės teismo narius ir jo pirmininką ir kt.

1999 m. sausio 14 d. buvo įsteigti administraciniai teismai[63]. Šių teismų paskirtis – nagrinėti skundus (prašymus) dėl viešojo ir vidinio administravimo subjektų priimtų administracinių aktų bei veiksmų ar neveikimo. Iki šio įstatymo priėmimo tokio pobūdžio skundų, prašymų nagrinėjimo tvarka nebuvo atskirai reglamentuota, todėl buvo nagrinėjami bendrosios kompetencijos teismuose. Taigi, reikėjo devynerių metų suprasti, jog teisinės, demokratinės valstybės egzistavimui būtinas administracinis teismas, kuris apgintų valstybės institucijų pažeistas piliečių teises.

Dabartinė teismų sudėtis nusistovėjo nuo 1999 m. pradžios, kai buvo įsteigti specializuotieji – administraciniai teismai. Bendrosios kompetencijos teismų sistema nesikeičia nuo 1995 m. sausio 1 d.

Konstitucijoje į atskirą VIII skirsnį išskirtas Konstitucinis Teismas, kuriam priskirtos išskirtinės funkcijos. Ar priklauso Konstitucinis Teismas teisminei valdžiai? Konstitucijos 102

---

[61] Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo 2006 m. kovo 28 d. nutarimas „Dėl Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo įstatymo 62 straipsnio 1 dalies 2 punkto, 69 straipsnio 4 dalies (1996 m. liepos 11 d. redakcija), Lietuvos Respublikos teismų įstatymo 11 straipsnio 3 dalies (2002 m. sausio 24 d. redakcija), 96 straipsnio 2 dalies (2002 m. sausio 24 d. redakcija) atitikties Lietuvos Respublikos Konstitucijai“ // Valstybės žinios. 2006, Nr. 36-1292.

[62] Lietuvos Respublikos teismų įstatymas // Vyriausybės žinios. 1994, Nr. 46-851.

[63] Lietuvos Respublikos administracinių teismų įsteigimo įstatymas // Valstybės žinios. 1999, Nr. 13-309.

straipsnio antrojoje dalyje nustatyta, kad Konstitucinio Teismo statusą nustato Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo įstatymas[64]. Šio įstatymo 1 straipsnio trečiojoje dalyje nurodyta, kad Konstitucinis Teismas yra savarankiškas ir nepriklausomas teismas, kuris teisminę valdžią įgyvendina Lietuvos Respublikos Konstitucijos ir šio įstatymo nustatyta tvarka. Vadinasi, įstatymų leidėjas nurodo, kad Konstitucinis Teismas yra teisminės valdžios dalis, tačiau jis atskirtas nuo bendrosios kompetencijos teismų sistemos ir teisminės valdžios sistemoje užima ypatingą vietą, kadangi jam priskirtos išskirtinės funkcijos. Lietuvos Respublikos Konstitucijoje nustatyta, kad Konstitucinis Teismas sprendžia, ar įstatymai ir kiti Seimo aktai neprieštarauja Konstitucijai, o Respublikos Prezidento ir Vyriausybės aktai - neprieštarauja Konstitucijai ir įstatymams. Teismas užtikrina Konstitucijos viršenybę teisės sistemoje, nustatyta tvarka spręsdamas, ar teisės aktai yra teisėti, t.y. ar jie atitinka Konstituciją. Tai, kad Konstitucijoje yra du atskiri skirsniai: VIII skirsnis „Konstitucinis Teismas“ ir IX skirsnis „Teismas“, pasak J. Žilio, „ne paneigia Konstitucinio Teismo buvimą teismų sistemos dalimi, bet pabrėžia ypatingą jo statusą teisminės valdžios sistemoje, kartu ir visų valstybės valdžią vykdančių valstybės institucijų sistemoje. Pačioje Konstitucijoje yra išryškinami ir pabrėžiami Konstitucinio Teismo konstitucinės paskirties ir kompetencijos ypatumai“[65]. Konstitucinio Teismo statuso samprata atsispindi oficialioje konstitucijos doktrinoje, kurią kuria Konstitucinis Teismas. Teismas teigia, kad Konstitucinis Teismas yra konstitucinės justicijos institucija, vykdanti konstitucinę teisminę kontrolę. Pagal savo kompetenciją spręsdamas žemesnės galios teisės aktų atitiktį aukštesnės galios teisės aktams ir vykdydamas kitus savo konstitucinius įgaliojimus, Konstitucinis Teismas – savarankiškas ir nepriklausomas teismas – vykdo konstitucinį teisingumą, garantuoja Konstitucijos viršenybę teisės sistemoje ir konstitucinį teisėtumą.

Konstitucijoje įtvirtinta teismų instancinė sistema suponuoja tai, kad bet kurį pirmosios instancijos bendrosios kompetencijos teismo baigiamąjį aktą būtų galimybė apskųsti bent vienos aukštesnės instancijos bendrosios kompetencijos teismui. Konstitucinis Teismas konstatavo, kad teismų instancinės sistemos paskirtis yra šalinti galimas žemesnių instancijų teismų klaidas, neleisti, kad būtų įvykdytas neteisingumas, šitaip apsaugant asmens, visuomenės teises ir teisėtus interesus[66]. Tokia klaidų ištaisymo galimybė yra atitinkamos bylos šalių ir visuomenės apskritai pasitikėjimo ne tik atitinkamą bylą nagrinėjančių bendrosios kompetencijos teismu, bet ir visa bendrosios kompetencijos teismų sistema vienas iš garantų.

---

[64] Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo įstatymas // Valstybės žinios. 1993, Nr. 6-120.
[65] Žilys J. Lietuvos Respublikos Konstitucinis Teismas konstitucinėje sistemoje // Lietuvos Konstitucinė teisė: raida, institucijos, teisių apsauga, savivalda. - Vilnius: Mykolo Romerio universitetas, 2007. P. 265.
[66] Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo 2006 m. sausio 16 d. nutarimas // Valstybės žinios. 2006, Nr. 7-254.

2.4. Teismų savivaldos institucijos ir jų reikšmė teisminės valdžios sistemoje

Teismų, kaip teisminės valdžios institucijos, nepriklausomumui užtikrinti bei siekiant atriboti teismų veiklą nuo vykdomosios valdžios yra svarbus teismų organizacinis savarankiškumas ir savivalda. Teisminės valdžios savivalda apima teismų darbo organizavimą, taip pat teisėjų profesinio korpuso veiklą. Teismų organizacinis savarankiškumas ir savivalda – svarbios realaus teisminės valdžios nepriklausomumo garantijos. Kitų valdžios institucijų konstitucinė pareiga – gerbti Konstitucijoje įtvirtintą teismų nepriklausomumą.

Ilgai vyravo požiūris, kad teismų veiklą organizuoja, kontroliuoja ir už rezultatus atsako Teisingumo ministerija, t.y. vykdomoji valdžia, kuri sudaroma politiniu pagrindu. Konstitucinis Teismas 1999 m. gruodžio 21 nutarimu[67] nustatė, kad teisminės valdžios visavertiškumas ir nepriklausomumas suponuoja jos savarankiškumą. Todėl vienas iš nepriklausomumo įgyvendinimo būdų yra teismų savivalda. Tokiu būdu realizuojamas visiškas valdžių padalijimo principas. Konstitucinis Teismas pripažino, kad saugoti savo profesijos garbę ir prestižą, ir už tai prisiimti visišką atsakomybę privalo teisminė valdžia.

Teismų savivaldos sistema įstatymu pirmą kartą įtvirtinta nuo 2002 m. gegužės 1 d., kai įsigaliojo nauja Teismų įstatymo redakcija. Šio įstatymo 10 straipsnis nustato, kad teismų nepriklausomumas lemia jų organizacinį savarankiškumą, kuris įgyvendinamas per teismų savivaldą. Teismų savivalda grindžiama atstovavimu, rinkimais, jos vykdomųjų institucijų atskaitingumu, taip pat teismų savivaldos institucijų atsakomybe už tinkamą pavestų funkcijų atlikimą. Teismų savivaldos institucijos periodiškai atsiskaito už savo veiklą aukščiausiam savivaldos organui – Visuotiniam teisėjų susirinkimui.

Taip pat, priėmus Nacionalinės teismų administracijos įstatymą[68], 2002 m. gegužės 1 d. buvo įsteigta ir pradėjo veikti Nacionalinė teismų administracija (toliau – Teismų administracija), kurios tikslas – siekti, kad visapusiškai būtų užtikrintas sklandus teismų ir teismų savivaldos institucijų darbas, stiprinti nacionalinę teismų sistemą, užtikrinti teismų ir teismų savivaldos institucijų administracinę ir organizacinę veiklą, gerinti teismų darbo sąlygas[69]. Teismų administracijos steigėjo funkcijas atlieka Lietuvos Aukščiausiasis Teismas. Teismų administracijai vadovauja direktorius, kuris atskaitingas Teisėjų tarybai.

---

[67] Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo 1999 m. gruodžio 21 d. nutarimas „Dėl Lietuvos Respublikos teismų įstatymo 14, 25(1), 26, 30, 33, 34, 36, 40, 51, 56, 58, 59, 66, 69, 69(1) ir 73 straipsnių atitikimo Lietuvos Respublikos Konstitucijai“ // Valstybės žinios. 1999, Nr. 109-3192.

[68] Lietuvos Respublikos Nacionalinės teismų administracijos įstatymas // Valstybės žinios. 2002, Nr. 31-1130.

[69] Apie Nacionalinę teismų administraciją // http://www.teismai.lt/lt/administracija/apie-administracija/?type=0; prisijungimo laikas: 2010-11-20.

Pagal Teismų įstatymo 114 straipsnį teismų savivaldos sistemą sudaro Visuotinis teisėjų susirinkimas, Teisėjų taryba bei Teisėjų garbės teismas. Teismų savivaldos institucijoms funkcijas įgyvendinti padeda Teismų administracija. Prie savivaldos institucijų veikia Teisėjų etikos ir drausmės komisija, Pretendentų į teisėjus egzamino komisija, Pretendentų į teisėjus atrankos komisija bei Nuolatinė teisėjų veiklos vertinimo komisija.

Visuotinis teisėjų susirinkimas yra aukščiausia teismų savivaldos institucija, kuriai už savo veiklą atskaitingi Teisėjų taryba ir Teisėjų garbės teismas (Teismų įstatymo 114, 116 straipsniai). Visuotiniame teisėjų susirinkime dalyvauja visi Lietuvos Respublikos teisėjai. Jo kompetencijai priskirtina tvirtinti Visuotinio teisėjų susirinkimo darbe reglamentą, tvirtinti Teisėjų etikos taisykles, rinkti ir atšaukti Teisėjų tarybos narius, išklausyti Teisėjų tarybos bei Teisėjų garbės teismo veiklos ataskaitą bei svarstyti ir spręsti kitus teismų veiklos klausimus (Teismų įstatymo 117 straipsnis). Visuotinio teisėjų susirinkimo sprendimus vykdo teismų savivaldos institucijos, teisėjai ir Teismų administracija.

Teisėjų taryba yra vykdomoji teismų savivaldos institucija, užtikrinantį teismų ir teisėjų nepriklausomumą. Šiuo metu pagal Teismų įstatymo 119 straipsnį tarybą sudaro dvidešimt vienas narys. Paminėti reikia šias tarybos funkcijas: pataria Respublikos Prezidentui dėl teisėjų skyrimo, paaukštinimo, perkėlimo ir atleidimo iš pareigų; pataria Respublikos Prezidentui dėl teismų pirmininkų, pirmininkų pavaduotojų, skyrių pirmininkų skyrimo ir atleidimo iš pareigų; pataria Respublikos Prezidentui dėl teisėjų skaičiaus teismuose nustatymo ar pakeitimo; sudaro Pretendentų į teisėjus egzamino komisiją; tvirtina Pretendentų į teisėjus egzamino komisijos nuostatus, egzamino programą; tvirtina Asmenų įrašymo į pretendentų į laisvas apylinkės teismo teisėjų vietas sąrašą tvarkos aprašą ir Asmenų įrašymo į teisėjų karjeros siekiančių asmenų registrą tvarkos aprašą; sudaro nuolatines ar laikinąsias komisijas ir tvirtina jų nuostatus; slaptu balsavimu renka ir skiria Teisėjų etikos ir drausmės komisijos narius teisėjus, iš visų šios komisijos narių renka komisijos pirmininką ir šio Įstatymo nustatytais pagrindais atšaukia juos iš pareigų; tvirtina Teisėjų etikos ir drausmės komisijos nuostatus; slaptu balsavimu renka Teisėjų garbės teismo narius ir šio Įstatymo nustatytais pagrindais atšaukia juos iš pareigų; tvirtina Teisėjų garbės teismo nuostatus; turi teisę siūlyti iškelti drausmės bylą teisėjui; nustato teisėjų specializacijos nustatymo tvarką ir pagrindus, tvirtina Bylų paskirstymo teisėjams ir teisėjų kolegijų sudarymo taisykles; tvirtina Administravimo teismuose nuostatus, sprendžia kitus administravimo teismuose klausimus; tvirtina Teisėjų mokymo organizavimo taisykles, mokymo programas, metinius kvalifikacijos tobulinimo planus ir kvalifikacinius reikalavimus lektoriams; tvirtina pavyzdinės apylinkių teismų, apygardų teismų ir apygardų administracinių teismų struktūros aprašymus, pavyzdinius pareigybių sąrašus ir aprašymus; svarsto ir aprobuoja

pasiūlymus dėl teismų investicinių programų projektų ir pasiūlymus dėl teismų biudžetų projektų, pateikia juos Vyriausybei; šaukia eilinius, prireikus, ir neeilinius Visuotinius teisėjų susirinkimus; bendradarbiauja su kitomis Lietuvos Respublikos institucijomis ir organizacijomis bei su kitų valstybių ir tarptautinėmis institucijomis teismų savivaldos, administravimo ir kitais teismų veiklos klausimais; turi teisę gauti iš valstybės institucijų informaciją, reikalingą Teisėjų tarybos funkcijoms atlikti bei sprendžia kitus šiame ir kituose įstatymuose numatytus klausimus (Teismų įstatymo 120 straipsnis). Teisėjų tarybos darbo reglamento XIII skyriuje[70] nustatyta, kad taryba nagrinėja teisėjų skundus dėl jo nepriklausomumo pažeidimo. Tai reiškia, kad taryba turi teisę ir pareigą apginti teismus ir teisėjus nuo nepagrįsto kišimosi į jų veiklą. Tačiau nėra nustatytos aiškios tvarkos, kokių priemonių gali imtis taryba išnagrinėjusi skundą, jeigu nustatoma kad buvo pažeistas teisėjo nepriklausomumo principas. Reikia pažymėti, kad praktikoje kol kas tokių skundų nebuvo.

Teisėjų taryba yra viena svarbiausių savivaldos institucijų, kuri turi lemiamą įtaką teisėjų korpuso, teismų administravimo formavimui, jos svarbi nuomonė tvirtinant teismų biudžeto projektus. Tai teisėjų profesinės veiklos priežiūros organas bei teismų ir kitų valstybės valdžios institucijų tarpininkas.

Teisėjų garbės teismas – tai teisėjų drausmės bylas bei teisėjų prašymus dėl teisėjo garbės gynimo nagrinėjanti teismų savivaldos institucija. Teisėjų garbės teismas sudaromas ketveriems metams iš devynių narių (Teismų įstatymo 122 straipsnio 1 ir 2 dalys). Teisėjų garbės teismas bylas nagrinėja viešai, išskyrus atvejus, kai tai pažeistų valstybės, tarnybos, komercinę paslaptį arba asmens privataus gyvenimo apsaugą (Teismų įstatymo 122 straipsnio 4 dalis). Visa informacija apie numatomus posėdžiuose svarstyti klausimus bei apie teismo priimtus sprendimus skelbiama Teismų administracijos interneto tinklalapyje. Teisėjų garbės teismas, išnagrinėjęs drausmės bylą, sprendimu gali[71]: nutraukti drausmės bylą, nes nėra drausminės atsakomybės pagrindo; nutraukti drausmės bylą, jei praleistas terminas šiai bylai iškelti; apsiriboti drausmės bylos svarstymu; paskirti drausminę nuobaudą. Teisėjų garbės teismas gali skirti vieną iš šių drausminių nuobaudų: pareikšti pastabą; pareikšti papeikimą; pareikšti griežtą papeikimą. Taip pat Teisėjų garbės teismas savo sprendimu gali: pasiūlyti Respublikos Prezidentui ar Seimui atleisti teisėją iš pareigų; pasiūlyti Respublikos Prezidentui kreiptis į Seimą dėl apkaltos teisėjui (Teisėjų garbės teismo nuostatų 30 punktas). Reikia paminėti, kad

---

[70] Teisėjų tarybos 2008 m. lapkričio 28 d. nutarimu Nr. 13P-206-(7.1.2.) patvirtintas Teisėjų tarybos darbo reglamentas, patvirtintas // http://www.teismai.lt/lt/teismu-savivalda/teismu-savivalda-teiseju-taryba/teismu-savivalda-teiseju-taryba-apie/; prisijungimo laikas: 2010-10-13.

[71] Teisėjų tarybos 2008 m. gruodžio 5 d. nutarimu Nr. 13P-224-(7.1.2.) patvirtinti Teisėjų garbės teismo nuostatai // http://www.teismai.lt/lt/teismu-savivalda/teismu-savivalda-teiseju-garbes-teismas/teismu-savivalda-teiseju-garbes-teismas-apie/; prisijungimo laikas: 2010-10-13.

Respublikos Prezidentui Teisėjų garbės teismo siūlymai yra rekomendacinio pobūdžio. Per 2010 metų pirmą pusmetį išnagrinėtos šešios drausminės bylos[72]. Taigi, Teisėjų garbės teismas užtikrina teisėjų darbo drausmę ir atsakomybę, saugo teismų autoritetą, gina teisėjų garbę, padeda teismams likti nepriklausomiems bei siekia, kad teisėjų veikla ir elgesys atitiktų jiems keliamus etikos reikalavimus.

Teismų įstatymo 115 straipsniu suteikta teisė teisėjams laisvai jungtis į teisėjų asociacijas ar kitokias nepolitines organizacijas, atstovaujančias teisėjų interesus. Viena iš tokių - Lietuvos Respublikos teisėjų asociacija. Vieni iš svarbiausių šios asociacijos darbų – teisėjų nepriklausomumo stiprinimas, pagalba teisėjams bei atstovavimas jų interesams, dalyvauti rengiant teisės aktus, susijusius su teismų ir teisėjų veikla, teisėjo profesijos prestižo ir įvaizdžio gerinimas bei tradicijų puoselėjimas[73]. Tai visuomeninė organizacija, profesiniu pagrindu ir savanoriškumo principu jungianti apie 80 procentų Lietuvos bendrosios kompetencijos, administracinių teismų ir Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo teisėjų. Asociacijos veiklos būdai: teisėjų konferencijų, seminarų, diskusijų organizavimas, aktualių klausimų svarstymas visuotiniame susirinkime ir valdyboje, nutarimų, rezoliucijų ir pareiškimų priėmimas bei jų įgyvendinimas. Nuo 1997 m. asociacija yra Tarptautinės Teisėjų asociacijos narė, aktyviai dalyvauja Europos Teisėjų asociacijos, Baltijos Teisėjų Tarybos veikloje. Teisėjų asociacija nėra teismų savivaldos institucija, bet ji neabejotinai turi didelę reikšmę įgyvendinant teisminės valdžios nepriklausomumą.

Lietuvoje įtvirtinta teismų savivaldos sistema pakankamai padeda užtikrinti teismų ir teisėjų nepriklausomumą. Žinoma, visada yra ką tobulinti. Tačiau reikia pabrėžti, kartais tereikia pačių teisėjų iniciatyvos, noro bei pastangų, kad teisminės valdžios nepriklausomumas nebūtų įtakojamas kitų valstybės valdžių, taip stiprinant visuomenės pasitikėjimą teismų ir teisėjų kompetencija bei žinojimą, kad visada tinkamai bus apsaugotos žmogaus teisės ir laisvės.

---

[72] Teisėjų garbės teismo priimti sprendimai // http://www.teismai.lt/lt/teismu-savivalda/teismu-savivalda-teseju-garbes-teismas/tgt-sprendimai/?archyve=1&type=0; prisijungimo laikas: 2010-10-13.

[73] Lietuvos Respublikos Teisėjų asociacijos internetinis puslapis // http://www.lrta.lt/; prisijungimo laikas: 2010-09-27.

3. PASITIKĖJIMĄ TEISMAIS ĮTAKOJANTYS VEIKSNIAI

3.1. Teismų administracinės ir organizacinės veiklos pagrindinės problemos

Teismų veiklos administravimas Lietuvoje pakankamai naujas reiškinys, todėl už teismų veiklos administravimą atsakingi asmenys bei institucijos kito. Teismų administravimo sąvoka ir mechanizmas pirmą kartą įtvirtinti 1998 m. balandžio 8 d., kai Seimas priėmė Teismų įstatymo pakeitimus[74]. 1998 m. rugpjūčio 1 d. buvo įsteigtas Teismų departamentas prie LR Teisingumo ministerijos[75], kuris buvo teismų administravimo sistemos dalis, o teismų administravimą įgyvendina atitinkamų teismų pirmininkai ar per savo įgaliotus teisėjus. Nuo 2002 m. gegužės 1 d. teismų ir teismų savivaldos institucijų administracinę ir organizacinę veiklą įgyvendina Teismų administracija.

Nuo 2005 metų buvo įdiegta ir veikia Teismų informacinė sistema LITEKO[76], kurios tikslas - pagerinti teismo, kaip organizacijos, visų teismų sistemos darbo kokybę, *padidinti teismų sistemos darbo viešumą*, pagerinti darbo teisme ir teismų sistemoje administravimą, palengvinti teisėjų ir teismo personalo darbą, teikti elektronines paslaugas tiek teisingumo vykdymo srityje, tiek informacijos teikimo kitoms organizacijoms bei *plačiajai visuomenei srityse*. LITEKO yra teismų veiklai reikalingų dokumentų bei duomenų kaupimo, tvarkymo, paieškos, teismų sprendimų ir statistinių rodiklių kaupimo, apdorojimo ir teikimo sistema.

Pagal Teismų administracijos parengtą teismų ir teismų savivaldos institucijų 2009 metų veiklos apžvalgą[77], Lietuvos teismų sistema funkcionuoja pakankamai sklandžiai. Pagrindine teismų veiklos organizavimo problema reikia įvardinti *teismų darbo krūvius* (žr. 1 lentelę).

1 lentelė. Teismuose, kaip pirmosios instancijos teismuose, gautų nagrinėti bylų skaičius

Bylos, vnt.	**2009 metai**	**2008 metai**	**2007 metai**	**2006 metai**
Baudžiamosios	17 534	16 472	16 218	17 245
Civilinės	236 556	185 878	156 330	145 705
Administracinių teisės pažeidimų	85 943	81 862	47 099	48 699
Iš viso	340 033	284 212	219 647	211 649

Šaltinis: Teismų statistika // http://www.teismai.lt/lt/teismai/teismai-statistika/; prisijungimo laikas: 2010-11-03.

[74] Lietuvos Respublikos teismų įstatymo pakeitimo ir papildymo įstatymas // Valstybės žinios. 1998, Nr. 38-1001.
[75] Lietuvos Respublikos teismų įstatymo pakeitimo ir papildymo įstatymo įsigaliojimo įstatymas // Valstybės žinios. 1998, Nr. 38-1002.
[76] Teismų informacinė sistema LITEKO // http://www.teismai.lt/lt/LITEKO/; prisijungimo laikas: 2010-10-31.
[77] Lietuvos Respublikos teismų ir teismų savivaldos institucijų 2009 metų veiklos apžvalga // http://www.teismai.lt/lt/teismu-savivalda/teismu-savivalda-veiklos-ataskaitos/; prisijungimo laikas: 2010-11-05.

Pažymėtina, kad pastebimai daugėjo civilinių ir administracinių teisės pažeidimų bylų skaičius. Teismų darbo krūvių didėjimas turi įtakos teisėjų darbo kokybei, atsiranda bylų nagrinėjimo vilkinimo problema. Dėl šios priežasties teisėjams tenka dirbti viršvalandžius, poilsio ir švenčių dienomis, tačiau apmokėjimo už didesnį darbo krūvį problema sunkiai sprendžiama. 2009 metais teismuose dirbo 757 teisėjai: apylinkių teismuose – 468, apygardų teismuose – 154, Lietuvos apeliaciniame teisme – 29, Lietuvos Aukščiausiajame Teisme – 37, apygardų administraciniuose teismuose – 54, Lietuvos vyriausiajame administraciniame teisme – 15. Taip pat teismuose dirbo 552 teisėjų padėjėjai. Palyginti su 2008 metais, kai buvo 464 apylinkių teismų teisėjų, 2009 metais teisėjų skaičius nežymiai kito, tuo tarpu gautų nagrinėti bylų skaičius ženkliai padidėjo, t.y. gauta 55 821 daugiau bylų. Pagal Teismų administracijos duomenis, darbo krūvis (baudžiamųjų, civilinių ir administracinių teisės pažeidimų ir kitų supaprastintų procesinių dokumentų teisėjas išnagrinėja per mėnesį) apylinkių teismuose 2006 metais buvo 46,63 bylos, 2007 m. – 47,68, 2008 m. – 59,98 ir 2009 m. – 79,43 bylos. 2009 metais apylinkių teismų bendras darbo krūvis išliko labai nevienodas – nuo 47,65 Varėnos rajono apylinkės teisme iki 118,62 Vilniaus miesto 1 apylinkės teisme. Bendras darbo krūvis šiuose teismuose skyrėsi 2,5 karto. Pastaruoju metu ši problema bandoma spręsti mažinant teisėjų skaičių, kuriuose darbo krūvis mažesnis, bei didinant teisėjų skaičių teismuose, kuriuose darbo krūvis yra didesnis[78].

Viena iš problemų, su kuria susiduriama teismų veikloje – tai proceso koncentracija ir ekonomiškumo užtikrinimas. Tai ypač susiję su bylų nagrinėjimo terminais, bylų vilkinimu. Kaip jau minėta, viena iš priežasčių, kodėl bylų nagrinėjimo terminas ilgėja, (žr. 2 lentelę) yra teisėjų darbo krūvio didėjimas.

2 lentelė. Bylos, kurių nagrinėjimas truko ilgiau nei 6 mėnesiai

Bylos	**2009 metai**	**2008 metai**	**2007 metai**	**2006 metai**
Baudžiamosios	2 369	2 014	1 812	1 624
Civilinės	14 870	11 882	9 366	8 073

Šaltinis: http://www.teismai.lt/lt/teismu-savivalda/teismu-savivalda-veiklos-ataskaitos/; prisijungimo laikas: 2010-11-05.

Iš pateiktų duomenų matyti, kad bylų, kurių nagrinėjimas trunka ilgiau kaip 6 mėnesiai, pastaraisiais metais daugėja. Čia vertėtų prisiminti V. Valančiaus žodžius, kad teismų autoritetą taip pat įtakoja teismų proceso trukmė. Tačiau daryti išvados, kad tik teisėjų darbo krūvis lemia

[78] Teisėjų tarybos 2010 m. rugsėjo 24 d. nutarimas Nr. 13P-135-(7.1.2) „Dėl teisėjų skaičiaus administraciniuose teismuose nustatymo // http://www.teismai.lt/lt/teismu-savivalda/teismu-savivalda-visuotinis-teseju-susirinkimas/vts-sprendimai/; prisijungimo laikas: 2010-11-06.

ilgesnį bylų nagrinėjimą negalima. Europos žmogaus teisių teismas 2009 m. priėmė 7 sprendimus bylose prieš Lietuvą (per 2008 m. buvo priimta 1 tokia byla), kuriuose konstatuoti Europos žmogaus teisių ir pagrindinių laisvių apsaugos konvencijos 6 straipsnio 1 dalies (kad byla būtų nagrinėjama per įmanomai trumpiausią laiką) pažeidimai. Minėtas teismas konstatavo, kad ne visais atvejais bylos proceso trukmę lėmė tik Lietuvos institucijų veiksmai ar neveikimas, bet ir įtakojo, pavyzdžiui, dalyvavusių asmenų skaičius, vienos iš šalių liga ir pan.[79]

Nuo 2005-ųjų metų Lietuvos teismuose pradėta taikyti mediacija. Mediacija – tai ginčų sureguliavimo procedūra, kurios paskirtis – padėti šalims išspręsti ginčą taikiai tarpininkaujant vienam ar keliems mediatoriams (tarpininkams). Specialiai šiai procedūrai atlikti yra apmokomi teisėjai ar teisėjų padėjėjai arba kiti atitinkamą kvalifikaciją turintys asmenys, suteikiant jiems specialių psichologinių žinių apie teisinio ginčo sprendimo būdus tarpininkaujant tarp ginčo šalių, kurie yra įtraukiami į Teisėjų tarybos sudarytos darbo grupės patvirtintą teismo mediatorių sąrašą. Teisminę mediaciją įtvirtina Civilinio proceso kodekso 231 straipsnio 1 dalis, teisminės mediacijos civilinėse bylose tvarką nustato Teisminės mediacijos taisyklės[80].

Teismo mediatoriai laikosi Europos mediatorių elgesio kodekso nuostatų. Mediacija, kaip vienas iš ikiteisminių ginčų sprendimo būdų, gali sumažinti teisėjų darbo krūvį, bylų, patenkančių į teismų, skaičių. Mediacija sudaro sąlygas pirmiausia šalims spręsti iškilusį ginčą ne teismine tvarka, ir tik nesuradus sutarimo, į pagalbą turėtų ateiti teisėjas. Taigi, mediacija gali būti viena iš priemonių mažinti teisėjų darbo krūvį. Nors tai nemokama paslauga, kuri sutaupytų nemažai šalių laiko, bet Lietuvoje ji nėra paplitusi.

Teismų nepriklausomumo principas reikalauja, kad finansavimo lygis galėtų užtikrinti bent du dalykus: pakankamą institucinį teismų sistemos finansavimą (darbo vietų įrengimą; deramą techninę pagalbą ir pan.) ir socialinę teisėjų padėtį. Vertinant institucinį teismų sistemos finansavimą, galima pažymėti, kad problemų tebėra gana daug. Itin ši problema išryškėjo valstybės sunkmečiu. Reikia pažymėti, kad įsigaliojus naujajai Teismų įstatymo redakcijai, vykdomoji valdžia jau nebeadministruoja teisminės valdžios asignavimų. Vis dėlto, biudžeto sudarymo principai ir toliau nėra pakankamai aiškūs. Teismai vis dar negauna pakankamai lėšų, nors padidėjo bendras teismų darbo krūvis. Gana problemiškas tebėra ir teisminės valdžios įtraukimas į biudžeto svarstymo procesą. Tvirtinti biudžetą Seimui teikia Vyriausybė, o teisminė valdžia, netekusi teisingumo ministro globos, jokių aiškesnių atstovavimo Vyriausybėje mechanizmų neturi. Asignavimų valdytojai – teismai pasiūlymus dėl savo biudžetų projektų

[79] Lietuvos Respublikos teismų ir teismų savivaldos institucijų 2009 metų veiklos apžvalga // http://www.teismai.lt/lt/teismu-savivalda/teismu-savivalda-veiklos-ataskaitos/; prisijungimo laikas: 2010-11-05.

[80] Teisėjų tarybos 2007 m. sausio 26 d. nutarimu patvirtintos Teisminės mediacijos taisyklės // http://www.teismai.lt/lt/mediacija/visuomenei/; prisijungimo laikas: 2010-11-01.

pateikia Teisėjų tarybai svarstyti. Aprobavusi pasiūlymus dėl pateiktų biudžetų projektų, Teisėjų taryba juos pateikia svarstyti Vyriausybei. Tačiau neaišku, kas atstovauja visiems teismams kaip valdžios šakai. Logikos požiūriu šią funkciją turėtų atlikti Teismų tarybos vadovas, bet jis neturi teismų kaip valdžios šakos atstovavimo funkcijos. Jo vadovaujamai institucijai Teismų įstatymas suteikia tik bendradarbiavimo su kitomis institucijomis, bet ne „atstovavimo“ teismų sistemai funkcijas. Teismų administracija atlieka technines funkcijas, garantuojančias sklandų teismų sistemos veikimą, tačiau atstovavimo funkcijų ji nevykdo. Taigi, atstovavimo teismams tarp valdžios šakų problema įstatymiškai nėra išspręsta.

Aktuali tema - teismo proceso modernizavimas. Pavyzdžiui, nuo 2010 m. liepos 1 d. įsigaliojusiais Teismų įstatymo 38 straipsnio 3 dalies pakeitimais nustatyta, jog teismo posėdžio eigai fiksuoti privalomai daromas garso įrašas (iki tol buvo nustatyta, kad gali būti daromas garso įrašas). Tokiu būdu bus galima atlikti teismų administracinę kontrolę. Tačiau šiandien dėl ekonominės krizės ribojamų valstybės finansinių galimybių, diskusijos dėl teismo proceso modernizavimo yra aprimusios. O juk investuoti į nepriklausomą, nešališką teismą būtina. Pavyzdžiui, prieš kelis metus elektroninė bylų paskirstymo sistema atrodė praktiškai sunkiai įsivaizduojamas dalykas, o dabar ja naudojantis sutaupoma daug laiko, didinamas pasitikėjimas bylas skirstančiųjų ir teismo nešališkumu. Būtina sudaryti sąlygas gyventojams ir verslo subjektams elektroniniu būdu atlikti veiksmus, įgyvendinant procesines teises ir pareigas. Tokiu būdu bus galima sumažinti besikreipiančiųjų į teismą bei paties teismo materialinius kaštus bei laiko sąnaudas.

Dažnai besikeičiantys įstatymai, reguliuojantys teismų veiklos klausimus, rodo valstybės pastangas užtikrinti efektyvų teismo funkcijų įgyvendinimą. Pirmiausia, įsteigiant Nacionalinę teismų administraciją buvo sustiprintos teismų nepriklausomumo garantijos. Informacinių technologijų pagalba lengvinamas teismų organizacinis darbas, labai iš lėto, bet sprendžiama pagrindinė problema - teisėjų darbo krūvis.

3.2. Visuomenės teisinės sąmonės formavimo svarba

Visuomenės teisinį gyvenimą, teisinių santykių sklaidą, teisės nuostatų vaidmenį ir jų laikymąsi įtakoja visuomenės, jos socialinių grupių ir asmens teisinė sąmonė. S. Vansevičius[81] teisinę sąmonę apibrėžia kaip teisės žinias, galiojančios teisės, teisinės minties, idėjų, susijusių su norimais teisės pokyčiais, vertinimą. Reikia suprasti, kad teisinė sąmonė tai ne tik požiūrio į egzistuojančią teisę atspindėjimas, bet tai ir priemonė paveikti teisę bei visą valstybės teisinę

[81] Vansevičius S. Valstybės ir teisės teorija. - Vilnius: Justitia, 2000. P. 163.

sistemą. Jos susiformavimui ir raidai turi įtakos socialiniai, politiniai, ekonominiai ir kultūriniai reiškiniai. Paprastai tariant, teisinė sąmonė yra idėjų, pažiūrų, jausmų, taip pat nuotaikų teisės atžvilgiu visuma. Ji apima teisės sampratos suvokimą, požiūrį į atliekamą teisės vaidmenį, į teisės institucijų vaidmenį, žmogaus požiūrį į jo atsakomybę kitiems žmonėms, taip pat visuomenei bei valstybei.

Teisinės sąmonės struktūra susideda iš teisinės ideologijos ir teisinės psichologijos[82]. Teisinę ideologiją kuria teisininkai mokslininkai, teisininkai praktikai bei politikos veikėjai. Šiame darbe mums svarbi yra teisinė psichologija, kadangi su ja susiję visi socialinės grupės ar visos visuomenės nariai ir tai yra žmonių dalyvavimo teisiniuose santykiuose atspindys, pagrįstas konkrečiais išgyvenimais, susijusi su teisinių faktų pažinimu ir jų vertinimu.

Teisinės sąmonės branduolį sudaro žmogaus teisių suvokimas. Jis reikšmingas bus tik tuomet, kai gyventojai jaus tvirtą įsitikinimą dėl savo teisių ir tvirtas jų įgyvendinimo garantijas. Teisinę sąmonę veikia išsilavinimas bei profesija. Visuomenės teisinei sąmonei nemažai įtakos turi inteligentija, teisininkai, politikai. Kaip teigia J. Rawls[83], viena iš sąlygų, kuomet galima teigti, kad visuomenė gerai tvarkoma – tokia visuomenė, kurioje kiekvienas pats pripažįsta ir žino, kad visi kiti pripažįsta tuos pačius teisingumo principus. Lietuvoje pagarbos įstatymams problema aktuali ne tik eilinių piliečių gyvenime, bet ir valstybės institucijų, pareigūnų elgesyje, kuomet viešai parodoma nepagarba įstatymams, teismo priimamiems sprendimams.

Silpnėjant visuomenės moraliniam jautrumui, atsiranda terpė teisiniam nihilizmui, kuris pasireiškia teisės nepaisymu, įstatymų nevertinimu. Jo padariniai visuomenei labai skaudūs, jis menkina teisės vertę, mažina visuomenės pasitikėjimą teise kaip visuomeninių santykių reguliavimo garantu, taip pat menkina individo, visuomenės vaidmenį santykiuose su valstybės valdžios institucijomis. V. Šlapkausko[84], V. Vansevičiaus[85] nuomone, tam įtakos turi teisėkūra, kuri turi nemažai galimybių teisę paversti bedvasiu socialinės tvarkos kūrimo techniniu instrumentu, kuris tarnauja ne visuomenės socialinių interesų, o įtakingų socialinių grupių savanaudiškų interesų įgyvendinimui. Egzistuoja ydinga praktika, kai teisės aktai priimami paskubomis, neįvertinant visų atsirasiančių padarinių. Tokia sparti įstatymų kaita suformuoja nuomonę, kad reikia įstatymų neskubėti vykdyti, kadangi greitu laiku gali vėl pasikeisti. Dėl tų pačių priežasčių atsiranda teisėtumo problema pačioje teismų sistemoje, nes reikia spręsti įstatymų galiojimo laike klausimą. Tokios sąlygos įneša chaosą teisės normų sistemoje, atsiranda visuomenės nepasitikėjimas teisės sistema, valstybės valdžios institucijų veikla, tokiu būdu

[82] Vansevičius S. Valstybės ir teisės teorija. - Vilnius: Justitia, 2000. P. 165.
[83] Rawls J. Politinis liberalizmas. – Vilnius: Eugrimas, 2002. P. 87.
[84] Šlapkauskas V. Teisinės sistemos disfunkcija – silpnos socialinės politikos požymis // Socialinis darbas. 2006, Nr. 5(1). P. 24.
[85] Vansevičius S. Valstybės ir teisės teorija. - Vilnius: Justitia, 2000. P. 172.

atsiranda teisinio stabilumo visuomenėje stygius. Pavyzdžiui, Ligos ir motinystės socialinio draudimo įstatymas per 2008 – 2009 metus taisytas 11 kartų ir dar vienas Prezidento veto. Tuo tarpu, kaip matome iš žiniasklaidos pranešimų, kyla dar daugiau diskusijų, nepasitenkinimų šiomis pataisomis. Reikia pabrėžti, kad įstatymo prigimtis yra stabilizuoti, sureguliuoti tam tikrus žmonių santykius. Kaip teigia A. Vaišvila, įstatymas, kuris savo prigimtimi yra pašauktas stabilizuoti vertybes, jų pagrindu – žmonių santykius, formuoti teisėtą elgesį iš įpročio, teisinę sąmonę – virsta viso to ardytoju, vertybinio pasimetimo skatintoju[86]. Valstybė, siekdama sukurti teisę, kaip veiksmingą ir nepriklausomą socialinės kontrolės bei socialinio vadovavimo priemonę, gauna priešingų rezultatų: techninio pobūdžio teisės visuomenė nepažįsta ir dėl to ji nėra socialiai veiksminga[87]. Todėl teismas, vykdydamas teisingumą bei įgyvendindamas tokią valstybės sukurtą teisę, piliečių sąmonėje galų gale įgyja nepasitikėjimą, nes jis yra tos pačios valstybės valdžios sistemos, kuri kuria teisės normas, dalis.

Autoriai (pvz., S. Vansevičius[88], V. Šlapkauskas[89]) viena iš teisinio nihilizmo priežasčių nurodo ilgametę Lietuvos okupaciją totalitarinio režimo sąlygomis, o tiksliau vertybių prieštaravimą pereinant iš totalitarinio režimo į demokratinį. Tai lėmė ir Lietuvos žmonių vertybių formavimąsi, požiūrį į valstybinį gyvenimą, teisės reikšmę. Iki dabar dažnai manoma, jog įstatymas egzistuoja tam, kad jį „apeiti“. Tokios nuostatos atsiradimą galėjo įtakoti noras apskritai priešintis svetimos teisės egzistavimui, svetimos valstybės okupacijai. Nuostata kaip „apeiti įstatymą“, negerbti įstatymų visuomenėje tapo įpročiu. Bet, ar galima vienareikšmiškai teigti, kad tik okupacinis režimas lėmė tokį visuomenės požiūrį į teisę? Šiuo metu vyraujant globalizacijai bei vartotojiškai visuomenei, kur visuomenė ir valstybė perima komercializmo „vertybes“, kinta ir socialinės vertybės. Individualizmo plitimas stabdo bendruomeniškos visuomenės kūrimąsi, o tai trukdo teisinės sąmonės sklaidai. Darytina išvada, kad valstybės sovietinė okupacija nėra vienintelė priežastis teisiniam nihilizmui reikštis.

Teisinio nihilizmo vyravimas nesudaro sąlygų vystytis brandžiai pilietiniai visuomenei, kuri yra būtina teisinės valstybės egzistavimo sąlyga. Tik pilietinė visuomenė gali kurti teisinę valstybę, o ši negali plėtotis neturėdama pilietinės visuomenės.

Teisinės sąmonės vienas iš elementų yra visuomenės požiūris į teismines institucijas. Sveika visuomenės teisinė sąmonė yra veiksmingo teisinės sistemos funkcionavimo pagrindas. Pagarba teisei, įstatymas, teismams, jų priimamiems sprendimams yra stiprios teisinės tvarkos bei stabilios teisinės visuomenės pagrindas. Savo teisių suvokimas, jų teisminės gynybos

[86] Vaišvila A. Teisinės valstybės koncepcija Lietuvoje. - Vilnius: Litimo, 2000. P. 24.
[87] Šlapkauskas V. Instrumentinio požiūrio į teisę absoliutinimas ir jo kritika // Jurisprudencija. 2006, Nr. 4(82). P. 89.
[88] Vansevičius S. Valstybės ir teisės teorija. - Vilnius: Justitia, 2000. P. 172.
[89] Šlapkauskas V. Teisės sociologijos pagrindai. - Vilnius: Mykolo Romerio universitetas, 2004. P. 492.

užtikrinimas sudaro sąlygas žmogaus orumui, jo teisiniam aktyvumui. Teisinės sąmonės sklaidai ir skeptiškam požiūriui į teisę, teismines institucijas mažinti būtinas bendruomeniškos visuomenės kūrimas. Reikia atkreipti dėmesį į leidžiamų įstatymų kokybę bei kiekybę, didinti teismų autoritetą, bei kelti visos visuomenės teisinę kultūrą.

3.3. Teisėjų kvalifikacijos ir moraliniai reikalavimai

Teisėjų atrankos kriterijai ir jų parengimas privalo užimti svarbią vietą valstybės politikoje, nes nuo to, kaip aiškiai nustatyti teisėjų atrankos kriterijai, reikalavimai, kurie pateikiami asmenims, norintiems tapti teisėjais, priklauso teisminės valdžios veiksmingumas, jos vaidmens stiprumas įgyvendinant valdžių padalijimo principą, teisingumo įgyvendinimo prieinamumas piliečiams, teisėjų priimamų sprendimų teisėtumas. Ne veltui Lietuvos Respublikos Prezidentė D. Grybauskaitė, nusprendusi neskirti A. Valantino į Vilniaus apygardos teismo teisėjus, pareiškė, kad „kokybišką teismų darbą gali užtikrinti tik kvalifikuoti teisėjai. Didesnis darbo stažas ne visada reiškia aukštesnę kvalifikaciją, todėl pagrindiniai reikalavimai karjeros siekiantiems teisėjams – profesionalumas, aukšta darbo kokybė, nepriekaištinga reputacija ir pagarba žmogui“[90].

Teisėjo kvalifikaciją, profesionalumą kaip pasitikėjimo teismais veiksnį išskiria A. Sakalas, V. Šlapkauskas, V. Valančius. Ne vienas autorius, pavyzdžiui, V. Mikelėnas, teigia, kad teisėjui svarbūs ne tik ***profesiniai***, bet ir ***moraliniai reikalavimai***. V.V. Peisikov[91] mano, kad būtent profesinės ir moralinės teisėjo ypatybės daugeliu atveju lems teisingą ginčo išnagrinėjimą. Teisėjo autoritetas gali įtakoti teismo, kaip teisminės valdžios institucijos, autoriteto didinimą. A. Vaišvila[92], kalbėdamas apie kvalifikacijos sampratą, taip pat išskiria du struktūrinius kvalifikacijos elementus: asmens dalykines, metodologines, metodines žinias, įgūdžius, patirtį ir kt. Tačiau jie negarantuoja kvalifikacijos socialinio veiksmingumo. Būtinas ir antrasis dorovinis elementas, kuris pasižymi vidiniu asmens pasiryžimu naudoti savo techninius mokėjimus, žinias, įgūdžius. Todėl kalbant apie teisėjo kvalifikaciją, nuo profesinės kvalifikacijos negalima atsieti teisėjo moralines vertybes, nusistatymus. Čia vertėtų pakartoti V. Mikelėno išsakytą nuomonę, kad teisingumo vykdymas, kurį įgyvendina teisėjai, yra ne tik statutinės teisės taikymas, bet tai yra daugiau, pavyzdžiui, principų, vertybių, kurios nėra adekvačiai išreikštos statutinėje teisėje,

---

[90] Lietuvos Respublikos Prezidentės pranešimas spaudai // http://lrp.lt/lt/spaudos_centras_392/pranesimai_spaudai/kokybiska_teismu_darba_gali_uztikrinti_tik_kvalifikuoti_teisejai.html; prisijungimo laikas: 2010-10-20.

[91] Пейсиков В.В. Судья в Росии и за рубежом. - Москва: Элит издательство, 2008. С. 95.

[92] Vaišvila A. Kvalifikacija: nuo technokratinės prie humanitarinės (Teisinės valstybės ugdomoji orientacija) // Policijos pareigūnų ugdymo aktualijos ir prigimtis. - Vilnius: Lietuvos teisės akademija, 1999. P. 21-23.

paieška ir ginčų sprendimas remiantis ne tik statutine teise, bet ir principais, vertybėmis[93]. Jei teisėjo moralinės vertybės yra iškreiptos, jeigu teisės principais ir vertybėmis bus operuojama neatsakingai, galimi nenuspėjami rezultatai, kurių negalėjo prognozuoti joks protingas žmogus.

Lietuvoje iki šiol egzistuoja teisėjų kvalifikacijos problema. Reformuojant teismų sistemą, kai nuo 1995 m. sausio 1 dienos įsigaliojo nauja Teismų įstatymo redakcija ir nustatyta keturių grandžių teismų sistema, reikėjo suformuoti apygardos teismų ir Apeliacinio teismo teisėjų korpusą. Teko ieškoti naujų teisėjų papildomoms vietoms. Tokiu būdu į teisėjų korpusą be didesnės atrankos pateko abejotinos kvalifikacijos ir reputacijos asmenų. Tuo tarpu nuo 1995 iki 2000 metų Lietuvoje teisėjų drausmės bylų išnagrinėta daugiau nei bet kurioje Vakarų Europos valstybių per paskutiniuosius šimtą metų[94]. Neabejotinai būtų buvę tikslingiau visą teismų reformą įgyvendinti per ilgesnį laiko tarpą, daugiau dėmesio skiriant teismų sudėties formavimo kokybei.

Teismų įstatymo 51 straipsnyje nustatyti reikalavimai pretendentams į apylinkės teismo teisėjus - apylinkės teismo teisėju gali būti skiriamas nepriekaištingos reputacijos Lietuvos Respublikos pilietis, turintis aukštąjį universitetinį teisinį išsilavinimą – teisės bakalauro ir teisės magistro kvalifikacinius laipsnius arba teisininko profesinį kvalifikacinį laipsnį (vienpakopį teisinį universitetinį išsilavinimą), atitinkantis įstatymų nustatytus reikalavimus, būtinus išduodant asmens patikimumo pažymėjimą arba leidimą dirbti ar susipažinti su įslaptinta informacija, pateikęs sveikatos pažymėjimą, turintis ne mažesnį kaip penkerių metų teisinio darbo stažą ir išlaikęs pretendentų į teisėjus egzaminą. Nuo pretendentų į teisėjus egzamino atleidžiamas teisės krypties socialinių mokslų daktaras ir habilituotas daktaras, asmuo, turintis ne mažesnį kaip penkerių metų teisėjo darbo stažą, jeigu nuo darbo teisėju pabaigos praėjo ne daugiau kaip penkeri metai. Taigi, asmuo, atitinkantis šiame straipsnyje numatytus reikalavimus, įrašomas į Pretendentų į laisvas apylinkės teismo teisėjų vietas sąrašą. Remiantis Teismų administracijos duomenimis, asmenų, pageidaujančių laikyti pretendentų į teisėjus egzaminą, skaičius, lyginant su ankstesniais metais, ženkliai padidėjo: 2006 metais buvo užregistruota 23, 2007 metais – 30, 2008 metais – 49, o 2009 - 75 asmenų prašymai leisti laikyti egzaminą. 2009 metais egzaminą išlaikė 47, t. y. 71 proc. laikiusių egzaminą.

Kaip pavyzdį galima pateikti Vokietijos Federacinės Respublikos praktiką, kur kandidatai į teisėjus atlieka trejų-penkerių metų stažuotę, išlaiko ne vieną egzaminą raštu bei žodžiu. Teisėjo-stažuotojo statusas reiškia, kad toks teisėjas turi beveik visus teisėjo įgaliojimus ir yra nepriklausomas priimti sprendimus. Tačiau jo veikla yra nuolatinėje kontrolėje ir jis gali

[93] Mikelėnas V. Interpretacinis žaismas, arba kaip kurti teisę be parlamento // Jurisprudencija. 2009, Nr. 2(116). P. 79-92.
[94] P. Kuconis, V. Nekrošius. Teisėsaugos institucijos. - Vilnius: Justitia, 2001. P.37.

būti atleistas dėl šiam darbui keliamų įgūdžių trūkumo, bet ne vėliau kaip iki trečių stažuotės metų pabaigos[95].

Teisėjų sėkmingai profesinei veiklai vykdyti būtinas nuolatinis ir aukštais standartais paremtas mokymas. Teisėjų mokymas – tai kryptingas ir tęstinis procesas, kuriuo siekiama užtikrinti kokybišką teisėjų, teisėjų padėjėjų apmokymą ir nuolatinį kvalifikacijos kėlimą. Teisėjų mokymą organizuoja, mokymo programas ir metodinę medžiagą rengia Teisėjų taryba ir Teisingumo ministerija. Mokymo ir kvalifikacijos kėlimo procesą organizuoja Teisingumo ministerijos Mokymo centras, kuris buvo įsteigtas 2007 m. sausio 2 d. Teisingumo ministerijos Mokymo centre kiekvieną savaitę organizuojamuose renginiuose dalyvauja apie 50 teisėjų, teisėjų padėjėjų, teismų pirmininkų ir teismų skyrių pirmininkų patarėjų ir kitų teisininkų. Mokymas vyksta pagal Teisėjų tarybos kasmet aprobuojamus ir Teisingumo ministro tvirtinamus teisėjų mokymo ir kvalifikacijos kėlimo planus ir programas.

Kaip teisėjo kvalifikacijos garantas yra Teismų įstatyme įtvirtintas teisėjų veiklos vertinimo privalomumas. Įstatymo 91^1 straipsnyje nustatyta, kad teisėjų veikla vertinama siekiant išsiaiškinti teisėjų, taip pat teismų pirmininkų, pirmininkų pavaduotojų, skyrių pirmininkų turimų profesinių žinių ir įgūdžių lygį, gebėjimus teorines žinias ir įgūdžius taikyti praktikoje, dalyvauti administraciniame teismo darbe ir jį organizuoti, nustatyti stipriąsias ir silpnąsias teisėjų veiklos sritis ir juos skatinti tobulinti profesinius gebėjimus. Teisėjų veiklos vertinimo rezultatai naudojami organizuojant tinkamą teisėjų mokymą, sprendžiant teisėjų paaukštinimo klausimą, taip pat skatinant teisėjus tobulinti kvalifikaciją.

Pirmą kartą teisėjo veikla vertinama praėjus trejiems metams nuo jo paskyrimo į teisėjo pareigas. Po to teisėjo veikla vertinama periodiškai kas penkeri metai. Teisėjų veiklos vertinimą atlieka nuo 2008 m. rugsėjo 1 d. įsigaliojus Teismų įstatymo pakeitimams įsteigta Nuolatinė teisėjų veiklos vertinimo komisija prie Teisėjų tarybos, kuri sudaroma Teisėjų tarybos įgaliojimų laikui iš septynių narių: trys iš jų turi būti ne teisėjai. Vertinant teisėjų veiklą, atsižvelgiama į kiekybinius ir kokybinius teisėjo profesinės veiklos rodiklius, į dalykines ir asmenines teisėjo savybes, į jurisdikcinę ir nejurisdikcinę teisėjo veiklą. Teisėjų veiklos vertinimo metu paaiškėjus Teismų įstatyme numatytoms aplinkybėms, gali būti pradėtas atskiras tyrimas dėl galimybės patraukti teisėją drausminėn atsakomybėn, jį atleisti arba pašalinti iš pareigų šio Įstatymo nustatyta tvarka. Teisėjų veiklos vertinimą iš vienos pusės būtų galima traktuoti kaip teisėjų nepriklausomumo principo pažeidimą, tačiau jį reikėtų vertinti kaip tam tikrą savikontrolės mechanizmą, užtikrinantį efektyvų teismo funkcijų įgyvendinimą.

[95] Пейсиков В.В. Судья в Росии и за рубежом. - Москва: Элит издательство, 2008. С. 108.

Konstitucinis Teismas pripažino, kad saugoti savo profesijos garbę ir prestižą ir už tai prisiimti visišką atsakomybę privalo teisminė valdžia. Konstitucijos 115 straipsnyje teisėjams atleisti iš pareigų yra nustatyti du specifiniai pagrindai: kai savo poelgiu pažemino teisėjo vardą ir kai įsiteisėja juos apkaltinęs teismo nuosprendis. Tai dar kartą patvirtina, kad teisėjams keliami labai dideli profesiniai ir etiniai reikalavimai. Reputacijos nepriekaištingumas reiškia, kad teisėjais skiriami tik asmenys, turintys aukštą teisinę kvalifikaciją ir gyvenimo patirtį. Teisėjo elgesys tiek darbe, tiek po darbo neturi kelti jokių abejonių. Teismų įstatymo 83 straipsnyje nustatyta, kad teisėjas gali atsakyti drausmine tvarka už teisėjo vardą žeminantį poelgį bei už kitus Teisėjų etikos kodekso[96] reikalavimų pažeidimus.

Reikia pažymėti, kad dėl teisėjo vardo pažeminimo nuo 2001 metų buvo atleisti 6 teisėjai, 2009 metais - nei vienas teisėjas. Teisėjų etikos ir drausmės komisija, tirdama teikimus dėl drausmės bylų teisėjams iškėlimo, dažnai nustato tik nežymius arba formalius įstatymų ar kitų teisės aktų pažeidimus. Tai parodo ir išnagrinėtų drausminių bylų sprendimų tendencijos. 2008 m. rugsėjo 1 d., įsigaliojus Teismų įstatymo pakeitimams, išplėstas subjektų, turinčių teisę siūlyti teisėjams iškelti drausmės bylas, ratas, taip pat pakeista Komisijos sudarymo tvarka, į jos sudėtį įtraukiant Prezidento ir Seimo Pirmininko skiriamus visuomenės atstovus. Išplėtus subjektų, turinčių teisę siūlyti teisėjams iškelti drausmės bylas, skaičių 2009 m. Komisija išnagrinėjo 4 teikimus dėl drausmės bylų iškėlimo teisėjams, kuriuos pateikė Teisėjų taryba arba teismų pirmininkai, 40 teikimų iškelti drausmės bylas, kuriuos pateikė kiti, iniciatyvos teisę turintys, subjektai, iš jų priėmė 4 sprendimus iškelti drausmės bylas, 37 – atsisakyti iškelti drausmės bylas. Drausmės bylų skaičius didėjimas neįrodo, kad pastaraisiais metais sumažėjo teisėjų kvalifikacija. Tokį reiškinį būtų galima sieti su Teismų įstatymo pakeitimais bei visuomenės bandymu aktyviau, įvairesnėmis priemonėmis apginti savo pažeistas teises.

3.4. Teisminės valdžios atvirumas

Pasitikėjimo teismais problema susijusi su teismo veiklos viešumo stoka. Prieš analizuojant teisminės valdžios atvirumo piliečiams svarbą, kyla klausimas, kiek ir kokiu būdu turi pasireikšti teisminės valdžios atvirumas? Reikia paaiškinti, kad teismų sistemos atvirumas neturi varžyti teismų ir teisėjų nepriklausomumo principo, negali įtakoti teisėjų priimamus sprendimus. Reikalavimas valdžiai būti atvirai yra įtvirtintas Konstitucijos 5 straipsnyje, kuris skelbia, jog valdžios įstaigos tarnauja žmonėms, o 33 straipsniu įtvirtinta piliečių teisė kritikuoti valdžios įstaigų ar pareigūnų darbą, apskųsti jų sprendimus. Šis klausimas yra gana plačiai

[96] Visuotinio teisėjų susirinkimo 2006 m. birželio 28 d. sprendimu Nr. 12P-8 patvirtintas Lietuvos Respublikos teisėjų etikos kodeksas // http://www.teismai.lt/lt/teismu-savivalda/teismu-savivalda-teiseju-etikos-ir-drausmes-komisija/teismu-savivalda-teiseju-etikos-ir-drausmes-komisija-apie/; prisijungimo laikas: 2010-09-29.

svarstomas, nes Konstitucijos 114 straipsnyje skelbiama, kad bet koks kišimasis į teisėjo ar teismo veiklą draudžiamas. Teisminės valdžios atvirumas pasireiškia per skaidrų teisminės valdžios tarnavimą visuomenei, per galimybę piliečiams gauti visą reikalingą informaciją apie žmogaus teises ir laisves bei galimybes apginti pažeistas jo teises.

Skaidrus teisminės valdžios tarnavimas visuomenei prasideda nuo teisėjų korpuso sudarymo, kuris formuojamas profesiniu pagrindu. Vis daugiau sąlygų sudaroma dalyvauti visuomenės atstovams teisėjų skyrimo, vertinimo, kontrolės procese. Pavyzdžiui, Teismų įstatymo 55^1 straipsniu nustatyta, kad Pretendentų į teisėjus atrankos komisija, kurią sudaro Lietuvos Respublikos Prezidentas, susideda iš septynių narių, iš kurių keturi – visuomenės atstovai. Šiuo metu kaip visuomenės atstovai Pretendentų į teisėjus atrankos komisijoje paskirti Mykolo Romerio universiteto Teisės fakulteto Konstitucinės teisės katedros profesorius J. Žilys, Vilniaus universiteto Teisės fakulteto dekanas V. Nekrošius, savaitraščio „Atgimimas“ vyriausioji redaktorė I. Makaraitytė bei Žmogaus teisių stebėjimo instituto direktorius H. Mickevičius[97]. Vadovaujantis Teismų įstatymo 54 straipsnio 1 dalimi, 85 straipsnio 2 dalimi bei 91^3 straipsnio 4 dalimi, visuomenės atstovai taip pat dalyvauja Pretendentų į teisėjus egzamino komisijoje, Teisėjų etikos ir drausmės komisijoje bei Nuolatinėje teisėjų veiklos vertinimo komisijoje. Kaip dar vieną žingsnį skatinti visuomenės atstovų dalyvavimą teismų administracinėje veikloje ir teisėjų veikloje, nesusijusioje su teisingumo vykdymu, galima pateikti Teismų įstatymo 103, 104 ir 105 straipsnių pataisas[98], pagal kurias į teismų veiklos tyrimą būtų įtraukti visuomenės atstovai. Projekte numatyta, kad analizuojant bylų skirstymo teisėjams objektyvumą ir tiriant bylų vilkinimo atvejus būtų įtraukiami teismų sistemai nepriklausantys žmonės. Teismų pirmininkams ir teisėjų tarybai būtų suteikiama teisė sudaryti teismų ir teisėjų administracinės veiklos tyrimo komisijas, kuriose galėtų dalyvauti visų kitų institucijų, įstaigų ar organizacijų specialistai, mokslininkai ar visuomenės atstovai. Seimo 2010 m. spalio 26 d.[99] pritarimu šios Teismų įstatymo pataisos toliau bus svarstomos Seimo komitetuose.

Pažymėtina, kad visuomenės atstovų institutas padeda įvertinti būsimų ar esamų teisėjų ne tiek teisines žinias, kiek asmenines savybes bei moralines vertybes, būtinas kvalifikuotai

---

[97] Pretendentų į teisėjus atrankos komisijos nariai // http://www.teismai.lt/lt/teismu-savivalda/teismu-savivalda-pretendentu-i-teisejus-atrankos-komisija/teismu-savivalda-pretendentu-i-teisejus-atrankos-komisija-sudetis/; prisijungimo laikas: 2010-10-31.

[98] Lietuvos Respublikos Teismų įstatymo 103, 104 ir 105 straipsnių pakeitimo ir papildymo įstatymo projektas // http://www3.lrs.lt/pls/inter3/dokpaieska.showdoc_l?p_id=382683&p_query=&p_tr2=; prisijungimo laikas: 2010-10-31.

[99] Lietuvos Respublikos Seimo 2010 m. spalio 26 d. V (rudens) sesijos nenumatyto plenarinio posėdžio protokolas Nr. SPP-260 // http://www3.lrs.lt/pls/inter3/dokpaieska.showdoc_l?p_id=384397; prisijungimo laikas: 2010-10-31.

teisėjo veiklai, todėl labai svarbu užtikrinti efektyvų visuomenės atstovų dalyvavimą teisėjų skyrimo, vertinimo, kontrolės procese.

Kaip galimybė skatinti teismų viešumą, galima pasiūlyti viešą kandidatų į teisėjus bei karjeros siekiančių teisėjų sąrašų skelbimą, kuris sudarytų sąlygas plėtotis visuomenės nuostatai, jog teisėjų korpuso formavimas yra skaidri procedūra ir šioje srityje nuo jos neturima ką slėpti. Taip pat viešumas galėtų praversti ir pačios atrankos kokybei: neverta abejoti, kad yra žmonių, kurie turi vienokios ar kitokios informacijos (nebūtinai tik neigiamos) apie pretendentus į teisėjus ir karjeros siekiančius teisėjus. Visuomenę laiku informavus apie galimus (numatomus) sprendimus atitinkamų asmenų atžvilgiu, jai būtų sudarytos galimybės pateikti informaciją, kuri (žinoma, deramai patikrinus) galėtų būtų vertinga priimant sprendimus dėl personalijų. Nederėtų vienareikšmiškai atmesti ir kitų teisėjų atrankos proceso viešumo didinimo būdų, pvz., prokurorų, advokatų ar kitų teisininkų nuomonės paklausimas. Svarbu, kad šioje srityje būtų kuo skaidresnė procedūra ir visuomenė nesijaustų esanti nuošalyje, nes teisminė valdžia yra vienintelė, kurios formavimui piliečiai negali daryti jokios reikšmingesnės įtakos.

Tarp teisininkų, mokslininkų nuolat vyksta diskusijos dėl prisiekusiųjų ar tarėjų instituto. Dauguma teisininkų atsargiai vertina šių institutų veiksmingumą bei tikslingumą. Vieni laiko jį kaip vieną iš skaidraus teisminės valdžios tarnavimo priemonių, teisminės valdžios viešumo užtikrinimo būdų, taip mažinant abejones teismų priimamų sprendimų objektyvumu bei didinant pasitikėjimą teismais, kiti mano, jog mūsų visuomenė dar nepribrendo tokiems pokyčiams, tuo labiau pati visuomenė neišreiškia didelio poreikio. Tiesa, tam Seimas turėtų pakeisti Konstituciją.

Dar 1990 m. kovo 11 d. priimtame Lietuvos Respublikos Laikinajame Pagrindiniame įstatyme buvo įtvirtintas teismo tarėjų institutas[100]. Taip pat 1990 m. vasario 13 d. priimtame Lietuvos TSR teismų santvarkos ir teisėjų statuso įstatyme[101] buvo paminėtas prisiekusiųjų teismas. Toks teismas būtų galėjęs nagrinėti baudžiamąsias bylas dėl padarytų nusikaltimų, už kuriuos įstatyme numatyta mirties bausmė. Tačiau reformuojant teismų sistemą, buvo atsisakyta tiek teismo tarėjų, tiek prisiekusiųjų teismo instituto. Praėjus dvidešimčiai metų po minėtų institutų panaikinimo, vėl grįžtama prie diskusijų, ar veiksminga būtų įsteigti prisiekusiųjų teismą bei teismo tarėjus. Pavyzdžiui, Tėvynės sąjunga – Lietuvos krikščionys demokratai savo veiklos programoje kaip priemonę didinti visuomenės pasitikėjimą teismais įvardija visuomenės atstovų – tarėjų instituto įvedimą bei galimybę rimtai įvertinti prisiekusiųjų teismo įsteigimą[102].

---

[100] Valstybės žinios. 1990, Nr. 9-224.
[101] Valstybės žinios. 1990, Nr. 8-185.
[102] Tėvynės sąjungos – Lietuvos krikščionių demokratų 2009-2012 veiklos programa // http://www.tsajunga.lt/index.php/rinkimu_programa/359; prisijungimo laikas:2010-09-27.

Dar ne taip seniai 2007 metais buvo pateiktas trisdešimt aštuonių Seimo narių Konstitucijos 109, 110 ir 112 straipsnių pakeitimo įstatymo projektas[103], kuriuo buvo siūloma įsteigti teismo tarėjų institutą. Tačiau po įvairių specialistų išvadų pateikimo tai ir liko projektu.

Turint omenyje, kad yra didžiulis nepasitikėjimas teismų sistema, svarbu atsakyti į klausimą, ar Lietuva turi pasekti kitų demokratinių šalių, kurios leidžia savo piliečiams dalyvauti teisingumo vykdyme, pavyzdžiu. Pavyzdžiu galima pateikti Jungtinių Amerikos Valstijų prisiekusiųjų instituciją, kuri dalyvauja tiek baudžiamosiose, tiek civilinėse bylose, tik pastarosiose dažniausiai dalyvauja mažesnis prisiekusiųjų skaičius. Taip pat senos prisiekusiųjų tradicijos ir Jungtinėje Karalystėje. Šiais laikais Jungtinėje Karalystėje dauguma civilinių ir baudžiamųjų bylų nagrinėjamos nedalyvaujant žiuri, tačiau beveik visos didesnės, sukėlusios atgarsį, rimtesnės ir sudėtingesnės baudžiamosios bylos yra nagrinėjamos dalyvaujant žiuri. Vokietijos teismuose baudžiamąsias ir civilines bylas nagrinėja ir profesionalūs teisėjai, ir taikos teisėjai. Taikos teisėjus skiria interesų grupės, pavyzdžiui, darbo ginčų teismuose – profsąjungos, darbdavių asociacijos. Teismo tarėjų institutas įtvirtintas taip pat Estijoje ir Latvijoje[104].

Prisiekusiųjų įvedimas atskirose bylų kategorijose, o ypač kuriose kaip viena iš šalių dalyvauja valstybės valdžios institucijų atstovai, išsklaidytų daug abejonių priimant teismo sprendimą, kaltas ar nekaltas asmuo, pavyzdžiui, kai valstybės valdžios institucijų atstovai yra patys teisiamieji. Tokiu būdu teismas, kurio sprendimų priėmime dalyvautų ir piliečiai, būtų labiau nepriklausomas nuo nepageidaujamos išorinės įtakos. Taip pat tokiuose sprendimuose atsispindėtų bendražmogiškas požiūris į teisingumą, didesnis dėmesys būtų atkreipiamas visuomenės ginamoms vertybėms, nes sprendimų priėmime dalyvautų ne tik teisės specialistai. Savaime suprantama, prisiekusiųjų ar tarėjų institucijai įsteigti viena iš kliūčių yra ne tik teisiniai sprendimai, bet ir valstybės finansinės galimybės.

Šiais laikais, kai sparčiai tobulėja technologijos ir galimybės gauti informaciją visuomenei yra platesnės, tampa aktualu, kad informaciją apie teismų veiklą, galimybes apginti savo pažeistas teises būtų pateikiama kiek įmanoma greičiau ir paprasčiau. Dažnai norint pateikti teismui pareiškimą, susiduriama su informacijos stoka, o jei atvykus į artimiausią teismą norima tiesiogiai gauti informacijos apie ieškinio pateikimo procedūrą, faktiškai jos negausi. Todėl be profesionalių teisininkų konsultacijų neišsiversi. Šią problemą galima pagrįsti tokiais Teismų

---

[103] Lietuvos Respublikos Konstitucijos 109, 110 ir 112 straipsnių pakeitimo įstatymo projektas // http://www3.lrs.lt/pls/inter3/dokpaieska.showdoc_l?p_id=296913; prisijungimo laikas: 2010-10-31.

[104] Lietuvos Respublikos Seimas. Žmogaus teisių komitetas. Prisiekusiųjų žiuri, taikos teisėjai ir tarėjai: kaip pasaulio valstybės įgyvendina piliečių teisę dalyvauti teisingumo vykdyme. – Vilnius: Valstybės žinios, 2001. P. 4-16.

administracijos pateiktais skaičiais[105]: 2009 metais buvo gauti 92 asmenų pareiškimai (skundai, prašymai) dėl teismų sprendimų, kurie buvo persiųsti teismams, o pareiškėjams paaiškinta teismo sprendimų apskundimo teisė, galimybė kreiptis dėl bylos atnaujinimo ir pan., taip pat kreiptasi dėl teismų organizacinio darbo, kurie persiųsti teismų administracinės veiklos priežiūros subjektui (skundžiamo ar aukštesnės pakapos teismo pirmininkui), dėl informacijos suteikimo apie ieškinių teisingumą, kreipimosi nemokamos teisinės pagalbos tvarkos ir pan.; 2008 metais buvo gauta 63 asmenų pareiškimai, 2007 metais – 70, 2006 metais – 87.

Teismų administracija, siekdama didinti visuomenės pasitikėjimą teismais, iškėlė tikslą didinti teismų veiklos viešumą[106]. Įgyvendinant šį tikslą buvo sukurta komunikacijos strategija, įsteigtas Komunikacijos skyrius, kurio svarbiausi uždaviniai – formuoti teismų sistemos įvaizdžio strategijas, vystyti informacines bei šviečiamąsias programas, užtikrinti visuomenės teisę gauti visapusišką informaciją apie teismų bei teismų savivaldos institucijų veiklą.

Netyla diskusijos apie galimybes susipažinti visai visuomenei su visais teismų priimtais sprendimais. Teismų tarybos 2005 m. rugsėjo 9 d. nutarimu[107] patvirtinta Teismų sprendimų, nuosprendžių, nutarimų ir nutarčių skelbimo internete tvarka. 2006 m. lapkričio 24 d. Teisėjų taryba nutarimu Nr. 13 P-560[108] pritarė, jog „esant techninėms ir finansinėms galimybėms, internete skelbti ir apylinkių teismų sprendimus, jeigu tuo būtina užtikrinti visuomenės informavimą apie teisės aiškinimo ir taikymo praktiką šiuose teismuose“. Šiuo metu jau sudarytos galimybės susipažinti su visų instancijų teismų priimtais sprendimais[109]. Bylų paieška šiame internetiniame puslapyje galėtų būti paprastesnė, t.y. turėtų būti pritaikyta asmenims, neturintiems teisinių žinių.

Aptarus teisminės valdžios atvirumo visuomenei problemas, darytina išvada, kad Lietuvoje vis didesnę reikšmę teisėjų skyrimo, vertinimo, kontrolės procese įgyja visuomenės atstovai. Lietuva – viena iš nedaugelio demokratiškų valstybių, neturinti prisiekusiųjų teismo ar tarėjų instituto, jo įsteigimas padėtų sumažinti korupciją teisinėje sistemoje, būtų žingsnis padidinti visuomenės pasitikėjimą teismine valdžia. Taip pat teismo viešumo didinimas gali išspręsti teisėjų atskaitomybės visuomenei problemą.

---

[105] Nacionalinės teismų administracijos 2009 metų veiklos ataskaita // www.**teismai**.lt/dokumentai/.../**2009**m.%20nta%20darbo%20**ataskaita**.pdf; prisijungimo laikas: 2010-11-03.
[106] Nacionalinės teismų administracijos 2009 metų veiklos ataskaita // www.**teismai**.lt/dokumentai/.../**2009**m.%20nta%20darbo%20**ataskaita**.pdf; prisijungimo laikas: 2010-11-03.
[107] Teismų tarybos 2005 m. rugsėjo 9 d. nutarimas Nr. 13 P-378 (su vėlesniais pakeitimais) // http://www.teismai.lt/lt/teismai/naudingi-teises-aktai/; prisijungimo laikas: 2010-10-31.
[108] Teisėjų tarybos 2006 m. lapkričio 24 d. nutarimas Nr. 13 P 560 „Dėl pritarimo darbo grupės išvadai“ // www.teismai.lt/dokumentai/tarybos_nutarimai/20061124-560.doc; prisijungimo laikas: 2010-10-26.
[109] Lietuvos teismų informacinė sistema: vieša sprendimų paieška // http://liteko.teismai.lt/viesasprendimupaieska/Default.aspx; prisijungimo laikas: 2010-10-31.

3.5. Teismo ir žiniasklaidos santykiai

Demokratinėje tradicijoje įvairiais laikais sukurtos žodžio ir žiniasklaidos laisvę laiduojančios teisės normos didelėje pasaulio dalyje kuria tokią visuomeninę atmosferą, kurioje niekas nedrįsta abejoti žmogaus teise žinoti. Kita vertus, galima teigti, kad šiandien viena opiausių visaverčio žiniasklaidos gyvavimo problemų būtų pusiausvyros tarp teisės žinoti ir laisvės informuoti paieškos. Dauguma autorių, nagrinėjančių žiniasklaidos poveikį visuomenės bei valstybės gyvenimui, akcentuoja žiniasklaidos įtakingumą ir galingumą. G. Aleknonis teigia, kad „informacijos skleidėjas faktiškai pats formuoja rinką, teikia žinias ir atlieka pirminę atranką, taip darydamas įtaką vartotojo skoniui bei informaciniams poreikiams“[110]. Pastaraisiais metais žiniasklaidoje tapo madinga teismus kaltinti viskuo – ir kad nusikaltėliai negaudomi, ir kad jie pagauti paleidžiami, ir kad teismai nevieši. Kritikuoti labai lengva, tačiau daugeliu atvejų informacija būna pateikiama taip, kaip paranku žiniasklaidai su tikslu sudominti visuomenę. Teismo ir žiniasklaidos santykiai labai aktualūs, tuo pačiu metu ir sudėtingi. Aptariant juos susiduriama su esminių demokratinės valstybės ir teismų veiklos principų – informacijos laisvės, valstybės valdžios institucijų veiklos viešumo bei teismo ir teisėjų nepriklausomumo ir nešališkumo, - derinimu.

Galimybė laisvai pareikšti savo įsitikinimus bei kritikuoti valstybės valdžios institucijų bei pareigūnų darbą yra įtvirtinti visų demokratinių valstybių konstitucijose. Būtent šios konstitucijos suteiktos teisės bei nepriklausomi teismai žmonių suvokiami kaip demokratinės teisinės valstybės pagrindas. Šiuo metu, kai Lietuvoje nėra susiformavusios aukštos subjektinės teisinės kultūros, kai galimybės reikšti savo įsitikinimus ir kritiką yra neteisingai interpretuojamos, visuomenės pasitikėjimas žiniasklaida yra kur kas didesnis nei teismais. Žiniasklaida pasitiki 44,1 procentai apklaustųjų, tuo tarpu teismais tik 13,5 procentai[111]. Būdama įtakinga, dažnai vadinama „ketvirtąja valdžia“, žiniasklaida gali formuoti visuomenės teisinę sąmonę, prisidėti prie pasitikėjimo teismais užtikrinimo. Tačiau galimas ir atvirkštinis scenarijus, kurį šiuo metu stebime Lietuvoje: per visuomenės informavimo priemones daromas spaudimas teismui, teismo priimti sprendimai kritikuojami asmenų, neturinčių teisinio išsilavinimo, žiniasklaidoje nuolat išreiškiamas priešiškumas teismų ir teisėjų atžvilgiu.

---

[110] Aleknonis G. Komunikaciniai teisės žinoti ir laisvės informuoti aspektai // Socialinių mokslų studijos. 2010, Nr. 2(6). P.13.

[111] Ar Jūs pasitikite, ar nepasitikite šiomis Lietuvos institucijomis? // http://www.vilmorus.lt/index.php?mact=News,cntnt01,detail,0&cntnt01articleid=2&cntnt01returnid=20; prisijungimo laikas; 2010-11-03.

Vadovaujantis Visuomenės informavimo įstatymo 3 straipsnio 2 dalimi[112], viešosios informacijos rengėjai, skleidėjai, žurnalistai ir leidėjai savo veikloje padeda plėtoti demokratiją, visuomenės atvirumą, skatina visuomenės pilietiškumą ir valstybės pažangą, stiprina valstybės nepriklausomybę, ugdo valstybinę kalbą, tautinę kultūrą ir dorovę. Siekiant įgyvendinti šiuos įstatymu nustatytus uždavinius, nepakanka tik kritikuoti valstybės valdžios institucijas, tame tarpe teismus ir teisėjus. Tai tik dar labiau skatina teisinio nihilizmo formavimąsi, juk dažniausiai visuomenė linkusi nepasitikėti tuo, ko ji labiausiai nesupranta. Į spaudos puslapius ar eterį patekusi informacija dažniausiai jau nebevertinama kritiškai ir priimama kaip tikra, taip pat dažnai kritika pateikiama ne ekspertų. Taip informavimo laisvė gali tapti socialine problema. Būtina skatinti visuomenę šviestis, ugdyti teisinę sąmonę, galų gale pirmuosiuose laikraščių puslapiuose ar televizijos anonsuose turi būti pateikiama ne vien tik negatyvi, kritika besiremianti informacija.

Reikia pažymėti, kad šiuo metu yra sudarytos sąlygos visuomenės informavimo priemonių atstovams gauti informaciją apie teismų posėdžius. Teismų administracija administruoja visuomenės informavimo priemonių atstovų prisijungimą prie teismų posėdžių tvarkaraščių, kuriuose nurodoma posėdžio dalyvių vardai ir pavardės. 2009 metais prieigą prie minėtų tvarkaraščių turėjo 55 visuomenės informavimo priemonių atstovai[113].

Žiniasklaidos tikslas – informuoti visuomenę. Anksčiau tradiciškai spauda buvo suvokiama kaip stebėtoja, šiandien ji užima svarbų vaidmenį, formuojant visuomenės nuomonę. Todėl turi labiau bendradarbiauti žiniasklaidos ir teismų institucijos, taip padedant visuomenei suvokti, kaip vykdomas teisingumas bei tokiu būdu formuojant visuomenės teisinę sąmonę ir užtikrinant pasitikėjimą teismais. Aktyviau turi veikti Teismų administracijos Komunikacijos skyrius pateikiant laiku informaciją ir paaiškinimus apie teismo procesus bylų, sulaukusių didelio visuomenės dėmesio, taip pat turi būti vykdomas visuomenės švietimas teismo proceso klausimais. Tokiu būdu padėtų mažinti informacijos apie teismo procesą iškraipymą ir formuotų teismų, kaip atviros institucijos, įvaizdį. Žiniasklaida keičiasi ir tampa atviresnė, nes viešąją nuomonę vis labiau formuoja nebe siauras redaktorių ratas, o internetinė žiniasklaida, socialiniai tinklai. Jei žiniasklaida sugebėtų ne tik išreikšti visų interesų grupių lūkesčius, bet ir palaikyti konstruktyvią diskusiją apie tai, kaip teismus patobulinti, - tikiu, tai labai padėtų.

---

[112] Lietuvos Respublikos visuomenės informavimo įstatymas // Valstybės žinios, 1996. Nr. 71-1706.
[113] Nacionalinės teismų administracijos 2009 metų veiklos ataskaita // www.**teismai**.lt/dokumentai/.../**2009**m.%20nta%20darbo%20**ataskaita**.pdf; prisijungimo laikas: 2010-11-03.

3.6. Korupcijos problema

Korupcija – viena iš didžiausių problemų, keliančių susirūpinimą tiek valstybės, tiek tarptautiniu lygmeniu. Tai didelė grėsmė teisinei valstybei, demokratinėms institucijoms ir vertybėms, visuomenės stabilumui ir saugumui. Žodis kilęs iš lotynų kalbos žodžio *„corruptio“* – gadinimas, papirkimas. Pradžioje korupcija buvo siejama su gedimu, moralinių vertybių nuopuoliu. Pasikeitus korupcijos pasekmėms, pasikeitė ir termino reikšmė. Šiuo metu korupcija apibrėžiama kaip tarnybinės padėties panaudojimas pasipelnymo tikslais; pareigūno ar politinio veikėjo papirkimas[114]. Plačiąja prasme, tai ne tik pasinaudojimas tarnybinėmis galiomis viešajame sektoriuje, bet gali egzistuoti visur, kur asmens galia grįsta visuomenės pasitikėjimu: versle, sporte, žiniasklaidoje ir kt., tačiau įstatymų nustatyta tvarka baudžiami tik valstybės tarnautojai, jiems prilyginti asmenys ar juos papirkę, bandę papirkti asmenys. Literatūroje dažnai minima, kad kiek egzistuoja tarnyba, pareigos, pasitikėjimas pareigūnais, tiek egzistuoja ir pati korupcija[115]. Kiti pabrėžia, kad kyšininkavimo fenomenas būdingas žmogiškajai prigimčiai. Nuolat girdimos kalbos, kad korupcija yra plačiai paplitusi, tačiau, kita vertus, jos mastus yra sunku išmatuoti, nes tiesioginių šio reiškinio liudininkų yra nedaug ir jie patys nesuinteresuoti viešai skleisti tokios informacijos. Taip pat tiriant korupcinio pobūdžio veikas susiduriama su įrodinėjimo problema. Neretai didžiausia dalis tokių veikų lieka neįrodyta. Kita problema, kad nemažai asmenų korupciją nevertina kaip gėdingus veiksmus ir tai parodo visuomenės moralinio nuosmukio išdava (žr. 3 lentelę).

Norint atskleisti korupcijos teismuose problemos svarbą, reikia pabrėžti, kad teismai atlieka lemiamą vaidmenį kovojant prieš korupciją, todėl kiekviena valstybė turi imtis priemonių stiprinti teisėjų sąžiningumą ir užkirsti kelią galimai teisėjų korupcijai. Tokios priemonės gali apimti teisėjų elgesį reglamentuojančias taisykles[116]. Atkreiptinas dėmesys, kad pasigendama pačių teisėjų viešų diskusijų šiuo klausimu. Ar tokia teisėjų pozicija gali parodyti, kad šios problemos teismuose nėra, ar tiesiog nenorima dar labiau mažinti teismų autoriteto visuomenės akyse? Juk kalbėjimas apie profesiją bei joje iškylančias problemas – tai profesionalumo požymis.

Atliekamos įvairios apklausos bei tyrimai patvirtina šios problemos aktualumą. Transparency International Lietuvos skyrius organizavo ir vykdė tyrimą, kurio tikslas - remiantis nacionalinėmis sociologinėmis apklausomis bei ekspertiniais vertinimais nustatyti įvairių socialinių grupių požiūrį į institucinį bei geografinį korupcijos paplitimą Lietuvoje, jų patirtį

---

[114] Bendorienė A., Bogušienė V., Dagytė E. ir kt. Tarptautinių žodžių žodynas. – Vilnius: Alma littera, 2004. P. 405.
[115] Justickis V. Kriminologija. – Vilnius: Lietuvos teisės universitetas, 2001. P. 344-345.
[116] Jungtinių Tautų konvencija prieš korupciją, priimta 2003-09-29 // Valstybės žinios, 2006. Nr. 136-5145.

susiduriant su korupcijos atvejais, o taip pat įvertinti Lietuvos visuomenės antikorupcinį potencialą[117]. Tyrimo metu buvo apklausti teisėsaugos ekspertai, valstybės ir savivaldybių tarnautojai, įmonių vadovai bei gyventojai. Apklausa buvo atliekama 2008 metais.

3 lentelė. Lietuvos korupcijos žemėlapis 2008

Respondentai / Teiginiai	Įmonių vadovai	Valstybės tarnautojai	Gyventojai
Per paskutinius 5 metus korupcijos mastai Lietuvoje labai išaugo	25%	26%	54%
Korupciją Lietuvoje primetė sovietmetis	42%	34%	30%
Korupcija yra demokratinio administravimo ir valdymo kultūros stoka	72%	59%	75%
Korupcija yra visuomenės moralinio nuosmukio išdava	68%	59%	74%
Korupcinis elgesys atneša daugiau naudos negu nuostolių	25%	22%	17%
Visuomenės nariai atlaidžiai žiūri į korumpuotus asmenis	73%	59%	69%
Ar labai korumpuoti Lietuvos teismai	-	25%	49%

Šaltinis: Lietuvos korupcijos žemėlapis 2008: diagnostinis tyrimas // http://www.transparency.lt/new/images//lkz2008_prezentacijafinal.pdf; prisijungimo laikas: 2010-11-06.

Apžvelgiant apklausos duomenis (žr. 3 lentelę), reikia pabrėžti, kad korupcijos problema Lietuvoje nemažėja, kadangi ketvirtadalis apklaustų įmonių vadovų, valstybės tarnautojų bei daugiau kaip pusė apklaustų gyventojų mano, kad korupcijos mastai per paskutinius 5 metus išaugo. Mūsų nagrinėjamoje temoje aktualu, kad gyventojai ir valstybės tarnautojai teismus išskyrė tarp labiausiai korumpuotų institucijų Lietuvoje. Įdomu pastebėti, kad korupcijos priežastimis didesnis procentas respondentų įvardija demokratinio administravimo, valdymo kultūros stoką bei visuomenės moralinį nuosmukį, o ne sovietmečiu įsitvirtinusius korupcinius santykius. Tik penktadalis respondentų mano, kad korupcija atneša daugiau naudos, negu nuostolių, galima spėti, kad į šį klausimą teigiamai atsakė tie, kurie savo problemas išsprendė korupcijos pagalba. Taip pat reikia pabrėžti, kad gyventojų paklausus, kokių institucijų/įstaigų darbuotojams Jūs davėte kyšį, nė vienas nepaminėjo teisėjų, todėl darytina išvada, kad gyventojų nuomonę apie korupciją teismuose dagiau įtakoja bendra socialinio pasitikėjimo stoka bei žiniasklaidos formuojamas teismų įvaizdis.

Kad teismų korupcijos problema egzistuoja, neleidžia pamiršti kartkartėmis iškylantys skandalai, susiję su teismų priimamais sprendimais, kuriuos sunku vertinti kaip teisingumo įgyvendinimą. Šios problemos nesprendimas kelia grėsmę demokratinės teisinės valstybės pamatinėms vertybėms, kaip teisingumas bei žmogaus teisės. Būtina daryti griežtą teisėjų atranką, ypač atkreipiant dėmesį į kandidato etines bei moralines vertybes. Taip pat reikia

[117] Lietuvos korupcijos žemėlapis 2008: diagnostinis tyrimas // http://www.transparency.lt/new/images//lkz2008_prezentacijafinal.pdf; prisijungimo laikas: 2010-11-06.

užtikrinti teismų darbo viešumą, aiškinant visuomenės dėmesio sulaukusių bylų priimtų sprendimų motyvus.

3.7. Teismo priimtų sprendimų vertinimas ir pagarba jiems

Visuomenė iš teismo sprendimų ir kitų baigiamųjų aktų laukia teisingumo. Teisingumo šaukiasi tiek nukentėjusysis, tiek kaltinamasis baudžiamojoje byloje, ieškovas ir atsakovas civilinėje byloje. Visos proceso šalys jautriai reaguoja į, jų nuomone, neteisingą bausmę ar priimtą sprendimą civilinėje byloje. Proceso šalys sprendimus, nuosprendžius skundžia apeliacine, o nesulaukę palankaus sprendimo – ir kasacine tvarka. Visuomenė savo nuomonę reiškia per žiniasklaidą, o kai kuriais kraštutiniais atvejais nepasitenkinimas gali peraugti net į smurto veiksmus prieš teisingumą vykdančias institucijas – tai parodo ir pastarųjų metų įvykiai nagrinėjant plačiai aptarinėjamas rezonansines bylas. Baigiamieji teismo aktai turi būti aiškūs byloje dalyvaujantiems ir kitiems asmenims. Jeigu šio reikalavimo nepaisoma, tai nėra teisingumo vykdymas, kurį įtvirtina Konstitucija[118].

Sprendimų veiksmingumą bei pagarbą jiems, kaip pasitikėjimą teismais bei teismų autoriteto didinimo įtakojančiu veiksniu, išskiria V. Šlapkauskas, A. Sakalas, taip pat V. Valančius akcentuoja teisėjo procesinę elgseną ir asmenines savybes. Tyrimai parodė, kad pasitikėjimas teismais auga, kai bylų nagrinėjimas atitinka procedūrinio teisingumo reikalavimus, tokius kaip kaltinamojo dalyvavimas teisminiame procese, požiūrio išsakymo galimybė, apskundimo galimybių išaiškinimas ir teisėjo etika. Kadangi bylos nagrinėjimo procedūrai vadovauja teisėjas, todėl šiuo atveju labai svarbi teisėjo kvalifikacija ir teisėjų elgesys teismo proceso metu.

Procedūrinis teisingumas – „tai įvairių ginčų (ne tik teisinių) sprendimo būdai, kurie lemia, ar ginčo šalys supras tiek patį ginčo nagrinėjimą, tiek galutinį jo sprendimą kaip teisingą“[119]. Iš teisminių ginčų asmenys tikisi teisingumo, viliasi, kad su jais buvo pasielgta teisingai, pageidauja, kad teisėjo sprendimai atitiktų ne tik teisines, bet ir moralines visuomenės normas, jų teisėtus lūkesčius. Čia vertėtų prisiminti S. Arlausko žodžius, kad „teisingas sprendimas“ turi būti pagrįstas ne tik visais įmanomais teisiniais argumentais, kuriuos lygiais pagrindais pateikia byloje dalyvaujančios šalys, bet moraliniais, etiniais vertinimais, kurių visuma sudaro socialinio (substancinio) teisingumo reikalavimus[120]. T. R. Tyler, 1988 metais

---

[118] Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo 2006 m. sausio 16 d. nutarimas // Valstybės žinios. 2006. Nr. 7-254.
[119] Valickas G., Justickis V. Ar teisėjai visada teisūs // Spectrum: Vilniaus universiteto žurnalas. 2006, Nr. 1(4). P. 18-20.
[120] Arlauskas S. Socialinis ir procedūrinis teisingumas teisiniame diskurse // Jurisprudencija. 2006, Nr. 8(86). P. 24-28.

nagrinėdamas pasitenkinimo procedūriniu teisingumu psichologinius padarinius, nustatė, kad jeigu žmogus mano, kad procedūros neteisingos, tai sumažina pasitikėjimą pareigūnu (teisėju), institucija (teismu) ir mažiausiai įstatymu. Ir atvirkščiai – jeigu įstatymas pritaikytas teisingai, tai didina pasitikėjimą institucija, pareigūnu ir procedūriniu teisingumu[121].

Nuo ko priklauso, ar teismas priima teisingą sprendimą, ar tinkamai įgyvendina teisingumą? Analizuodamas bausmės individualizavimo ir teisingumo principo įgyvendinimą skiriant bausmes baudžiamojoje byloje, prof. V. Piesliakas[122] teigia, kad teisingas nubaudimas priklauso nuo įstatymų leidėjo ir teismo. Įstatymų leidėjas – Seimas, priimdamas baudžiamąjį įstatymą, nustato sankcijas už nusikalstamas veikas, todėl Seimas turi sudaryti prielaidas teismams realiai vykdyti teisingumą. Pavyzdžiui, Baudžiamojo kodekso 54 straipsnio 3 dalyje nustatyta, kad jeigu pritaikytos teisės normos sankcijoje numatytos bausmės paskyrimas aiškiai prieštarautų teisingumo principui, teismas, vadovaudamasis bausmės paskirtimi, gali motyvuotai paskirti švelnesnę bausmę. Taigi, teismui suteikta galimybė individualizuoti bausmę ir teisingumo vardan paskirti švelnesnę bausmę.

Sprendžiant ginčus visuomet centre yra teisėjas. Ginčo šalių teismo sprendimo vertinimas priklauso nuo teisėjo kultūros lygio, elgesio, pagarbos šalims, išklauso ar nutraukia kalbantįjį, kalbėjimo manierų, kaip kalbos tonas, mandagūs žodžiai. Ginčo šalys stebi teisėjo elgesį, jo manieras, dėstomas mintis. Nuo to, kaip elgiasi teisėjas, yra vertinama ginčo sprendimo procedūra. Vieni teisėjai informuoja apie savo veiksmus, kiti – ne. Aišku, kad atviras, informatyvus teisėjo elgesys suteikia daugiau pasitikėjimo procedūra ir rezultatų teisingumu. Taip pat svarbi teisėjo suteikta galimybė kaltinamajam pasisakyti, išreikšti nuomonę, tam tikrose ribose parodyti jausmus[123]. Kai žmogus išreiškia savo jausmus, jam svarbu, kad tuo metu būtų atkreiptas dėmesys. Ir visai nesvarbu, ar tai turės įtakos ginčo išsprendimui ar pačiai procedūrai. Tyrimo metu „Procedūrinis teisingumas Lietuvos kriminalinėje justicijoje ir alternatyvios justicijos modelių taikymas“ buvo stebėti 103 baudžiamųjų bylų teismo posėdžiai, apklausti 105 nuteistieji[124]. Padaryta tyrimo išvada, kad baudžiamosios bylos nagrinėjimo metu kaltinamasis dažnai neturi galimybės išdėstyti savo įvykių versijos, nes didelę teismo posėdžio dalį užima kaltintojo kalba, liudytojų parodymų fiksavimas. Baudžiamojo proceso kodeksas (toliau – BPK) (268, 272 str.) užtikrina ir kaltinamojo teisę būti išklausytam, tačiau teisėjų elgesys dažnai primena inkvizicinį procesą. Teisėjams dažniausiai rūpi išnagrinėti bylą, tačiau ne visada rūpi, ar

[121] Justickis V. Bendroji ir teisės psichologija. - Vilnius: Lietuvos teisės universitetas, 2003. P. 348.
[122] Piesliakas V. Bausmės individualizavimas ir teisingumo principo įgyvendinimas skiriant bausmes // Jurisprudencija. 2008, Nr. 11(113). P. 8.
[123] Justickis V., Valickas G. Procedūrinis teisingumas Lietuvos kriminalinėje justicijoje. - Vilnius: Mykolo Romerio universitetas, 2006. P. 340.
[124] Valickas G., Justickis V. Ar teisėjai visada teisūs // Spectrum: Vilniaus universiteto žurnalas. 2006, Nr. 1(4). P. 19.

proceso dalyviai suvokia jų sprendimus kaip teisingus. Ne kiekvienas teisėjas siekia išklausyti, suprasti, paaiškinti. Tačiau reikia pabrėžti, kad teisėjas skiria bausmę, o kaltinamasis visuomet tikisi mažesnės bausmės, todėl net paklausus jo, ar jam paskirta bausmė teisinga, dauguma atsakys, kad – ne. Procedūrinio teisingumo nesilaikymą bandoma pateisinti tuo, kad jis užima nemažai laiko, tuo tarpu teisėjo darbo krūviai tik didėja. Atlikus tyrimą nebuvo pastebėtas ryšys tarp teisėjo elgesio ir kaltinimo sunkumo. Dažniausiai kreipiamas dėmesys į bylos įforminimą, t.y. byla turi būti surašyta taip, kad kaltinamajam apskundus nuosprendį aukštesniam teismui, pirmos instancijos nuosprendis nebūtų pakeistas. Todėl teisėjas mažai suinteresuotas stengtis dėl procedūrinio teisingumo.

Kaip minėta, apskundimo galimybių išaiškinimas yra vienas iš procedūrinio teisingumo reikalavimų. Asmenims svarbu žinoti, kad jiems nepriimtiną teismo sprendimą galima skųsti aukštesnės instancijos teismui, kad tikrai yra galimybė būti išklausytiems. Tokios galimybės išaiškinimą bylos šalims patvirtina apeliacinės instancijos teismų pakeisti ar panaikinti nuosprendžiai, sprendimai (žr. 4 lentelę).

4 lentelė. Nuosprendžiai, sprendimai, apskųsti apeliacinės instancijos teismui

	2009 metai		**2008 metai**		**2007 metai**		**2006 metai**	
Bylos	aps-kųsta	iš jų panaikinti ar pakeisti	aps-kųsta	iš jų panaikinti ar pakeisti	aps-kųsta	iš jų panaikinti ar pakeisti	aps-kųsta	iš jų panaikinti ar pakeisti
Baudžiamosios	3 638	1 239	3 522	1 254	3 589	1 345	3 625	1 221
Civilinės	3 756	1 477	3 250	1 344	3 230	1 343	3 231	1 262

Šaltinis: http://www.teismai.lt/lt/teismu-savivalda/teismu-savivalda-veiklos-ataskaitos/; prisijungimo laikas: 2010-11-05.

Įstatymas nereglamentuoja detaliai visų teisminio nagrinėjimo procedūrų. Tai tenka spręsti pačiam teisėjui, įvertinus visų šalių prašymus, byloje esančias aplinkybes, nagrinėjamo ginčo svarbą ir kitus aspektus. Pavyzdžiui, BPK 268 straipsnis nustato, kad teisėjas turi išaiškinti kaltinamajam jo teises, bet nenurodo kokiu būdu tai turi būti padaryta. Dažnai teisėjai formaliai paklausia, ar kaltinamasis žino savo teises, ir, išgirdęs teigiamą atsakymą, pradeda bylos nagrinėjimą. Teisėjas privalo ne tik formaliai, bet išsamiai paaiškinti kaltinamajam, kuo jis kaltinamas, išaiškinti jo teises ir įsitikinti, kad kaltinamasis jas suprato. Teisėjas ne visuomet klausia, ar proceso dalyviai nori papildyti ikiteisminį tyrimą, ne visuomet komentuoja sprendimą, nes mano, kad tai padarys advokatas. Ar supranta kaltinamasis jam pareikštus kaltinimus, yra tik jo asmeninis reikalas, nes dažnai teisėjas nenori gaišti laiko, nenori trukdyti proceso dalyvių, vilkinti bylos, be to pasyvus kaltinamasis yra daug patogiau, nes mažiau klausimų ir streso.

Lietuvos Respublikos įstatymai reikalauja pagarbos teismui ir teisėjams. Proceso dalyvis, parodęs nepagarbą teismui, yra baudžiamas administracine atsakomybe. Pagal socialinį ir teisinį statusą teismas yra aukščiau už pilietį. Tai ypač pastebima, kai pilietis yra kaltinamasis. Teisėjas bylos nagrinėjimo metu kalba teisinėmis frazėmis, kurių nuteistasis gali nevisiškai suprasti, tačiau nedrįsta išsiaiškinti, nes kaltinamojo pagarba, o gal greičiau baimė, teismui būna didesnė, nei teismo pagarba jam. Teismai pelno piliečių pagarbą ir pasitikėjimą dažnai laikydami save aukščiau piliečių.

Dar viena problema, išryškinanti nepagarbą teismų sprendimams, tai jų nevykdymas. Tie, kas susidūrę su teismo procesu, žino, jog ieškovui, nukentėjusiajam palankus sprendimas, nebūtinai reiškia teisinės kovos pabaigą. Atsakovai neretai pasiryžę „kovoti iki galo“ ir nevykdo ieškovų atžvilgiu priimtų sprendimų. Visuotinai pripažįstama, kad teismo sprendimo įvykdymas yra teisės į teisminę gynybą sudedamoji dalis, kadangi neįvykdžius sprendimo pažeista teisė buvo apginta tik formaliai. Tiek piniginio, tiek nepiniginio pobūdžio sprendimai priverstinai vykdomi pasitelkiant piniginės sankcijas. Taigi, tokių sprendimų įvykdymo efektyvumas iš dalies priklauso nuo įstatyme numatytų piniginių sankcijų dydžio. Pavyzdžiui, bauda iki vieno tūkstančio litų neskatina asmenų vykdyti teismų sprendimų, kadangi priimti sprendimai yra susiję su gerokai didesniais turtiniais interesais ir mokėti minėtą baudą tiesiog „apsimoka“. Todėl teismui turi būti suteikta galimybė diferencijuoti taikomą piniginę baudą atsižvelgiant į vykdytino sprendimo pobūdį ir dėl jo nevykdymo išieškotojo patiriamus turtinius praradimus.

Kaip vieną iš pagarbos teismo sprendimams didinimo būdų galima paminėti dar tik besiformuojančią Lietuvos teisinėje sistemoje vieningą teismų praktiką. V. Mikelėno nuomone, iš dalies nepasitikėjimą teismais lemia nenuosekli praktika[125]. Konstitucinis Teismas 2006 m.[126] nutarime ir vėlesniuose aktuose, aiškindamas konstitucinius teisinės valstybės, teisingumo ir asmenų lygiateisiškumo principus, yra suformulavęs oficialią konstitucinę teismo precedento doktriną, pagal kurią teismai, priimdami sprendimus atitinkamų kategorijų bylose, yra saistomi savo pačių sukurtų precedentų. Teisingumo ministerija parengė Teismų įstatymo 33 ir 39 straipsnių pakeitimo įstatymo projektą[127], kuriuo siekiama įgyvendinti Konstitucinio Teismo nutarimą bei įstatymu įtvirtinti teismų praktikos institutą. Šiam tikslui steigiamas Teisės aktų

---

[125] Mikelėnas V. Interpretacinis žaismas, arba kaip kurti teisę be parlamento // Jurisprudencija. 2009, Nr. 2(116). P. 79-92.

[126] Lietuvos Respublikos Konstitucinio teismo 2006 m. kovo 28 d. nutarimas „Dėl Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo įstatymo 62 straipsnio 1 dalies 2 punkto, 69 straipsnio 4 dalies (1996 m. liepos 11 d. redakcija), Lietuvos Respublikos teismų įstatymo 11 straipsnio 3 dalies (2002 m. sausio 24 d. redakcija), 96 straipsnio 2 dalies (2002 m. sausio 24 d. redakcija) atitikties Lietuvos Respublikos Konstitucijai“ // Valstybės žinios. 2006, Nr. 36-1292.

[127] Lietuvos Respublikos Teismų įstatymo 33 ir 39 straipsnių pakeitimo įstatymas (projektas) // http://www.lrs.lt/pls/proj/dokpaieska.showdoc_l?p_id=56566&p_query=&p_tr2=&p_org=8&p_fix=y&p_gov=n; prisijungimo laikas: 2010-11-10.

registras, kuris užtikrintų teismų baigiamųjų aktų ir atskirųjų nutarčių viešumą. Siekiant vieningos ir prognozuojamos teismų praktikos formavimo, pasitikėjimo teise ir teismais bei užtikrinant šalių teisėtus lūkesčius, būtina formuoti aiškią ir detalią teismų precedento taikymo vėlesnėse bylose metodologiją, taip pat ir toliau analizuoti besikeičiantį teisėjo vaidmenį demokratinėje visuomenėje.

Taigi, teisėjui turi būti svarbu ne tik ginčą išspręsti laikantis teisės aktuose nustatytų reikalavimų, bet taip pat siekti, kad ginčas būtų išspręstas taip, kad priimtą sprendimą ginčo šalys suprastų kaip teisingą. Reikia pažymėti, kad nepasitikint teismais, asmenys mažiau motyvuoti kreiptis į teisėsaugos institucijas su pranešimais apie įvykdytą nusikalstamą veiką, taip didėja neregistruotoji nusikalstamumo dalis, gyventojai vengia kreiptis su ieškiniais civilinio proceso tvarka apginti savo teises ir interesus. Taigi, nepasitikėjimas vykstančiu ar įvykusiu procedūriniu teisingumu asmeniui gali sukelti įvairias neigiamas pasekmes, kaip pavyzdžiui, sumažinti žmogaus savigarbą, sumažinti asmens pasitikėjimą valdžios atstovais, skatinti asmenį mažiau bendradarbiauti ir panašiai.

4. KLAIPĖDOS MIESTO GYVENTOJŲ APKLAUSOS DUOMENYS

Lietuvoje nuolat atliekamos apklausos, kuriomis siekiama įvertinti gyventojų pasitikėjimą valstybės valdžios institucijomis, tame tarpe ir teismais. Rezultatai įrodo neigiamas tendencijas.

Pagal Statistikos departamento prie Lietuvos Respublikos Vyriausybės duomenis, Klaipėdos miesto gyventojų skaičius 2010 metų pradžioje buvo 182 752[128]. Autorė 2010 m. lapkričio 1-12 dienomis atliko Klaipėdos miesto gyventojų apklausą, kurios tikslas – nustatyti visuomenės pasitikėjimo teismais lygį, atskleisti nepasitikėjimo teismais veiksnius, sužinoti, kiek svarbus teisinės sąmonės formavimas bei teismų sistemos viešumas didinant teismų autoritetą (žr. 3 ir 4 priedus). Tyrimui buvo pasirinktas anketinės apklausos metodas. Tyrimo metu apklausti 209 Klaipėdos miesto gyventojai. Autorės nuomone, tyrimo patikimumas dėl tokio apklaustų asmenų skaičiaus nenukentėjo: praktikai teigia, jeigu tyrėjas savo tyrimo rezultatus norės apdoroti statistiniais būdais, tada minimalus apklaustų respondentų skaičius neturėtų būti mažesnis kaip 30[129]. Duomenų analizė buvo atliekama, naudojant SPSS programinę įrangą.

Respondentams buvo užduotas klausimas „Ar Jūs tiesiogiai susidūrėte su teismų veikla?“. Norėta išsiaiškinti, kokia nuomonė apie teismų veiklą asmenų, kuriems teko vienokiu ar kitokiu būdu dalyvauti teismo posėdžiuose, bei asmenų, kurie „neturėjo reikalų“ su teismais. Taip pat norėta įvertinti respondentų nuomonę apie teisėjų kvalifikaciją, jo elgesį su bylos šalimis. 33,58 proc. (66) visų apklaustų Klaipėdos miesto gyventojų buvo susidūrę su teismų veikla, 15,31 proc. (32) respondentų – tik šeimos nariai ir daugiau kaip pusė, t.y. 53,11 (111) proc., – iš viso nebuvo tiesiogiai susidūrę su teismais. Daugiausia respondentų dalyvavo kaip ieškovai civilinėje byloje (28) ir kaip liudytojai, tretieji, suinteresuotieji ar stebėtojai (28).

Daugiau kaip pusė respondentų (60,66 proc.) į klausimą „Ar Jus tenkina priimtas teismo sprendimas (-ai)?“ atsakė teigiamai. Beveik visose respondentų grupėse į minėtą klausimą dauguma respondentų atsakė teigiamai, išskyrus tuos respondentus, kurie kaip nusikaltimų aukos dalyvavo baudžiamosiose bylose. Baudžiamosiose bylose kaip aukos dalyvavo 12 respondentų ir iš jų 5 atsakė, kad tenkina priimtas teismo sprendimas ir 5 – kad netenkina.

Respondentų, kurie tiesiogiai susidūrė su teismų veikla, buvo paprašyta įvertinti teisėjo (-ų), nagrinėjusio bylą, kompetenciją ir elgesį. 63,64 proc. respondentų, susidūrusių su teismais, pritarė („sutinku“, „greičiau sutinku“), kad teisėjai kompetentingai išnagrinėjo bylas, apie 30

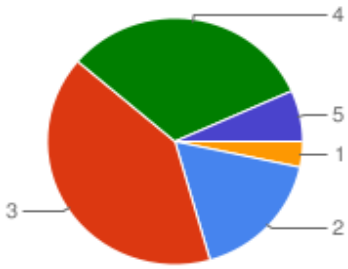
---

[128] Gyventojų skaičius metų pradžioje: požymis miestas ir metai // http://db1.stat.gov.lt/statbank/selectvarval/saveselections.asp?MainTable=M3010210&PLanguage=0&TableStyle=&Buttons=&PXSId=3239&IQY=&TC=&ST=ST&rvar0=&rvar1=&rvar2=&rvar3=&rvar4=&rvar5=&rvar6=&rvar7=&rvar8=&rvar9=&rvar10=&rvar11=&rvar12=&rvar13=&rvar14=; prisijungimo laikas: 2010-11-10.

[129] Kardelis K. Mokslinių tyrimų metodologija ir metodai. – Kaunas: Judex leidykla, 2002.

proc. mano, kad teisėjų kvalifikacija yra per maža., 81,81 proc. šių respondentų mano, kad teisėjai su byloje dalyvavusiomis šalimis elgėsi mandagiai ir dalykiškai bei išklausė visas bylos šalis, taip pat 66,66 proc. respondentų mano, kad teisėjai priėmė nešališkus sprendimus. Taigi, respondentai, susidūrę su teismais, tikrai teigiamai vertina teisėjų kompetenciją ir elgesį teismo posėdžio metu bei mano, kad buvo priimti nešališki, objektyvūs sprendimai.

Apklausos būdu siekta įvertinti Klaipėdos miesto bendruomenės pasitikėjimą teismais (žr. 1 pav.). Užduodant klausimą „Ar Jūs pasitikite teismais Lietuvoje?“, respondentams buvo paliekama neutralaus atsakymo varianto galimybės („nei pasitikiu, nei nepasitikiu“). Priverstinis reikalavimas apsispręsti, pasirinkti vieną iš priešingų atsakymo variantų, nepaliekant neutralaus atsakymo galimybės, metodiškai mažiau pagrįstas, gali iškreipti gaunamą vaizdą, tuomet neaišku, kokie atsakymai, pavyzdžiui, – pasitiki, ar nepasitiki, - vyrautų. Siekiant išvengti tokio neatitikimo respondentams buvo pateikti ir ne tokie kategoriški atsakymų variantai – „greičiau pasitikiu“ ir „greičiau nepasitikiu“. 38,76 proc. visų apklaustųjų teigia, kad nepasitiki arba greičiau nepasitiki Lietuvos teismais. Beveik pusė respondentų nepateikia aiškios nuomonės apie teismus ir tik 20,57 proc. respondentų atsako, kad pasitiki arba greičiau pasitiki.

1-pasitikiu (3,35%); 2-greičiau pasitikiu (17.22 %); 3-nei pasitikiu, nei nepasitikiu (40.67%); 4-greičiau nepasitikiu (32.06%); 5-nepasitikiu (6.7%).

1 pav. Klaipėdos miesto bendruomenės pasitikėjimo teismais lygis

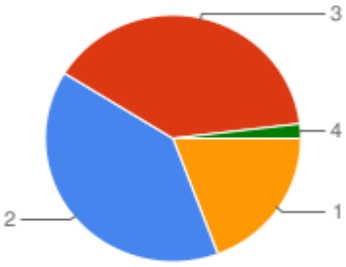
Taigi, tenka dar kartą patvirtinti atliekamų tyrimų rezultatus (žr. 1 priedą) ir daryti išvadą, kad pastaruosius dešimt metų teismų autoritetas Lietuvoje nedidėja. Asmenys, kurie susidūrė su teismų veikla labiau nepasitiki teismais, nei tie respondentai, kurie nedalyvavo teismo posėdžiuose. Reikia pastebėti, kad nors ir dalyvavusieji vienokiu ar kitokiu būdu teismo posėdžiuose teisėjų kvalifikaciją, jų elgesį teismo posėdžio metu bei priimtus sprendimus įvertino pakankamai teigiamai, tačiau minėti respondentai vis tik išreiškė žemą pasitikėjimo teismais lygį.

Respondentų atrankos metodas buvo atsitiktinis, ir moterys sudaro 75,12 proc. apklaustų respondentų, todėl objektyvių tyrimo išvadų pagal lytį negalima daryti. Tačiau galima pastebėti, kad vyrų nepasitikėjimo teismais lygis ryškesnis, nes iš 52 apklaustų vyrų pusė teigia,

kad nepasitiki ar greičiau nepasitiki teismais Lietuvoje. Iš 157 apklaustų moterų apie 44 proc. jų pateikė neutralų atsakymą. Respondentų pasitikėjimas teismais beveik nepriklauso nuo amžiaus grupės. Visose amžiaus grupėse vyrauja neutrali nuomonė arba teigiama, kad greičiau nepasitiki Lietuvos teismais. Tik reikia pastebėti, kad amžiaus grupėje iki 25 m. respondentų, atsakiusių, kad nepasitiki teismais, nebuvo. Dauguma respondentų buvo su aukštuoju išsilavinimu. Pagal pajamas šeimos nariui apklausoje daugiausia dalyvavo vidutines pajamas šeimos nariui gaunantys asmenys (48,83 proc.) arba daugiau nei vidutines Lietuvoje (37,80 proc.). Respondentai, gaunantys vidutines pajamas šeimos nariui arba mažesnes nei vidutines, pasitikėjimą teismais vertina labiau neutraliai, o asmenys, gaunantys didesnes nei vidutines pajamas, labiau išreiškia nepasitikėjimą teismais. Dauguma dalyvavusių apklausoje respondentų (68,42 proc.) šiuo metu dirba specialistais. Visose veiklos grupėse pasitikėjimo teismais lygis pasiskirstęs panašiai, t.y. vyrauja neutrali nuomonė arba ryškesnis nepasitikėjimas teismais. Reikia pastebėti, kad nė vienas apklaustas įmonės savininkas neatsakė, kad pasitiki ar greičiau pasitiki Lietuvos teismais, jų nepasitikėjimo teismais lygis išreikštas ryškiausiai.

Asmenų, kurie į klausimą „Ar Jūs pasitikite teismais Lietuvoje?“ atsakė nepasitikiu arba greičiau nepasitikiu, paklausta, kodėl nepasitiki teismais ir teisėjais, tokiu būdu siekta išsiaiškinti ryškiausias teismų veiklos problemas. Daugiausia išreiškusių nepasitikėjimą teismais (55,55 proc.) mano, kad teismai per ilgai nagrinėja bylas. 50,62 proc. respondentų mano, kad teisėjai bylas nagrinėja šališkai. Tiek pat procentų respondentų pritaria teiginiui, kad Seimo leidžiami įstatymai yra netobuli, todėl teismai juos taikydami neturi galimybių objektyviai išspręsti ginčus. 49,38 proc. respondentų mano, kad teismų sprendimus tam tikrose bylose įtakoja kitų valstybės valdžių atstovai. Apie 30 proc. nepasitikinčių teismais teigia, kad visuomenė per mažai informuojama apie teismų veiklą, žiniasklaidos pateikiami neigiami atsiliepimai įtakoja pasitikėjimą teismais, taip pat gyventojai apskritai nusivylę valstybe. 25,93 proc. nepasitikinčių teismais (21 respondentas) buvo asmeniškai arba jų artimi žmonės susidūrę su teisėjų korupcija. Tik 8 (9,88 proc.) respondentai mano, kad Lietuvos teisėjams nepakanka kvalifikacijos nagrinėti bylas. Vienas respondentas nurodė „absurdas su prokurorais ir ikiteisminiu tyrimu“. Toks teiginys atspindi pastaruoju metu žiniasklaidoje tendencingai aptariamas rezonansines bylas.

Labiausiai respondentų nuomonę įtakoja informacija, gauta iš artimos aplinkos ir žiniasklaidos pateikiama informacija apie teismų ir teisėjų veiklą. Žinoma reikšmingą vietą užima ir asmeninė patirtis. Keli respondentai išskyrė, kad nuomonę apie teismus formuoja darbinė veikla bei studijuojant gaunama informacija (žr. 2 pav.).

1-asmeninė patirtis (29,19%); 2- pokalbiai su artimaisiais, draugais, kolegomis, pažįstamais (59,81%); 3-žiniasklaidos teikiama informacija (59,33%); 4-kita (2,87%).

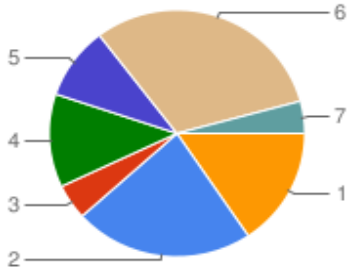
2 pav. Respondentų nuomonę apie teismų ir teisėjų veiklą įtakojantys šaltiniai

Tyrimo metu norėta išsiaiškinti, ar gyventojus domina informacija apie teismų ir teisėjų veiklą, kokia informacija yra aktualiausia, o gal gyventojams mažai rūpi tokia informacija. Taigi, daugiau kaip pusei respondentų (55,98 proc.) yra aktuali informacija apie teismų veiklą. Iš jų didžioji dalis (88,04 proc.) sutinka arba greičiau sutinka, kad trūksta ekspertų paaiškinimų apie visuomenei svarbiose bylose priimamus sprendimus. Taip pat beveik visi iš besidominčių teismų veikla (91,46 proc.) teigia, kad turi būti sudarytos galimybės gauti teismuose informacijos apie ieškinio pateikimo tvarką. 105 respondentai pritaria, kad informacija apie teisėjams keliamas drausmės bylas ir priimamus sprendimus turi būti skelbiama viešai. 82 respondentai mano, kad teismų priimami sprendimai turi būti prieinami susipažinti visiems gyventojams. Apklausoje paprašėme respondentų pateikti asmeninę nuomonę dėl žiniasklaidos pateikiamos informacijos apie teismų ir teisėjų veiklą objektyvumo: 28,02 proc. besidominčių teismų ir teisėjų veikla teigia, kad žiniasklaida visuomenei pateikia pakankamai objektyvias žinias; tačiau daugiau kaip pusė (58,97 proc.) respondentų mano, kad pateikiama informacija nėra pakankamai objektyvi, teisinga ir išsami. Taigi, susidaro dvilypė situacija: nors daugiau kaip pusė respondentų nuomonę apie teismus ir teisėjus susidaro iš žiniasklaidos pateikiamos informacijos, tačiau tie gyventojai, kurie domisi teismų veiklą, teigia, kad žiniasklaidos pateikiama informacija nepakankamai objektyviai atspindi realią situaciją.

Apklausos metu siekta išsiaiškinti, kiek gyventojams svarbios teisės žinios, kaip vertina galiojančią teisę. Į klausimą „Ar Jus domina informacija apie Lietuvos teisinę sistemą, priimamus įstatymus ir kitus teisės aktus, asmens galimybę apginti jo pažeistas teises?“, 80,86 proc. respondentų atsakė, kad juos domina tokia informacija. Šių respondentų paprašyta įvertinti, ar trūksta informacijos apie galimybes apginti savo pažeistas teises ir teisėtus interesus. 88,76 proc. mano, kad tokios informacijos daugiau ar mažiau trūksta. Dauguma besidominčių (84,02 proc.) priimamais įstatymais mano, kad priimami įstatymai nepakankamai gina žmogaus teises, o daugiau skirti tenkinti valdžios ir verslo grupių interesus. Net 86,98 proc. minėtų respondentų

išreiškia nepasitenkinimą valdžios institucijų atstovams dėl jų veiksmų, kurie rodo nepagarbą galiojantiems įstatymams bei teismų priimamiems sprendimams. Kaip vienas iš būdų įgyti teisės pagrindų, susipažinti su teisine sistema galėtų būti bendrojo lavinimo mokyklose, aukštosiose mokyklose vedamos pamokos, paskaitos. Todėl gyventojų paklausta, ar teisės pagrindų būtina suteikti bendrojo lavinimo bei aukštosiose mokyklose. 75,74 proc. respondentų, kuriuos domina tokia informacija, pritaria teisės pagrindų suteikimui bendrojo lavinimo bei aukštosiose mokyklose.

Taip pat buvo svarbu sužinoti gyventojų nuomonę, kas padidintų pasitikėjimą Lietuvos teismų ir teisėjų veikla. Respondentams buvo pateikti teiginiai, kurie atspindi šiuo metu vyraujančias nuotaikas visuomenėje ir tarp valdžios atstovų. Didelė dalis respondentų mano, kad visuomenei turi būtų teikiama daugiau informacijos apie teismų veiklą. Daugiau kaip pusė respondentų pritaria, kad teismuose turi būti įsteigtas visuomenės atstovų institutas. Tokios vyraujančios nuomonės atspindi teismų veiklos viešumo aktualumą. Nemaža dalis respondentų mano, kad pasitikėjimą teismais didintų, jei būtų informuojama, kaip keliama teisėjų kvalifikacija. Trečdalis respondentų teigia, kad viešoje erdvėje pasigirstanti valdžios atstovų kritika nekelia teismų autoriteto. Taip pat ir žiniasklaidos nuolat formuojama kritiška nuomonė įtakoja visuomenės pasitikėjimą teismais. Didžioji dalis respondentų mano, kad teisėjai nešališkus sprendimus turi priimti nepriklausomai nuo gaunamo darbo užmokesčio, nes darbo užmokesčio didinimui pritaria tik nedidelė dalis respondentų (žr. 3 pav.).

1- teisėjų kvalifikacija (35,41%); 2-teismuose įsteigtas visuomenės atstovų institutas (51,67%); 3-didesnis darbo užmokestis (10,53%); 4- valdžios atstovai turi mažiau kritikuoti teisėjų sprendimus (27,75%); 5- žiniasklaida turi mažiau kritikuoti teismų ir teisėjų veiklą (21,53%); 6- teismai turi teikti visuomenei daugiau informacijos apie jų veiklą (70,81); 7-kita (9,57%).

3 pav. Veiksniai, įtakojantys pasitikėjimą teismų ir teisėjų veikla

Tyrimo rezultatų apibendrinimas

Apibendrinus tyrimo rezultatus, pažymėtina, kad teisės moksle nėra vienareikšmiškai apibrėžtos pasitikėjimo teismais sąvokos. Išnagrinėjus socialinio pasitikėjimo sąvoką, pasitikėjimą teismais galima apibūdinti kaip žmonių tikėjimą sąžiningu ir atsakingu teisingumo įgyvendinimu, kuris yra žmogaus teisių ir laisvių apsaugos šaltinis.

Atlikus teismų veiklos teisinio reglamentavimo analizę, pastebėta, kad daug dėmesio skiriama teismų ir teisėjų nepriklausomumo principo užtikrinimui, todėl svarbią vietą teismų sistemoje užima teismų savivalda, šiam tikslui įsteigta Nacionalinė teismų administracija. Taip pat vis labiau dėmesio skiriama visuomenės atstovų institutui sprendžiant teisėjų kvalifikacijos, vertinimo ir kt. klausimus. Tačiau lieka neišspręstos pagrindinės teismų veiklos organizavimo problemos: teisėjų darbo krūvis, teismo proceso koncentracija ir ekonomiškumas, teismų finansavimas, teismo proceso modernizavimas.

Atlikus Klaipėdos miesto gyventojų apklausą, nustatyta, kad gyventojų pasitikėjimo Lietuvos teismais lygis nuo 2002 m. nėra pakitęs (žr. 1 ir 4 priedus): 1) pagal 2002 m. duomenis, nepasitikėjimą teismais išreiškė 42,3 proc. respondentų, 2) šio tyrimo metu atliktos apklausos rezultatai parodo, kad 38,76 proc. respondentų taip pat nepasitiki teismais. Didžioji dalis respondentų, susidūrusių su teismų veikla, teigia, kad juos tenkina priimti teismo sprendimai ir teisėjų kvalifikaciją bei elgesį teismo posėdžio metu įvertino pakankamai teigiamai, tačiau šių respondentų grupėje taip pat ryškus nepasitikėjimas teismais. Didesnis nepasitikėjimas teismais pastebimas didesnes pajamas gaunančių asmenų tarpe bei tarp įmonių savininkų. Respondentai pagrindinėmis nepasitikėjimo teismais priežastimis įvardija per ilgą bylų nagrinėjimą; Seimo leidžiamų įstatymų netobulumą; kitų valstybės valdžių atstovų daromą įtaką, teismų veiklos uždarumą. Didelę įtaką visuomenės nuomonės formavimui daro žiniasklaida.

Anketinės apklausos rezultatai patvirtina išsikeltą hipotezę, kad teismų veiklos socialinis uždarumas ir menka visuomenės teisinė sąmonė silpnina socialinį pasitikėjimą teismais. Daugiau kaip pusė respondentų domisi teismų ir teisėjų veikla, iš jų didelė dalis teigia, kad trūksta kompetentingų paaiškinimų, informacijos apie teismų veiklą bei mano, kad žiniasklaidos pateikiama informacija nepakankamai objektyvi. Dauguma respondentų domisi priimamais įstatymais, Lietuvos teisine sistema, tačiau net 30,86 proc. respondentų („šioje valstybėje iš viso nėra teisybės“) patvirtina valstybėje įsišaknijusį teisinį nihilizmą. Daugelis yra nusivylę galimybėmis apginti savo pažeistas teises ir teisėtus interesus bei mano, kad trūksta tokio pobūdžio informacijos.

IŠVADOS

1. Teismas yra viena iš valstybės valdžios sudėtinių dalių, kuris turi išimtinę kompetenciją vykdyti teisingumą. Teismo padėtis Seimo, Vyriausybės ir Prezidento atžvilgiu yra dviprasmiška, kadangi teismai turi apginti visuomenę ir nuo valstybės valdžios, tame tarpe ir paties teismo, savivalės. Teismai ypatingą vietą užima ir visuomenės sąmonėje, nes teismai lieka vienintele viltimi ginant jų pažeistas teises bei laisves. Veikdamas nepriklausomai nuo visokios galimos įtakos, teismas turi tapti visuomenės narių socialinių ir ekonominių santykių teisingumo garantu.

2. Šiandien demokratinės teisinės valstybės pagrindas yra individo ir visuomenės paklusimas žmogaus teisių ir įstatymo reikalavimams, todėl keičiasi valstybės ir visuomenės tarpusavio santykis, kuris turi būti grindžiamas ne tik pozityviąja teise, bet ir tokiomis dorovinėmis sąvokomis, kaip socialinis pasitikėjimas ir moralė. Šiuolaikiniai visuomenės ir valstybės valdžios institucijų santykiai yra vertinami pasitikėjimo lygiu, kuris savo ruožtu yra pagrindas visuomenės saugumo pojūčiui ir gerovei kurti. Pasitikėjimo kūrimo strategija turi prasidėti nuo pačių valstybės institucijų ir jų pareigūnų elgesio keitimo, nuosekliai taikant atitinkamas valstybės politikos priemones.

3. Pasitikėjimas teismais – tai žmonių tikėjimas sąžiningu ir atsakingu teisingumo įgyvendinimu, kaip žmogaus teisių ir laisvių apsaugos šaltiniu. Teismas yra vienas iš socialinės darnos įrankių, todėl visuomenei svarbu žinoti, kad bet kuriuo atveju bus užtikrintos piliečio teisės ir laisvės, kad bet koks kilęs ginčas bus išspręstas teisingai ir nešališkai. Pasitikėjimas teismais reikalingas veiksmingai demokratinei teisinei valstybei funkcionuoti, kurti pilietinę visuomenę, kuri būtų garantuota, jog jos pažeistos teisės ir laisvės visada bus apgintos nepriklausomo ir nešališko teismo.

4. Piliečiai, priimdami Konstituciją, suteikė teismui išskirtinę funkciją – teisingumo vykdymą, todėl piliečiai turi teisę iš teismo reikalauti sąžiningo, kvalifikuoto darbo bei nešališkai priimamų sprendimų garantijų. Teismų veiklos konstitucinių principų paskirtis - užtikrinti bei apginti asmens teises ir teisėtus interesus. Svarbiausia patenkinti asmenų lūkesčius, atstatyti pažeistas teises bei įgyvendinti teisingumą kiek įmanoma per trumpiausią laiką, neišskiriant proceso dalyvių pagal jų socialinę padėtį bei laikantis tik įstatymų ir moralinių vertybių.

5. Pagrindiniai veiksniai, įtakojantys pasitikėjimą teismais, yra: teismų nepriklausomumas, teismų sprendimų veiksmingumas bei pagarba jiems, teisėjo aukšta kvalifikacija bei moralė, teismo veiklos viešumas, teismo procesas, procesinė teisėjo elgsena, teismų veiklos administravimo efektyvumas. Pasitikėjimas teismais taip pat remiasi ir socialinio pasitikėjimo būkle bei teisės būkle apskritai. Kaip pagrindą teisingai bei pagrįstai nuomonei apie

teismus formuoti reikia įvardinti nuoseklų visuomenės teisinės sąmonės formavimą, kurį pastaruoju metu labiausiai įtakoja žiniasklaidos pateikiama informacija.

6. Vienas iš svarbiausių pasitikėjimo teismais veiksnių yra teismų ir teisėjų nepriklausomumas, kuris yra teismų institucijos stabilumo garantas. Teismų nepriklausomumas demokratinėje valstybėje yra pareiga bei viena svarbiausių sąlygų norint apginti žmogaus teises ir laisves. Tai pareiga vadovaujantis įstatymų reikalavimais ir teisingumo supratimu, nepriklausomai nuo visokios galimos įtakos iš šalies, spręsti konkrečią bylą, taip tampant visuomeninių ir ekonominių santykių stabilumo garantu.

7. Konstitucijoje įtvirtinta teismų instancinė sistema sudaro galimybes šalinti galimas žemesnių instancijų teismų klaidas, neleisti, kad būtų įvykdytas neteisingumas, šitaip apsaugomos asmens, visuomenės teisės ir teisėti interesai. Tokia klaidų ištaisymo galimybė yra visuomenės pasitikėjimo visa bendrosios kompetencijos teismų sistema vienas iš garantų.

8. Teismų nepriklausomumui užtikrinti bei siekiant atriboti teismų veiklą nuo vykdomosios valdžios yra svarbus teismų organizacinis savarankiškumas ir savivalda. Lietuvoje teisminės savivaldos sistema įstatymu primą kartą įtvirtinta nuo 2002 m. gegužės 1 d. Teisminės valdžios savivalda apima teismų darbo organizavimą, taip pat teisėjų profesinio korpuso veiklą.

9. Pagrindinės teismų veiklos problemos – teisėjų darbo krūvis, proceso koncentracija ir ekonomiškumas, teismų finansavimas, teismo proceso modernizavimas. Dažnai besikeičiantys įstatymai, reguliuojantys teismų veiklos klausimus, rodo valstybės pastangas užtikrinti efektyvų teismo funkcijų įgyvendinimą. Pirmiausia, įsteigiant Nacionalinę teismų administraciją, buvo sustiprintos teismų nepriklausomumo garantijos. Informacinių technologijų pagalba lengvinamas teismų organizacinis darbas, iš lėto, bet sprendžiama pagrindinė problema - teisėjų darbo krūvis.

10. Teisminės valdžios atvirumas pasireiškia per skaidrų teisminės valdžios tarnavimą visuomenei, per galimybę piliečiams gauti visą reikalingą informaciją apie žmogaus teises ir laisves bei galimybes apginti pažeistus jo teises. Viena vertus, Lietuvoje vis didesnę reikšmę teisėjų skyrimo ir teismo veiklos kontrolės procese įgyja visuomenės atstovai. Bet kita vertus, Lietuva yra viena iš nedaugelio demokratiškų valstybių neturinti prisiekusiųjų teismo ar tarėjų instituto, o tai būtų žingsnis padidinti visuomenės pasitikėjimą teismine valdžia. Taip pat teismo viešumo didinimas gali išspręsti teisėjų atskaitomybės visuomenei problemą.

11. Anksčiau spauda buvo suvokiama tradiciškai kaip stebėtoja, šiandien ji užima svarbų vaidmenį formuojant visuomenės nuomonę. Todėl turi būti užtikrintas žiniasklaidos ir teismų institucijos bendradarbiavimas, kad žiniasklaida tinkamai padėtų visuomenei suvokti teisingumo vykdymą ir tokiu būdu formuotų visuomenės teisinę sąmonę ir pasitikėjimą teismais.

12. Kartkartėmis iškylantys skandalai, susiję su teismų priimamais sprendimais, parodo, kad egzistuoja teismų korupcijos problema. Šios problemos nesprendimas kelia grėsmę demokratinės teisinės valstybės pamatinių vertybių - teisingumo ir žmogaus teisių įgyvendinimui. Kaip priemonė spręsti korupcijos teismuose problemą gali būti griežtai vykdoma teisėjų atranka, ypač atkreipiant dėmesį į kandidato etines bei moralines vertybes, teismų darbo viešumo užtikrinimas.

13. Pasitikėjimas teismais auga, kai bylų nagrinėjimas atitinka procedūrinio teisingumo reikalavimus, tokius kaip požiūrio išsakymo galimybės, apskundimo galimybių išaiškinimas šalims ir teisėjo etika. Kadangi bylos nagrinėjimo procedūrai vadovauja teisėjas, todėl labai svarbi yra teisėjo kvalifikacija ir teisėjų elgesys teismo proceso metu. Nepasitikint teismo priimamais sprendimais, asmenys mažiau motyvuoti kreiptis į teisėsaugos institucijas su pranešimais apie įvykdytą nusikalstamą veiką, mažiau suinteresuoti bendradarbiauti su teisėsaugos atstovais.

14. Tyrimo metu atlikus Klaipėdos miesto gyventojų apklausą, nustatyta, kad 38,76 proc. respondentų nepasitiki teismais. Respondentai pagrindinėmis nepasitikėjimo teismais priežastimis įvardija: per ilgą bylų nagrinėjimą; Seimo leidžiamų įstatymų netobulumą; kitų valstybės valdžių atstovų daromą įtaką, teismų veiklos uždarumą. Didelę įtaką visuomenės nuomonės formavimui daro žiniasklaida. Daugiau kaip pusė respondentų (55,98 proc.) domisi teismų ir teisėjų veikla, iš jų didelė dalis teigia, kad trūksta kompetentingų paaiškinimų, informacijos apie teismų veiklą bei mano, kad žiniasklaidos pateikiama informacija nepakankamai objektyvi. Dauguma respondentų (80,86 proc.) domisi priimamais įstatymais, Lietuvos teisine sistema, tačiau daugelis iš jų yra nusivylę galimybėmis apginti savo pažeistas teises ir teisėtus interesus bei mano, kad trūksta tokio pobūdžio informacijos. Anketinės apklausos rezultatai patvirtina darbe iškeltą hipotezę, kad teismų veiklos socialinis uždarumas ir menka visuomenės teisinė sąmonė silpnina socialinį pasitikėjimą teismais.

PASIŪLYMAI

1. Skatinant teismų atvirumą, aktyviau turėtų veikti Nacionalinės teismų administracijos Komunikacijos skyrius, kuris galėtų organizuoti ekspertus pateikti visuomenei informacijos ir paaiškinimus apie priimtus sprendimus tų bylų, kurios sukėlė didelį visuomenės dėmesį.

2. Kaip teismų atvirumo ir atskaitomybės garantas teismuose turėtų būti įsteigtas teismo prisiekusiųjų institutas, kuris dalyvautų nagrinėjant tik tam tikras bylas, pavyzdžiui, sunkius nusikaltimus pagal Baudžiamąjį kodeksą; ginant nepilnamečių interesus.

3. Valstybės lygmeniu turėtų būti sukurta visuomenės teisinės kultūros formavimo strategija, kurią įgyvendinti turėtų būti pradedama nuo bendrojo lavinimo mokyklos.

LITERATŪROS IR ŠALTINIŲ SĄRAŠAS

Teisės aktai, teisės aktų projektai

1. Lietuvos Respublikos Konstitucija // Valstybės žinios. 1992, Nr. 33-1014.
2. Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo 1995 m. gruodžio 12 d. nutarimas „Dėl Lietuvos Respublikos įstatymo „Dėl piliečių nuosavybės teisių į išlikusį nekilnojamąjį turtą atstatymo tvarkos ir sąlygų 8 straipsnio antrosios dalies 4 punkto ir ketvirtosios dalies normos atitikimo Lietuvos Respublikos Konstitucijai“ // Valstybės žinios. 1995, Nr. 106-2381.
3. Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo 1999 m. gruodžio 21 d. nutarimas „Dėl Lietuvos Respublikos teismų įstatymo 14, 25(1), 26, 30, 33, 34, 36, 40, 51, 56, 58, 59, 66, 69, 69(1) ir 73 straipsnių atitikimo Lietuvos Respublikos Konstitucijai“ // Valstybės žinios. 1999, Nr. 109-3192.
4. Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo 2001 m. liepos 12 d. nutarimas „Dėl valstybės politikų, reglamentuojančių teisės aktų, teisėjų ir valstybės pareigūnų darbo apmokėjimą, atitikimo Konstitucijai // Valstybės žinios. 2001, Nr. 62-2276.
5. Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo 2006 m. sausio 16 d. nutarimas „Dėl Lietuvos Respublikos baudžiamojo proceso kodekso 131 straipsnio 4 dalies (2001 m. rugsėjo 11 d. redakcija) atitikties Lietuvos Respublikos Konstitucijai, dėl Lietuvos Respublikos baudžiamojo proceso kodekso 234 straipsnio 5 dalies (2003 m. balandžio 10 d., 2003 m. rugsėjo 16 d. redakcijos), 244 straipsnio 2 dalies (2003 m. balandžio 10 d., 2003 m. rugsėjo 16 d. redakcijos), 407 straipsnio (2003 m. birželio 19 d. redakcija), 412 straipsnio 2 ir 3 dalių (2002 m. kovo 14 d. redakcija), 413 straipsnio 5 dalies (2002 m. kovo 14 d. redakcija), 414 straipsnio 2 dalies (2002 m. kovo 14 d. redakcija) atitikties Lietuvos Respublikos Konstitucijai ir dėl pareiškėjo – Šiaulių rajono apylinkės teismo prašymų ištirti, ar Lietuvos Respublikos baudžiamojo proceso kodekso 410 straipsnis (2002 m. kovo 14 d. redakcija) neprieštarauja Lietuvos Respublikos Konstitucijai“ // Valstybės žinios. 2006, Nr. 7-254.
6. Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo 2006 m. kovo 28 d. nutarimas „Dėl Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo įstatymo 62 straipsnio 1 dalies 2 punkto, 69 straipsnio 4 dalies (1996 m. liepos 11 d. redakcija), Lietuvos Respublikos teismų įstatymo 11 straipsnio 3 dalies (2002 m. sausio 24 d. redakcija), 96 straipsnio 2 dalies (2002 m. sausio 24 d. redakcija) atitikties Lietuvos Respublikos Konstitucijai“ // Valstybės žinios. 2006, Nr. 36-1292.
7. Lietuvos Respublikos Baudžiamasis kodeksas // Valstybės žinios. 2000, Nr. 89-2741.
8. Lietuvos Respublikos Baudžiamojo proceso kodeksas // Valstybės žinios. 2002, Nr. 37-1341.
9. Lietuvos Respublikos Civilinio proceso kodeksas // Valstybės žinios. 2002, Nr. 36-1340.
10. Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo įstatymas // Valstybės žinios. 1993, Nr. 6-120.
11. Lietuvos Respublikos Laikinasis Pagrindinis įstatymas // Valstybės žinios. 1990, Nr. 9-224.

12. Lietuvos Respublikos Laikinojo Pagrindinio įstatymo kai kurių straipsnių pakeitimo ir papildymo įstatymas // Valstybės žinios. 1992, Nr. 3-42.
13. Lietuvos Respublikos administracinių teismų įsteigimo įstatymas // Valstybės žinios. 1999, Nr. 13-309.
14. Lietuvos Respublikos apygardų teismų, Lietuvos apeliacinio teismo ir Lietuvos Aukščiausiojo Teismo įsteigimo ir Lietuvos Respublikos teismų įstatymo 15 straipsnio papildymo įstatymas // Valstybės žinios. 1992, Nr. 32-976.
15. Lietuvos Respublikos apylinkių teismų įsteigimo įstatymas // Valstybės žinios. 1992, Nr. 10-240.
16. Lietuvos Respublikos Nacionalinės teismų administracijos įstatymas // Valstybės žinios. 2002, Nr. 31-1130.
17. Lietuvos Respublikos teismų įstatymas // Valstybės žinios. 1992, Nr. 8-208.
18. Lietuvos Respublikos teismų įstatymas // Valstybės žinios. 1994, Nr. 46-851.
19. Lietuvos Respublikos teismų įstatymo pakeitimo ir papildymo įstatymas // Valstybės žinios. 1998, Nr. 38-1001.
20. Lietuvos Respublikos teismų įstatymo pakeitimo ir papildymo įstatymo įsigaliojimo įstatymas // Valstybės žinios. 1998, Nr. 38-1002.
21. Lietuvos Respublikos teismų įstatymo pakeitimo įstatymas // Valstybės žinios. 2002, Nr. 17-649.
22. Lietuvos Respublikos teismų įstatymo 33, 34, 36, 38, 39, 42, 43, 47, 51, 55^1, 57, 61, 63, 64, 69^1, 81 straipsnių, IX skyriaus pavadinimo, 83, 84, 85, 86, 90, 98, 101, 103 straipsnių, XII skyriaus antrojo skirsnio pavadinimo, 106, 107, 108, 199, 120, 122, 124, 127, 128, 129 straipsnių pakeitimo ir papildymo, 89, 109, 110, 111, 112, 125 straipsnių pripažinimo netekusiais galios ir įstatymo papildymo 53^1, 53^2 straipsniais IX skyriaus trečiuoju skirsniu įstatymas // Valstybės žinios. 2008, Nr. 81-3186.
23. Lietuvos Respublikos teisėjų atlyginimų įstatymas // Valstybės žinios. 2008, Nr. 131-5022.
24. Lietuvos Respublikos valstybės garantuojamos teisinės pagalbos įstatymas // Valstybės žinios. 2000, Nr.30-827.
25. Lietuvos Respublikos visuomenės informavimo įstatymas // Valstybės žinios. 1996, Nr. 71-1706.
26. Lietuvos Tarybų Socialistinės Respublikos teismų santvarkos ir teisėjų statuso įstatymas // Valstybės žinios. 1990, Nr. 8-185.
27. Europos Žmogaus teisių ir pagrindinių laisvių apsaugos konvencija, priimta 1950 m. lapkričio 4 d. // Valstybės žinios. 1995, Nr. 40-987.

28. Generalinės Asamblėjos 1948 m. gruodžio 10 d. priimta ir paskelbta Visuotinė žmogaus teisių deklaracija // Valstybės žinios. 2006, Nr. 68-2497.
29. Jungtinių Tautų konvencija prieš korupciją, priimta 2003-09-29 // Valstybės žinios, 2006. Nr. 136-5145.
30. Lietuvos Respublikos Aukščiausiosios Tarybos nutarimas „Dėl kai kurių Lietuvos Respublikos valstybės organų įgaliojimo pratęsimo“ // Valstybės žinios. 1990, Nr. 9-219.
31. Lietuvos Respublikos Seimo 2010 m. spalio 26 d. V (rudens) sesijos nenumatyto plenarinio posėdžio protokolas Nr. SPP-260 // http://www3.lrs.lt/pls/inter3/dokpaieska.showdoc_l?p_id=384397; prisijungimo laikas: 2010-10-31.
32. Teismų tarybos 2005 m. rugsėjo 9 d. nutarimu Nr. 13 P-378 patvirtinta Teismų, nuosprendžių, nutarimų ir nutarčių skelbimo internete tvarka // http://www.teismai.lt/lt/teismai/naudingi-teises-aktai/; prisijungimo laikas: 2010-10-31.
33. Teisėjų tarybos 2006 m. lapkričio 24 d. nutarimas Nr. 13 P 560 „Dėl pritarimo darbo grupės išvadai“ // www.teismai.lt/dokumentai/tarybos_nutarimai/20061124-560.doc; prisijungimo laikas: 2010-10-26.
34. Teisėjų tarybos 2007 m. sausio 26 d. nutarimu Nr. 13P-348 patvirtintos Teisminės mediacijos taisyklės//http://www.teismai.lt/dokumentai/bendroji_informacija/teismines_mediacijos_taisykles.doc; prisijungimo laikas: 2010-11-01.
35. Teisėjų tarybos 2008 m. lapkričio 28 d. nutarimu Nr. 13P-206-(7.1.2.) patvirtintas Teisėjų tarybos darbo reglamentas // http://www.teismai.lt/lt/teismu-savivalda/teismu-savivalda-teiseju-taryba/teismu-savivalda-teiseju-taryba-apie/; prisijungimo laikas: 2010-10-13.
36. Teisėjų tarybos 2008 m. gruodžio 5 d. nutarimu Nr. 13P-224-(7.1.2.) patvirtinti Teisėjų garbės teismo nuostatai // http://www.teismai.lt/lt/teismu-savivalda/teismu-savivalda-teiseju-garbes-teismas/teismu-savivalda-teiseju-garbes-teismas-apie/; prisijungimo laikas: 2010-10-13.
37. Teisėjų tarybos 2010 m. rugsėjo 24 d. nutarimas Nr. 13P-135-(7.1.2) „Dėl teisėjų skaičiaus administraciniuose teismuose nustatymo // http://www.teismai.lt/lt/teismu-savivalda/teismu-savivalda-visuotinis-teiseju-susirinkimas/vts-sprendimai/; prisijungimo laikas: 2010-11-06.
38. Visuotinio teisėjų susirinkimo 2006 m. birželio 28 d. sprendimu Nr. 12P-8 patvirtintas Lietuvos Respublikos teisėjų etikos kodeksas // http://www.teismai.lt/lt/teismu-savivalda/teismu-savivalda-teiseju-etikos-ir-drausmes-komisija/teismu-savivalda-teiseju-etikos-ir-drausmes-komisija-apie/; prisijungimo laikas: 2010-09-29.

39. Europos Tarybos 1998 m. liepos 8-10 d. priimta Europos chartija „Dėl teisėjų statuto“ // http://www.teismai.lt/lt/naudinga-informacija/naudinga-informacija-kita-informacija/?type=0; prisijungimo laikas: 2010-09-29.
40. Jungtinių Tautų Generalinės asamblėjos 1985 m. spalio 29 d. rezoliucija Nr. 40/32 ir 1985 m. gruodžio 13 d. rezoliucija Nr. 40/146 patvirtinti Pagrindiniai teismų nepriklausomumo principai // http://www.teismai.lt/lt/naudinga-informacija/naudinga-informacija-kita-informacija/?type=0; prisijungimo laikas: 2010-09-2
41. Lietuvos Respublikos Konstitucijos 109, 110 ir 112 straipsnių pakeitimo įstatymo projektas // http://www3.lrs.lt/pls/inter3/dokpaieska.showdoc_l?p_id=296913; prisijungimo laikas: 2010-10-31.
42. Lietuvos Respublikos Teismų įstatymo 103, 104 ir 105 straipsnių pakeitimo ir papildymo įstatymo projektas // http://www3.lrs.lt/pls/inter3/dokpaieska.showdoc_l?p_id=382683&p_query=&p_tr2=; prisijungimo laikas: 2010-10-31.
43. Lietuvos Respublikos Teismų įstatymo 33 ir 39 straipsnių pakeitimo įstatymas (projektas) // http://www.lrs.lt/pls/proj/dokpaieska.showdoc_l?p_id=56566&p_query=&p_tr2=&p_org=8&p_fix=y&p_gov=n; prisijungimo laikas: 2010-11-10.

Kita literatūra:

44. Aleknonis G. Komunikaciniai teisės žinoti ir laisvės informuoti aspektai // Socialinių mokslų studijos. 2010, Nr. 2(6). P.7-21.
45. Ambrasaitė G., Teismo nepriklausomumas ir visuomenės pasitikėjimas teismu // Justitia. 2000, Nr. 6. P. 11-12.
46. Ar Jūs pasitikite, ar nepasitikite šiomis Lietuvos institucijomis? // http://www.vilmorus.lt/index.php?mact=News,cntnt01,detail,0&cntnt01articleid=2&cntnt01returnid=20; prisijungimo laikas; 2010-11-03.
47. Arlauskas S. Socialinis ir procedūrinis teisingumas teisiniame diskurse. Jurisprudencija. 2006, Nr. 8(86). P. 24-28.
48. Baublys L. Antikinė teisingumo samprata ir jos įtaka Vakarų teisės tradicijai. - Vilnius: Mykolo Romerio universitetas, 2005.
49. Bendorienė A., Bogušienė V., Dagytė E. ir kt. Tarptautinių žodžių žodynas. – Vilnius: Alma littera, 2004.
50. Birmontienė T. Jarašiūnas E. ir kt. Lietuvos konstitucinė teisė. – Vilnius: Lietuvos Teisės universitetas, 2001.

51. Giddens A. Modernybė ir asmens tapatumas: asmuo ir visuomenė vėlyvosios modernybės amžiuje. - Vilnius: Pradai, 2000.
52. Jarašiūnas E. Teisminės vadžios organizacijos ir veiklos konstitucinės problemos (teisminės valdžios visavertiškumas, teismų sistemos bei teisėjų ir teismų nepriklausomumas) // Lietuvos Konstitucinė teisė: raida, institucijos, teisių apsauga, savivalda. - Vilnius: Mykolo Romerio universitetas, 2007.
53. Justickis V. Kriminologija. – Vilnius: Lietuvos teisės universitetas, 2001.
54. Justickis V. Bendroji ir teisės psichologija. - Vilnius: Lietuvos teisės universitetas, 2003.
55. Justickis V., Valickas G. Procedūrinis teisingumas Lietuvos kriminalinėje justicijoje. - Vilnius: Mykolo Romerio universitetas, 2006.
56. Kardelis K. Mokslinių tyrimų metodologija ir metodai. – Kaunas: Judex leidykla, 2002.
57. Kavolis V. Pasitikėjimo problema // Kultūros barai, 1996. Nr. 8/9 (3,80/381). P. 13.
58. Kuconis P., Nekrošius V. Teisėsaugos institucijos. - Vilnius: Justitia, 2001.
59. Kunz R. Vertrauen in die Justiz. Der Einfluss institutioneller Unabhängigkeit // http://www.nccr-democracy.uzh.ch/publications/workingpaper/pdf/WP28.pdf; prisijungimo laikas: 2010-11-06.
60. Laužikas E., Mikelėnas V., Nekrošius V. Civilinio proceso teisė. I tomas. - Vilnius: Justitia, 2003.
61. Lietuvos korupcijos žemėlapis 2008: diagnostinis tyrimas // http://www.transparency.lt/new/images//lkz2008_prezentacijafinal.pdf; prisijungimo laikas: 2010-11-06.
62. Lietuvos Respublikos Seimas. Žmogaus teisių komitetas. Prisiekusiųjų žiuri, taikos teisėjai ir tarėjai: kaip pasaulio valstybės įgyvendina piliečių teisę dalyvauti teisingumo vykdyme. – Vilnius: Valstybės žinios, 2001.
63. Lietuvos Respublikos teismų ir teismų savivaldos institucijų 2009 metų veiklos apžvalga // http://www.teismai.lt/lt/teismu-savivalda/teismu-savivalda-veiklos-ataskaitos/; prisijungimo laikas: 2010-11-05.
64. Miliauskaitė K. Mykolo Romerio teisinės valstybės modelis vakarų Europos teisinės valstybės koncepcijos kontekste // Jurisprudencija. 2005, Nr. 64 (56). P.37.
65. Mikelėnas V. Civilinis procesas. I dalis. - Vilnius: Justitia, 1997.
66. Mikelėnas V. Kokių teismų reikia Lietuvai // Justitia. 2006, Nr. 3(61). P. 2-9.
67. Mikelėnas V. Interpretacinis žaismas, arba kaip kurti teisę be parlamento // Jurisprudencija. 2009, Nr. 2(116). P. 79-92.

68. Nacionalinės teismų administracijos 2009 metų veiklos ataskaita // www.**teismai**.lt/dokumentai/.../**2009**m.%20nta%20darbo%20**ataskaita**.pdf; prisijungimo laikas: 2010-11-03.

69. Piesliakas V. Bausmės individualizavimas ir teisingumo principo įgyvendinimas skiriant bausmes // Jurisprudencija. 2008, Nr. 11(113). P. 8.

70. Rawls J. Politinis liberalizmas. – Vilnius: Eugrimas, 2002.

71. Sakalas A. Šešios nepasitikėjimo teismais priežastys // Justitia. 2001, Nr. 6. P. 4-5.

72. Šlapkauskas V. Pasitikėjimas – teisės socialinio veiksmingumo veiksnys // Jurisprudencija. 2002, Nr. 24(16). P. 185.

73. Šlapkauskas V. Teisės sociologijos pagrindai. -Vilnius: Mykolo Romerio universitetas, 2004.

74. Šlapkauskas V. Instrumentinio požiūrio į teisę absoliutinimas ir jo kritika // Jurisprudencija. 2006, Nr. 4(82). P. 83-90.

75. Šlapkauskas V. Teisinės sistemos disfunkcija – silpnos socialinės politikos požymis // Socialinis darbas. 2006, Nr. 5(1). P. 21-29.

76. Tėvynės sąjungos – Lietuvos krikščionių demokratų 2009-2012 veiklos programa // http://www.tsajunga.lt/index.php/rinkimu_programa/359; prisijungimo laikas: 2010-09-27.

77. Vaišvila A. Kvalifikacija: nuo technokratinės prie humanitarinės (Teisinės valstybės ugdomoji orientacija) // Policijos pareigūnų ugdymo aktualijos ir prigimtis. - Vilnius: Lietuvos teisės akademija. 1999.

78. Vaišvila A. Teisinės valstybės koncepcija Lietuvoje. - Vilnius: Litimo, 2000.

79. Valančius V. Pasitikėjimas teismu: kai kurie teismo veiklos viešumo aspektai // Jurisprudencija: mokslo darbai. 2005, t. 78(70). P. 85-93.

80. Valickas G., Justickis V. Ar teisėjai visada teisūs // Spectrum: Vilniaus universiteto žurnalas. 2006, Nr. 1(4). P. 18-20.

81. Vansevičius S. Valstybės ir teisės teorija. - Vilnius: Justitia, 2000.

82. Žemaitis V. Dorovės sąvokos. - Vilnius: Mintis, 1983.

83. Žilys J. Lietuvos Respublikos Konstitucinis Teismas konstitucinėje sistemoje // Lietuvos Konstitucinė teisė: raida, institucijos, teisių apsauga, savivalda. - Vilnius: Mykolo Romerio universitetas, 2007. P. 265.

84. Žiliūtė R., Ramonaitė A. Pasitikėjimas, tolerancija ir solidarumas // Neatrasta galia: Lietuvos pilietinės visuomenės žemėlapis. - Vilnius: Versus Aurius, 2006.

85. Пейсиков В.В. Судья в Росии и за рубежом. - Москва: Элит издательство, 2008.

Internetiniai puslapiai

86. Apie Nacionalinę teismų administraciją // http://www.teismai.lt/lt/administracija/apie-administracija/?type=0; prisijungimo laikas: 2010-11-20.

87. Gyventojų skaičius metų pradžioje: požymis miestas ir metai // http://db1.stat.gov.lt/statbank/selectvarval/saveselections.asp?MainTable=M3010210&PLanguage=0&TableStyle=&Buttons=&PXSId=3239&IQY=&TC=&ST=ST&rvar0=&rvar1=&rvar2=&rvar3=&rvar4=&rvar5=&rvar6=&rvar7=&rvar8=&rvar9=&rvar10=&rvar11=&rvar12=&rvar13=&rvar14=; prisijungimo laikas: 2010-11-10.

88. Lietuvos Respublikos Prezidentės pranešimas spaudai // http://lrp.lt/lt/spaudos_centras_392/pranesimai_spaudai/kokybiska_teismu_darba_gali_uztikrinti_tik_kvalifikuoti_teisejai.html; prisijungimo laikas: 2010-10-20.

89. Lietuvos Respublikos Teisėjų asociacijos internetinis puslapis // http://www.lrta.lt/; prisijungimo laikas: 2010-09-27.

90. Lietuvos teismų informacinė sistema: vieša sprendimų paieška // http://liteko.teismai.lt/viesasprendimupaieska/Default.aspx; prisijungimo laikas: 2010-10-31.

91. Pasitikite ar nepasitikite šiomis institucijomis?// http://www.lrytas.lt/?data=20101023&id=akt23rdj101023&view=2 ; prisijungimo laikas: 2010-11-03.

92. Pretendentų į teisėjus atrankos komisijos nariai // http://www.teismai.lt/lt/teismu-savivalda/teismu-savivalda-pretendentu-i-teisejus-atrankos-komisija/teismu-savivalda-pretendentu-i-teisejus-atrankos-komisija-sudetis/; prisijungimo laikas: 2010-10-31.

93. Teisėjų garbės teismo priimti sprendimai // http://www.teismai.lt/lt/teismu-savivalda/teismu-savivalda-teiseju-garbes-teismas/tgt-sprendimai/?archyve=1&type=0; prisijungimo laikas: 2010-10-13.

94. Teismų informacinė sistema LITEKO // http://www.teismai.lt/lt/LITEKO/; prisijungimo laikas: 2010-10-31.

95. Teismų statistika // http://www.teismai.lt/lt/teismai/teismai-statistika/; prisijungimo laikas: 2010-11-03.

96. Visuomenės pasitikėjimas teismais: ypatumai socialinėse – demografinėse grupėse // www3.lrs.lt/owa-bin/owarepl/inter/owa/U0071211.doc; prisijungimo laikas; 2010-11-02.

SANTRAUKA

Pasitikėjimo teismais socialinės ir teisinės problemos

Pasitikėjimas teismais – tai žmonių tikėjimas sąžiningu ir atsakingu teisingumo įgyvendinimu, kaip žmogaus teisių ir laisvių apsaugos šaltiniu. Temos aktualumą atspindi nuo atkurtos nepriklausomos Lietuvos iki dabar visuomenėje vyraujančios nuotaikos.

Magistro baigiamajame darbe nagrinėjama teisminės valdžios veikla, jos teisinis reguliavimas. Šio darbo tikslas – atskleisti pagrindines pasitikėjimo teismais socialines ir teisines problemas. Išnagrinėta pasitikėjimo teismais samprata, išanalizuotas teismų veiklos teisinis reglamentavimas, išnagrinėtos pasitikėjimo / nepasitikėjimo teismais pagrindinės priežastys ir iš to kylančios problemos. Šiame darbe taikomi teoriniai (sisteminis, lyginamasis, loginis) bei empiriniai (dokumentų analizė, anketavimas) tyrimo metodai. Buvo apklausti Klaipėdos miesto gyventojai. Tyrimo rezultatai parodė nepasitikėjimo teismais temos aktualumą, taip pat patvirtino Lietuvos mokslininkų minimas nepasitikėjimo teismais priežastis. Tyrimo rezultatai patvirtino darbe iškeltą hipotezę, kad teismų veiklos socialinis uždarumas ir menka visuomenės teisinė sąmonė silpnina socialinį pasitikėjimą teismais. Visuomenei svarbus saugumo jausmas, kuris gali būti sustiprintas užtikrinant įstatymų vykdymą, jų tarnavimą žmonėms, užtikrinant žmogaus teisių gynybą, kitu atveju atsiranda teisinių ir socialinių problemų grėsmė, kaip visuomenės nepasitikėjimas valstybės valdžios institucijomis, tame tarpe teismais, apskritai netikėjimas valstybe ir įstatymais, demokratijos nuvertinimu.

Magistro baigiamąjį darbą sudaro įvadas, keturi skyriai, kurie skirstomi į poskyrius, išvados, pasiūlymai, santrauka lietuvių ir anglų kalbomis, naudotos literatūros sąrašas bei priedai. Pirmajame skyriuje išnagrinėtos teismų funkcijos, reikšmė bei pasitikėjimo teismais samprata, antrajame - teisminės valdžios organizavimo ir veiklos teisinio reglamentavimo Lietuvoje ypatumai, trečiajame - veiksniai, įtakojantys pasitikėjimą teismais, bei aptartos pagrindinės teisinės ir socialinės problemos, kurios atsiranda dėl nepasitikėjimo teismais, ketvirtajame - išanalizuoti apklausos metu gauti duomenys.

Raktiniai žodžiai: teisingumas, teisminė valdžia, teismai, teisėjai, teismų sistema, pasitikėjimas teismais, teismų ir teisėjų nepriklausomumas, teisėjų kvalifikacija, teisinė sąmonė.

SUMMARY

The Social and Legal Issues of Trust in Courts

Trust in court – this is belief of people in a fair and responsible implementation of justice as like as the origin of human rights and liberties. Relevance of the subject reflects from restoration of independency of Lithuania till dominant mood of present society.

Master's thesis examines the activities of the judiciary, the legal regulation. The aim of thesis is to reveal the main social and legal issues of the trust in court. Concepts of trust in the courts, the court's legal regulation, and the main causes of trust/mistrust in the courts and problems that arise from it are examined. Theoretical (systematic, comparative, logical) and empirical (document analysis, questionnaire survey) methods are applied in the thesis. Klaipeda city residents were interviewed in. The research showed relevance of a lack of trust in the courts, and it confirmed the reasons of mistrust in the courts provided by Lithuanian scientists. The research proved the hypothesis that social reticence and poor public legal consciousness reduces social trust in the courts. A feeling of security is important for society which can be strengthened by securing enforcement of legislation, its service for people, securing defence of human rights. Otherwise, a threat of legal and social issues creates, for example, public mistrust of state authorities, including courts of law and general disbelief in the state and law, devaluation of democracy.

Master's thesis consists of four chapters which are divided into sections, conclusions and suggestions, summary in Lithuanian and English languages, references and appendices. The functions of courts and significance of the concept of trust in the courts are examined in the first chapter, in the second - the organization of the judiciary and the legal regulation of features of Lithuania, the third - the factors that influence trust in the courts, and discussed the basic legal and social problems arising from lack of confidence in the judiciary, in the fourth - analyzed the survey data.

Key words: justice, the judiciary, courts, judges, judicial system, trust in the courts/judiciary, the judiciary and judicial independence, judicial skills, legal consciousness.

PRIEDAI

1 PRIEDAS

Visuomenės pasitikėjimas teismais: ypatumai socialinėse-demografinėse grupėse

("Vilmorus", reprezentatyvi Lietuvos gyventojų apklausa, 2002 m. vasario 7-10 d., N=1057)

			Nepasitiki	*Nei taip, nei ne*	*Pasitiki*	*Iš viso*
Visi		N	447	463	147	1057
		%	42.3%	43.8%	13.9%	100.0%
Lytis	Vyras	N	243	191	62	496
		%	49.0%	38.5%	12.5%	100.0%
	Moteris	N	204	272	85	561
		%	36.4%	48.5%	15.2%	100.0%
Amžius	iki 29 m.	N	71	85	41	197
		%	36.0%	43.1%	20.8%	100.0%
	30-39 m.	N	84	68	28	180
		%	46.7%	37.8%	15.6%	100.0%
	40-49 m.	N	98	85	21	204
		%	48.0%	41.7%	10.3%	100.0%
	50-59 m.	N	76	72	18	166
		%	45.8%	43.4%	10.8%	100.0%
	60+ m.	N	118	153	39	310
		%	38.1%	49.4%	12.6%	100.0%
Išsimokslinimas	Nebaigtas vidurinis	N	84	109	42	235
		%	35.7%	46.4%	17.9%	100.0%
	Vid. ir spec. vid.	N	278	263	87	628
		%	44.3%	41.9%	13.9%	100.0%
	Aukštasis	N	85	90	18	193
		%	44.0%	46.6%	9.3%	100.0%
Pajamos šeimos nariui	iki 200 Lt	N	120	135	49	304
		%	39.5%	44.4%	16.1%	100.0%
	201-300 Lt	N	118	125	29	272
		%	43.4%	46.0%	10.7%	100.0%
	301-500 Lt	N	134	112	42	288
		%	46.5%	38.9%	14.6%	100.0%
	501+ Lt	N	55	75	20	150
		%	36.7%	50.0%	13.3%	100.0%
Socialinė padėtis	Bedarbis	N	63	47	18	128
		%	49.2%	36.7%	14.1%	100.0%
	Namų šeimininkė	N	23	27	6	56
		%	41.1%	48.2%	10.7%	100.0%
	Pensininkas	N	121	152	44	317
		%	38.2%	47.9%	13.9%	100.0%
	Specialistas (su aukštuoju)	N	52	46	13	111
		%	46.8%	41.4%	11.7%	100.0%
	Tarnautojas (be aukštojo)	N	56	58	14	128
		%	43.8%	45.3%	10.9%	100.0%
	Darbininkas	N	73	85	33	191
		%	38.2%	44.5%	17.3%	100.0%
	Moksleivis, studentas	N	23	26	13	62
		%	37.1%	41.9%	21.0%	100.0%
Gyvenamoji vieta	Kaunas, Klaipėda, Šiauliai, Panevėžys	N	118	108	41	267
		%	44.2%	40.4%	15.4%	100.0%

Šaltinis: www3.lrs.lt/owa-bin/owarepl/inter/owa/U0071211.doc; prisijungimo laikas: 2010-11-02.

Pasitikėjimas teismais ir teisės sistema Vokietijoje

Wie sehr vertrauen Sie der Justiz und dem Rechtssystem?

Deutschland; ab 15 Jahre; 1.514 Befragte; TNS Infratest; 30.10.2009 bis 15.11.2009

Quelle: Europäische Kommission

© Statista 2010 powered by **IBM SPSS**

Lesehilfe:
Die obige Statistik zeigt das allgemeine Vertrauen der Befragten in die Justiz und das Rechtssystem. 38 Prozent der Befragten vertrauen der Justiz und dem Rechtssystem eher nicht.

Šaltinis: http://de.statista.com/statistik/daten/studie/153813/umfrage/allgemeines-vertrauen-in-die-justiz-und-das-rechtssystem/; prisijungimo laikas: 2010-11-06.

ANKETA
KLAIPĖDOS MIESTO GYVENTOJAMS

Gerbiamas Respondente,

Kviečiu dalyvauti tyrime, kuriuo siekiama išsiaiškinti visuomenės požiūrį į Lietuvos teismų darbą bei atskleisti pasitikėjimo teismais socialines ir teisines problemas. Tyrimą atlieka Mykolo Romerio universiteto magistrantūros studijų programos studentė Jurgita Misiūnienė.

Anketoje klausimai reikalaus tik vieno ar kelių (jei bus nurodyta) atsakymų, taip pat klausimuose bus pateikti teiginiai, kurie reikalaus atitinkamai jūsų pritarimo laipsnio arba nuomonės. Labai svarbu, kad nuoširdžiai atsakytumėte į kiekvieną klausimą, nes Jūsų nuomonė lems tyrimo rezultatą. Atsakymų ANONIMIŠKUMAS yra užtikrintas, gauti duomenys bus panaudoti tik magistro baigiamajame darbe.

1. Ar Jūs tiesiogiai susidūrėte su teismų veikla?

- o Taip
- o Tik šeimos nariai *(pereiti prie 5 klausimo)*
- o Ne *(pereiti prie 5 klausimo)*

2. Dėl kokių priežasčių Jūs susidūrėte su teismais (galima pasirinkti daugiau nei vieną atsakymo variantą)**?**

- o Kaip ieškovas (-ė) civilinėje byloje
- o Kaip atsakovas (-ė) civilinėje byloje
- o Kaip nukentėjusysis (-ioji) baudžiamojoje byloje
- o Kaip kaltinamasis (-oji) baudžiamojoje byloje
- o Administracinėje byloje
- o Kaip liudytojas(-a), trečiasis ir/arba suinteresuotas asmuo, stebėtojas ir kt. *(pereiti prie 4 klausimo)*

3. Ar Jus tenkina teismo priimtas sprendimas (-ai)?

- o Taip
- o Ne
- o Neturiu nuomonės

4. Kaip vertinate teisėją (-us), nagrinėjusį bylą (-as) (atitinkamame laukelyje pažymėkite – X)**?**

	Sutinku	**Greičiau sutinku**	**Greičiau nesutinku**	**Nesutinku**	**Nežinau**
Teisėjas (-ai) kvalifikuotas ir kompetentingai išnagrinėjo bylą (-as)					
Su byloje dalyvavusiomis šalimis elgėsi mandagiai ir dalykiškai					
Išklausė visas bylos šalis					
Priėmė nešališką sprendimą (-us)					

5. Ar Jūs pasitikite teismais Lietuvoje (apibraukite Jums tinkantį atsakymo variantą skalėje nuo 1 iki 5)**?**

Pasitikiu	Greičiau pasitikiu	Nei pasitikiu, nei nepasitikiu	Greičiau nepasitikiu	Nepasitikiu
1	2	3	4	5

Jeigu skalėje pažymėjote 1 arba 2, pereikite prie 7 klausimo.

6. Kodėl Jūs nepasitikite teismais ir teisėjais (galima pasirinkti daugiau nei vieną atsakymo variantą ir/arba įrašyti savo)**?**

- o Teisėjai bylas nagrinėja šališkai, priima nepagrįstus, vienai šaliai palankius sprendimus
- o Teismai per ilgai nagrinėja bylas
- o Teisėjams trūksta kvalifikacijos
- o Asmeniškai arba man artimi žmonės susidūrėme su teisėjų korupcija
- o Teisėjų sprendimus įtakoja kiti valstybės valdžios atstovai, pvz. Seimo, Vyriausybės nariai ir kt.
- o Visuomenė per mažai informuojama apie teismų veiklą
- o Seimo leidžiami įstatymai turi spragų ir yra netobuli, todėl teismas nepajėgus objektyviai išspręsti ginčus
- o Žiniasklaida pateikia neigiamus atsiliepimus apie teismus ir teisėjus
- o Šioje valstybėje iš viso nėra teisybės
- o Kita (įrašykite) .....

7. Jūsų nuomonę apie teismų ir teisėjų veiklą labiausiai įtakoja (galima pasirinkti daugiau nei vieną atsakymo variantą ir/arba įrašyti savo):

- o asmeninė patirtis
- o pokalbiai su artimaisiais, draugais, kolegomis, pažįstamais
- o žiniasklaidos teikiama informacija
- o kita (įrašykite) .....

8. Ar Jus domina Lietuvos teismų ir teisėjų veikla?

- o Taip
- o Ne (pereiti prie 10 klausimo)

9. Ar Jūs sutinkate su teiginiais (atitinkamame lauke pažymėkite – X)**:**

	Sutinku	**Greičiau sutinku**	**Greičiau nesutinku**	**Nesutinku**	**Nežinau**
Trūksta kompetentingų paaiškinimų apie visuomenei svarbiose bylose priimamus sprendimus					
Turi būti sudarytos galimybės gauti teisme informacijos apie kreipimosi su ieškiniu į teismą tvarką					
Būtina viešai informuoti apie teisėjams keliamas drausmės bylas ir jų baigtį					
Žmonėms turi būti laisvai prieinama informacija apie teismų priimamus sprendimus					
Žiniasklaidos pateikiama informacija apie teismus ir teisėjus yra pakankamai objektyvi ir teisinga					

10. Ar Jus domina informacija apie Lietuvos teisinę sistemą, priimamus įstatymus ir kitus teisės aktus, asmens galimybę apginti jo pažeistas teises?

- o Taip
- o Ne (pereiti prie 12 klausimo)

11. Ar Jūs sutinkate su teiginiais (atitinkamame lauke pažymėkite – X)**:**

	Sutinku	**Greičiau sutinku**	**Greičiau nesutinku**	**Nesutinku**	**Nežinau**
Trūksta informacijos apie galimybes apginti savo pažeistas teises ir teisėtus interesus					
Dažniausiai įstatymai priimami ne apginti žmogaus teises, o patenkinti valdžios institucijų ir verslo grupių interesus					
Valdžios atstovai savo veiksmais rodo nepagarbą įstatymams ir teismų priimamiems sprendimams					
Teisės pagrindų būtina suteikti bendrojo lavinimo bei aukštosiose mokyklose					

12. Kas, Jūsų nuomone, padidintų pasitikėjimą Lietuvos teismų ir teisėjų veikla **(galima pasirinkti daugiau nei vieną atsakymo variantą ir/arba įrašyti savo)**?

- **Turi būti keliama teisėjų kvalifikacija**
- **Teismuose turi būti įsteigtas visuomenės atstovų institutas**
- **Teisėjai priimtų nešališkus sprendimus, jei gautų didesnį darbo užmokestį**
- **Valdžios atstovai turi mažiau kritikuoti teisėjų sprendimus**
- **Žiniasklaida turi mažiau kritikuoti teismų ir teisėjų veiklą**
- **Teismai turi teikti visuomenei daugiau informacijos apie jų veiklą**
- **Kita.....**

13. Jūsų lytis:

- Vyras
- Moteris

14. Jūsų amžius:

- iki 25 m.
- 26– 35 m.
- 36 - 55 m.
- 56 m. ir daugiau

15. Jūsų išsilavinimas:

- pagrindinis, vidurinis
- profesinis
- aukštesnysis
- aukštasis

16. Jūsų pajamos šeimos nariui:

- iki 800 Lt
- 801 - 1800 Lt
- 1801 – 4000 Lt
- 4001 Lt ir daugiau

17. Jūs esate:

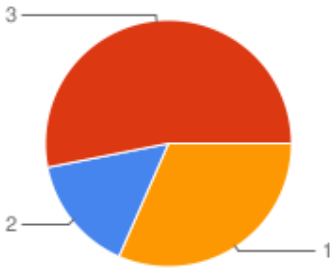
- Moksleivis (-ė), studentas (-ė)
- Darbininkas (-ė)
- Specialistas (-ė) (su aukštuoju)
- Tarnautojas (-a) (be aukštojo)
- Įmonės savininkas (-ė)
- Bedarbis (-ė)
- Pensininkas (-ė)
- Kita.....

DĖKOJU UŽ JŪSŲ NUOMONĘ!

Klaipėdos miesto gyventojų apklausos duomenų analizė

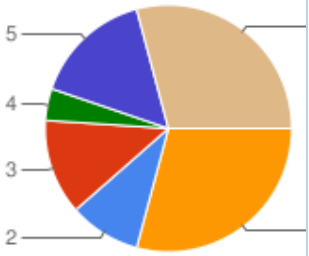
1. Ar Jūs tiesiogiai susidūrėte su teismų veikla?

Atsakymo variantas	Pasirinkimų	Santykis, %
1. Taip	66	31.58
2. Tik šeimos nariai (pereiti prie 5 klausimo)	32	15.31
3. Ne (pereiti prie 5 klausimo)	111	53.11
Viso	**209**	**100.00%**

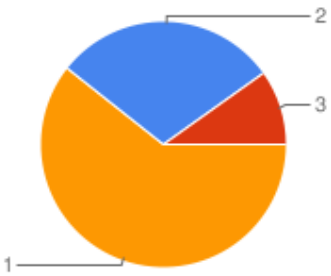
2. Dėl kokių priežasčių Jūs susidūrėte su teismais? *Galima pasirinkti daugiau nei vieną atsakymo variantą.*

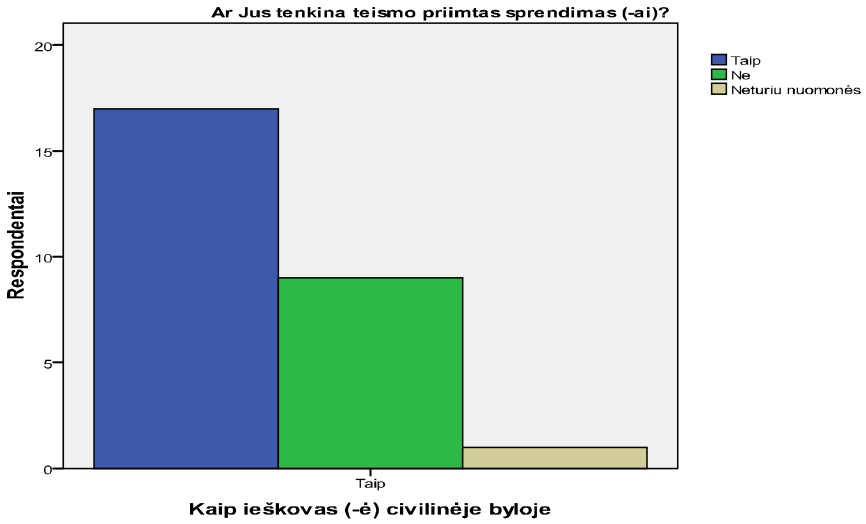
Atsakymo variantas	Pasirinkimų (66)	Santykis (susidūrusiais su teismais), %
1. Kaip ieškovas (-ė) civilinėje byloje	28	42.42
2. Kaip atsakovas (-ė) civilinėje byloje	8	12.12
3. Kaip nukentėjusysis (-ioji) baudžiamojoje byloje	12	18.18
4. Kaip kaltinamasis (-oji) baudžiamojoje byloje	4	6.06
5. Administracinėje byloje	14	21.21
6. Kaip liudytojas(-a), trečiasis ar suinteresuotas asmuo, stebėtojas ir kt. (pereikite prie 4 klausimo)	28	42.42

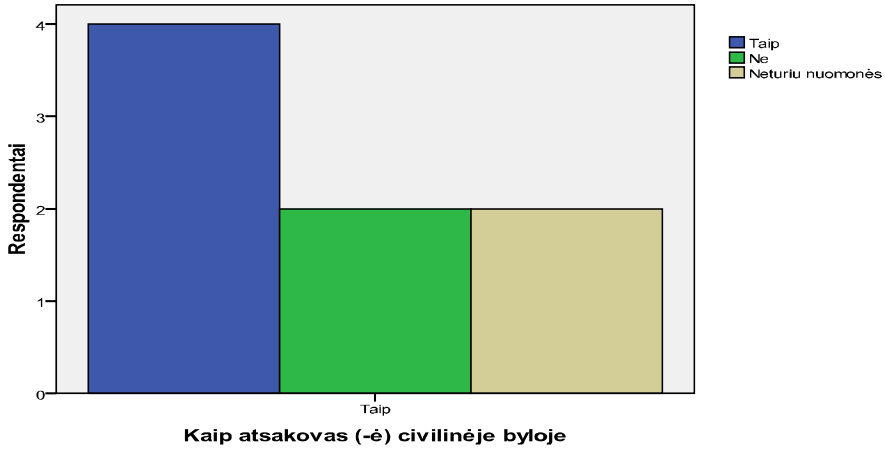
3. Ar Jus tenkina teismo priimtas sprendimas (-ai)?

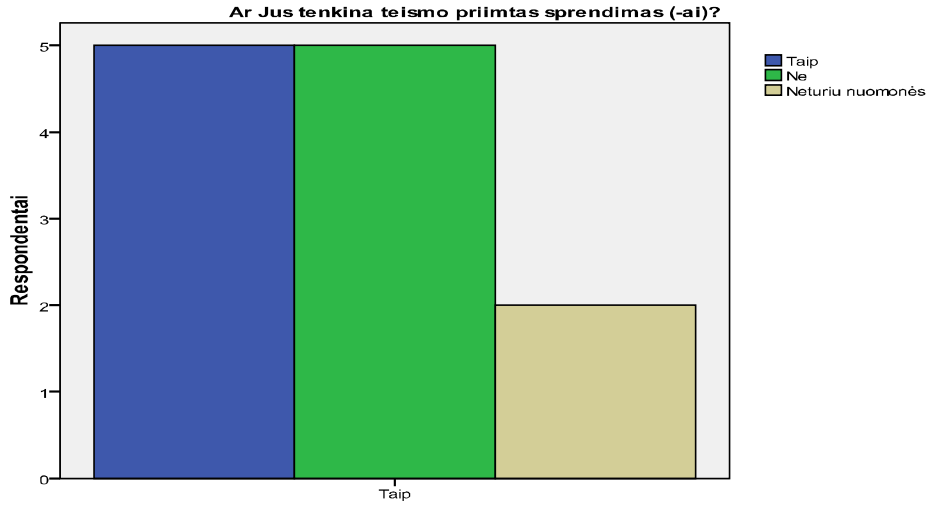
Atsakymo variantas	Pasirinkimų	Santykis, %
1. Taip	37	60.66
2. Ne	18	29.51
3. Neturiu nuomonės	6	9.84
Viso	**61**	**100.00%**

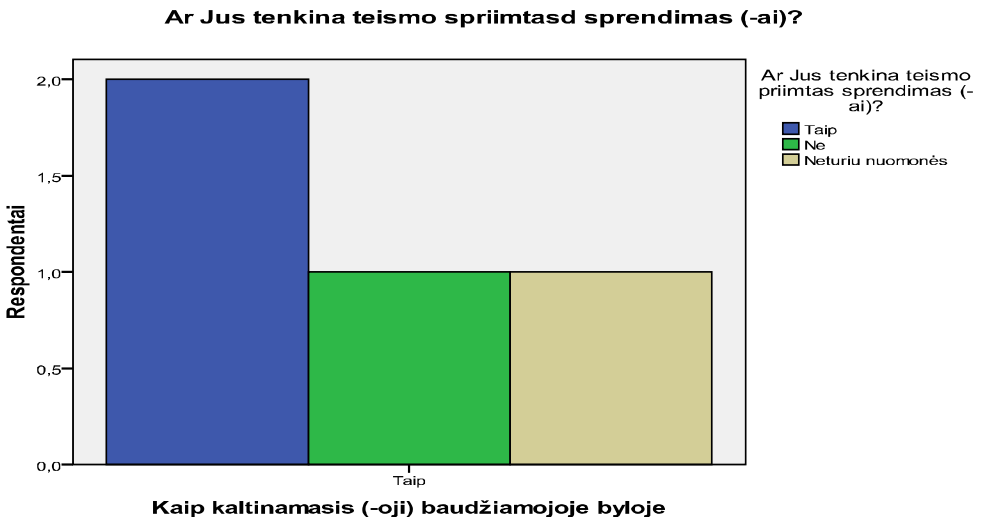

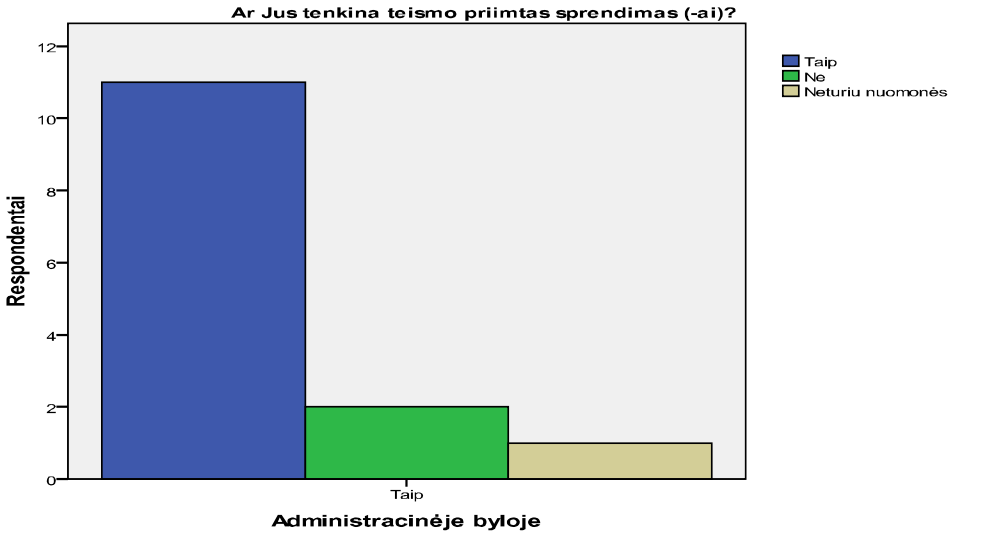

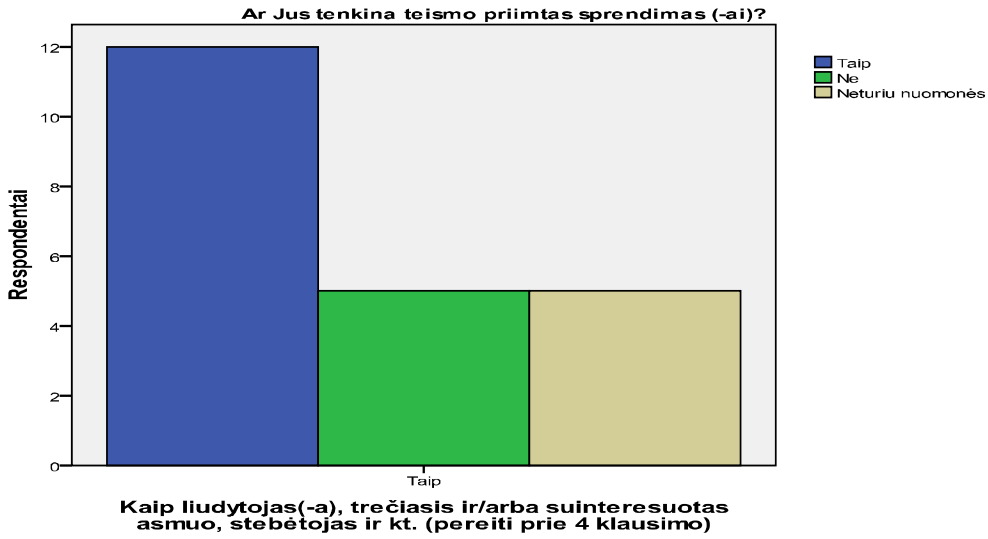
Ar Jus tenkina teismo priimtas sprendimas (-ai)?

Ar Jus tenkina teismo spriimtasd sprendimas (-ai)?
Respondentai
2,0
1,5
1,0
0,5
0,0
Taip
Ar Jus tenkina teismo priimtas sprendimas (-ai)?
Taip
Ne
Neturiu nuomonės
Kaip kaltinamasis (-oji) baudžiamojoje byloje

Ar Jus tenkina teismo priimtas sprendimas (-ai)?
Respondentai
12
10
8
6
4
2
0
Taip
Taip
Ne
Neturiu nuomonės
Administracinėje byloje

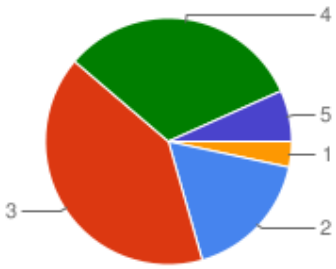

Ar Jus tenkina teismo priimtas sprendimas (-ai)?
Respondentai
12
10
8
6
4
2
0
Taip
Taip
Ne
Neturiu nuomonės
Kaip liudytojas(-a), trečiasis ir/arba suinteresuotas asmuo, stebėtojas ir kt. (pereiti prie 4 klausimo)

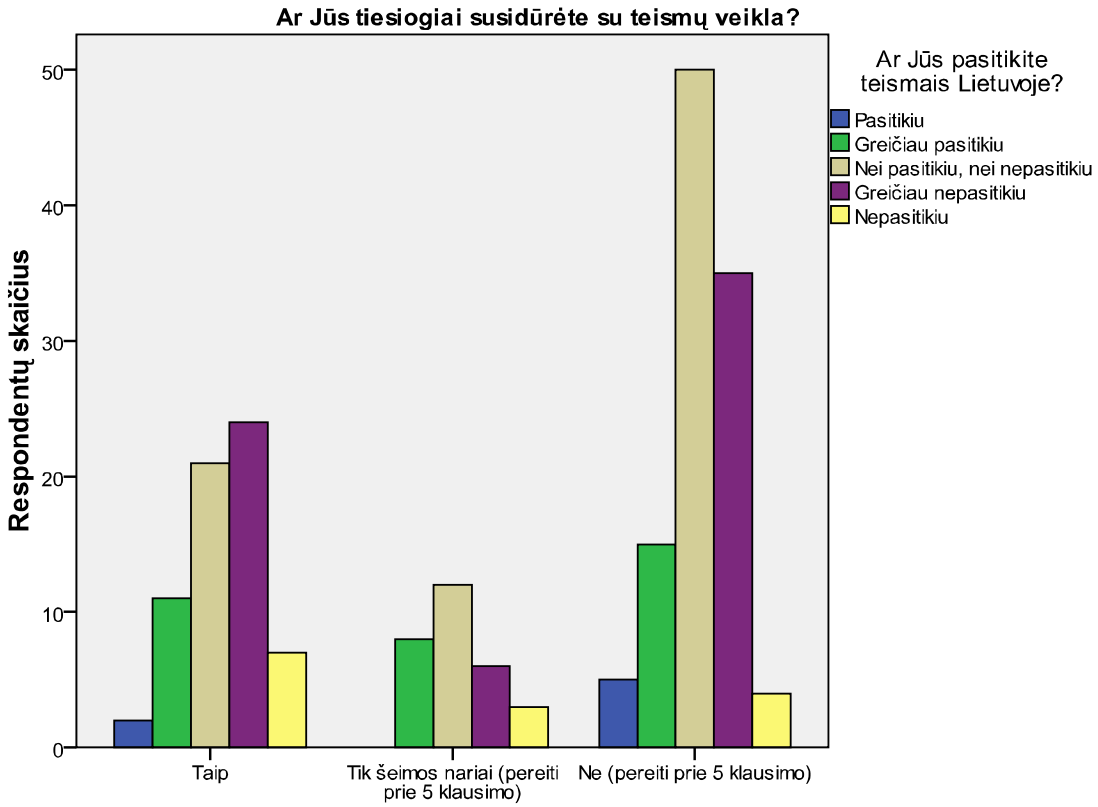
4. Kaip vertinate teisėją (-us), nagrinėjusį bylą (-as)?
Prašome išreikšti savo nuomonę kiekvienam pateiktam teiginiui.

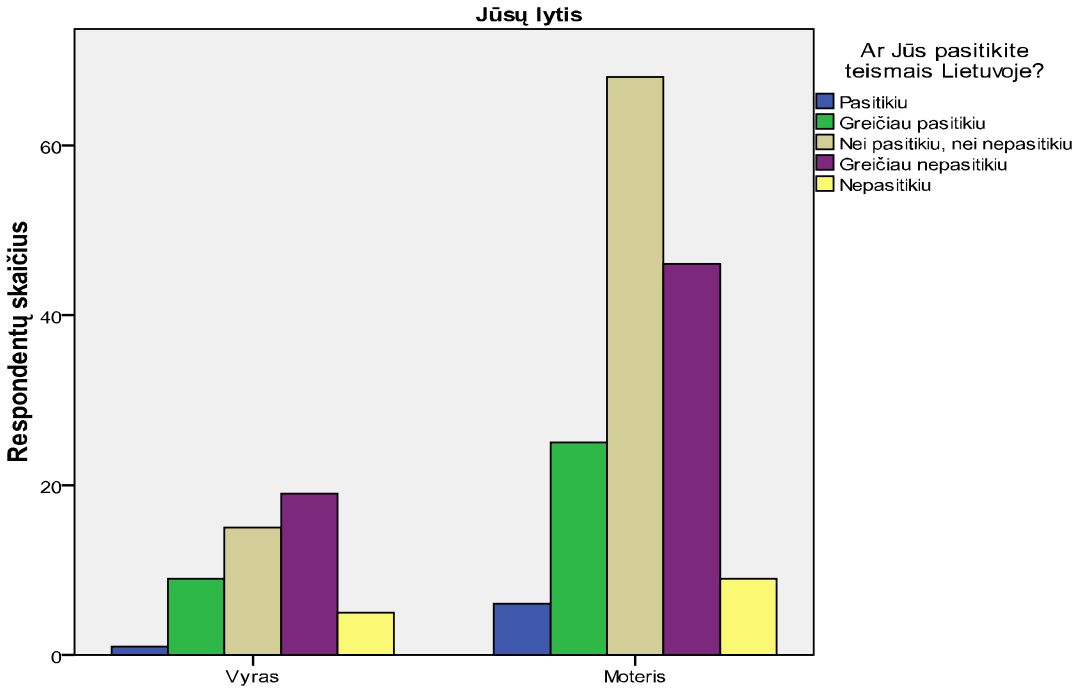
	Sutinku		Greičiau sutinku		Greičiau nesutinku		Nesutinku		Nežinau		Viso
1. Teisėjas (-ai) kvalifikuotas ir kompetentingai išnagrinėjo bylą (-as)	21	31.82%	21	31.82%	15	22.73%	5	7.58%	4	6.06%	**66**
2. Su byloje dalyvavusiomis šalimis elgėsi mandagiai ir dalykiškai	32	48.48%	22	33.33%	9	13.64%	1	1.52%	2	3.03%	**66**
3. Išklausė visas bylos šalis	34	51.52%	17	25.76%	9	13.64%	2	3.03%	4	6.06%	**66**
4. Priėmė nešališką sprendimą (-us)	22	33.33%	22	33.33%	8	12.12%	8	12.12%	6	9.09%	**66**

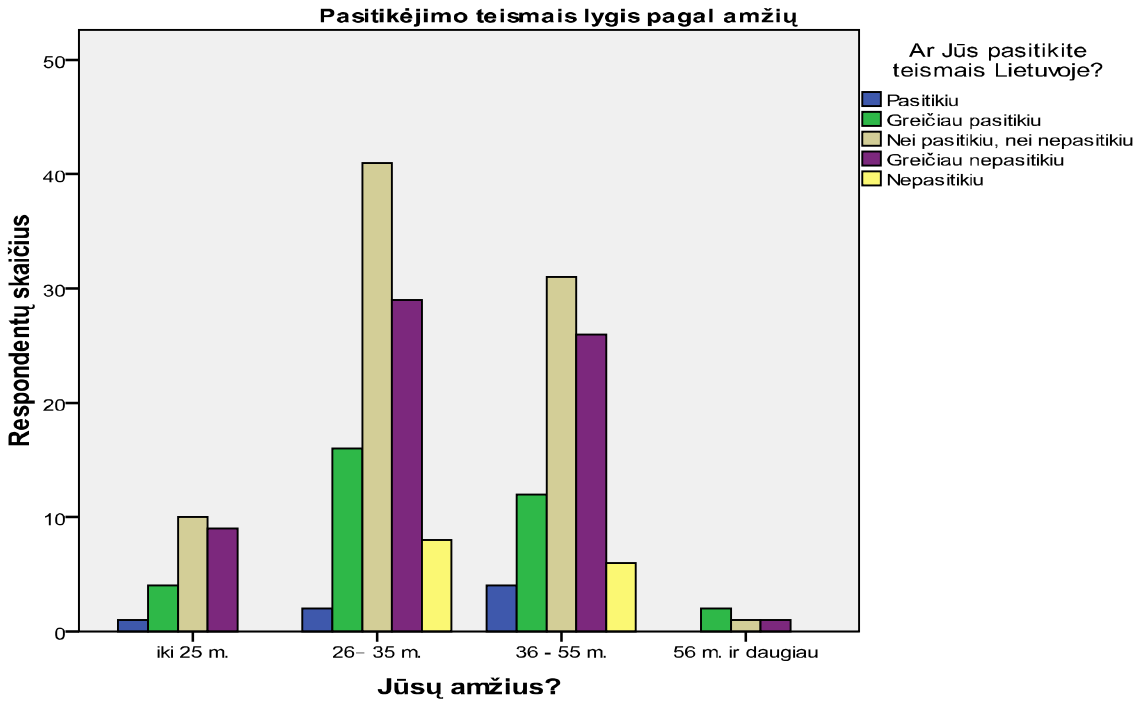
5. Ar Jūs pasitikite teismais Lietuvoje?

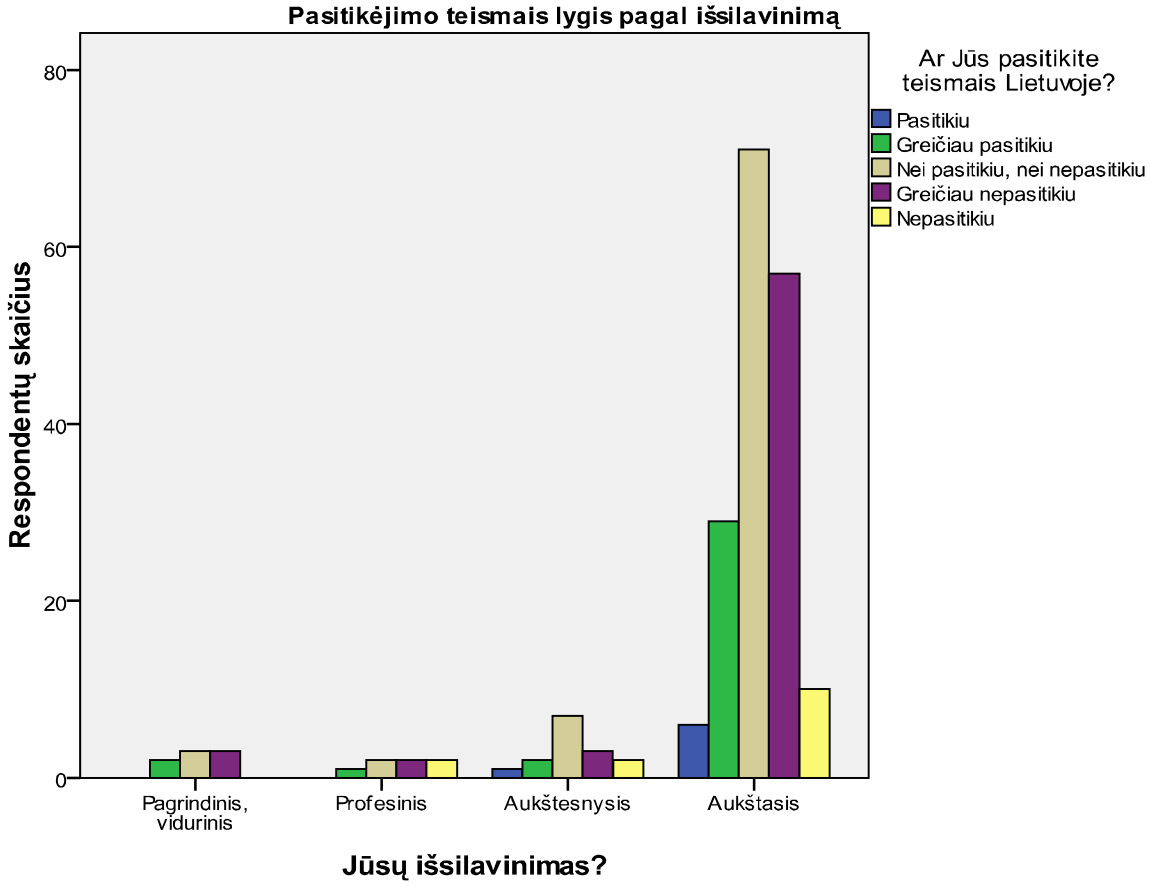
Atsakymo variantas	Pasirinkimų	Santykis, %
1. Pasitikiu (pereiti prie 7 klausimo)	7	3.35
2. Greičiau pasitikiu (pereiti prie 7 klausimo)	36	17.22
3. Nei pasitikiu, nei nepasitikiu (pereiti prie 7 klausimo)	85	40.67
4. Greičiau nepasitikiu	67	32.06
5. Nepasitikiu	14	6.7
Viso	**209**	**100.00%**

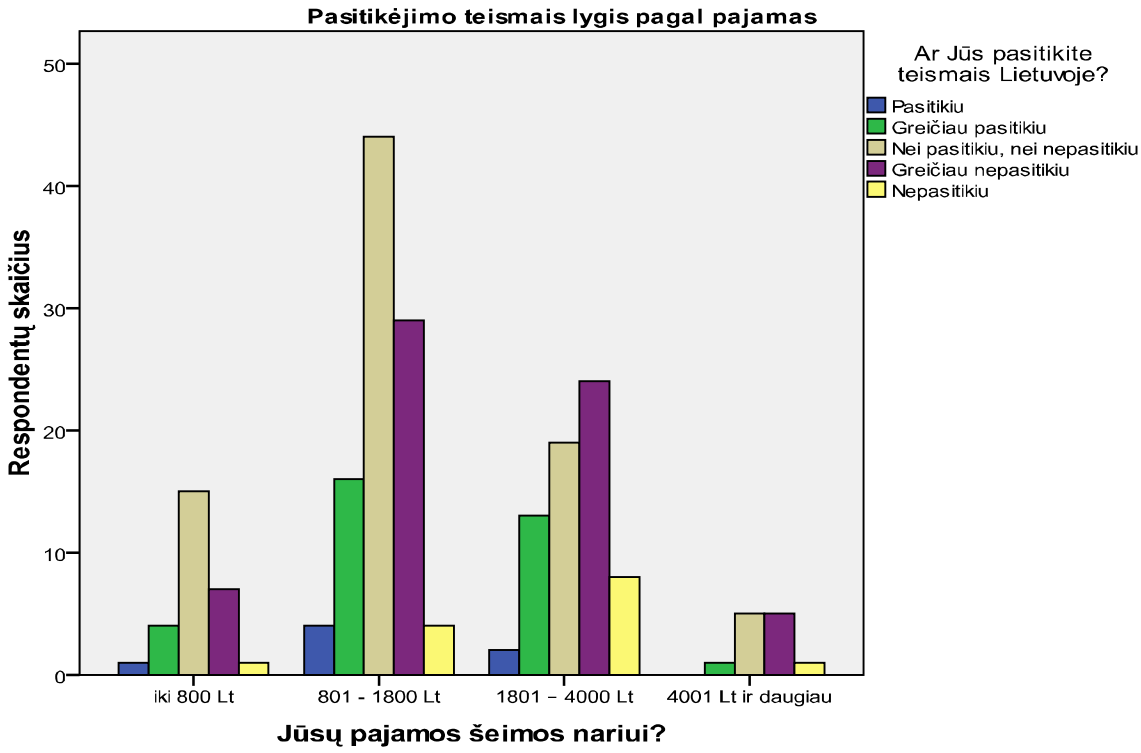

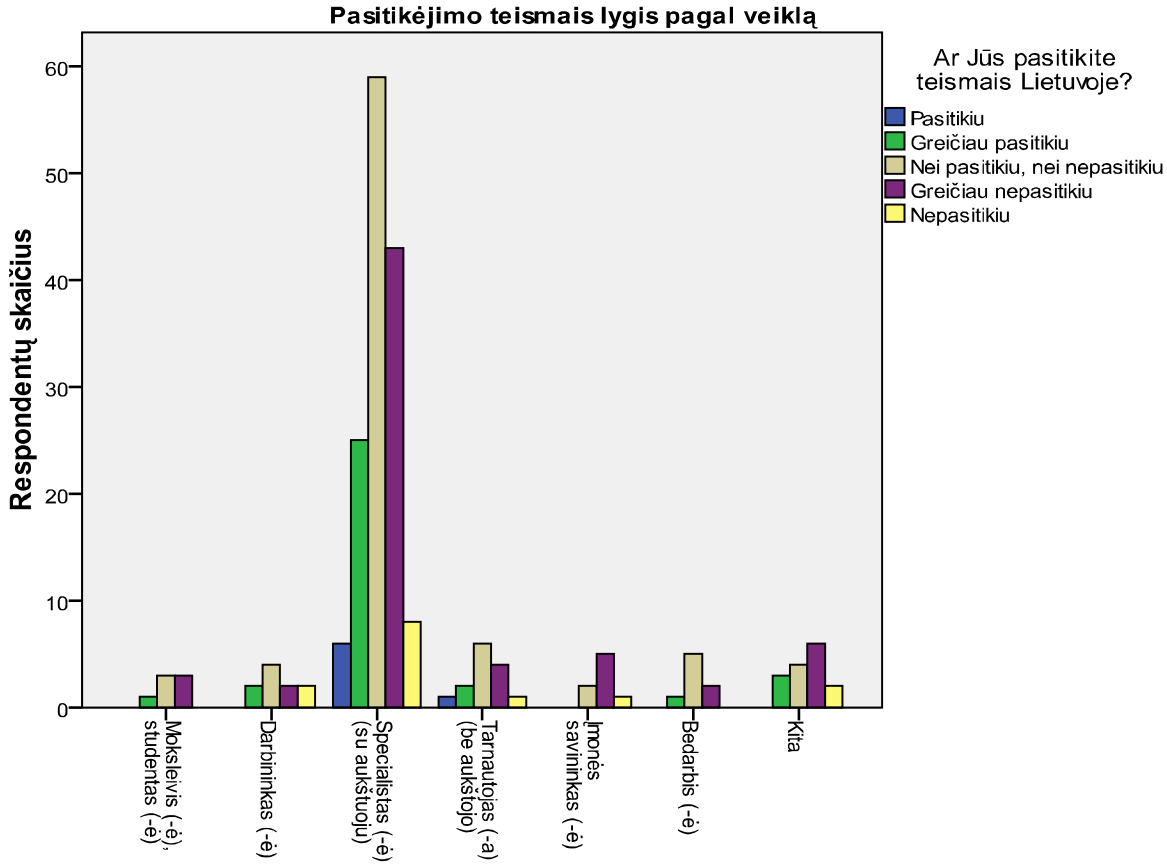

Ar Jūs tiesiogiai susidūrėte su teismų veikla?
Respondentų skaičius
0
10
20
30
40
50
Taip
Tik šeimos nariai (pereiti prie 5 klausimo)
Ne (pereiti prie 5 klausimo)
Ar Jūs pasitikite teismais Lietuvoje?
Pasitikiu
Greičiau pasitikiu
Nei pasitikiu, nei nepasitikiu
Greičiau nepasitikiu
Nepasitikiu

Jūsų lytis
Respondentų skaičius
0
20
40
60
Vyras
Moteris
Ar Jūs pasitikite teismais Lietuvoje?
Pasitikiu
Greičiau pasitikiu
Nei pasitikiu, nei nepasitikiu
Greičiau nepasitikiu
Nepasitikiu

Pasitikėjimo teismais lygis pagal amžių
Respondentų skaičius
0
10
20
30
40
50
iki 25 m.
26– 35 m.
36 - 55 m.
56 m. ir daugiau
Jūsų amžius?
Ar Jūs pasitikite teismais Lietuvoje?
Pasitikiu
Greičiau pasitikiu
Nei pasitikiu, nei nepasitikiu
Greičiau nepasitikiu
Nepasitikiu

Pasitikėjimo teismais lygis pagal išsilavinimą
Respondentų skaičius
0
20
40
60
80
Pagrindinis, vidurinis
Profesinis
Aukštesnysis
Aukštasis
Jūsų išsilavinimas?
Ar Jūs pasitikite teismais Lietuvoje?
Pasitikiu
Greičiau pasitikiu
Nei pasitikiu, nei nepasitikiu
Greičiau nepasitikiu
Nepasitikiu

Pasitikėjimo teismais lygis pagal pajamas
Respondentų skaičius
0
10
20
30
40
50
iki 800 Lt
801 - 1800 Lt
1801 – 4000 Lt
4001 Lt ir daugiau
Jūsų pajamos šeimos nariui?
Ar Jūs pasitikite teismais Lietuvoje?
Pasitikiu
Greičiau pasitikiu
Nei pasitikiu, nei nepasitikiu
Greičiau nepasitikiu
Nepasitikiu

Pasitikėjimo teismais lygis pagal veiklą
Respondentų skaičius
0
10
20
30
40
50
60
Moksleivis (-ė), studentas (-ė)
Darbininkas (-ė)
Specialistas (-ė) (su aukštuoju)
Tarnautojas (-a) (be aukštojo)
Įmonės savininkas (-ė)
Bedarbis (-ė)
Kita
Ar Jūs pasitikite teismais Lietuvoje?
Pasitikiu
Greičiau pasitikiu
Nei pasitikiu, nei nepasitikiu
Greičiau nepasitikiu
Nepasitikiu

6. Kodėl Jūs nepasitikite teismais ir teisėjais?

Galima pasirinkti daugiau nei vieną atsakymo variantą ir/arba įrašyti savo.

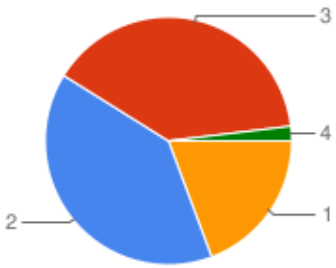
Atsakymo variantas	Respondentų (81)	Santykis (nepasitiki arba greičiau nepasitiki), %
1. Teisėjai bylas nagrinėja šališkai, priima nepagrįstus, vienai šaliai palankius sprendimus	41	50,62
2. Teismai per ilgai nagrinėja bylas	45	55,55
3. Teisėjams trūksta kvalifikacijos	8	9,88
4. Asmeniškai arba man artimi žmonės susidūrėme su teisėjų korupcija	21	25,93
5. Teisėjų sprendimus įtakoja kiti valstybės valdžios atstovai, pvz. Seimo, Vyriausybės nariai ir kt.	40	49,38
6. Visuomenė per mažai informuojama apie teismų veiklą	25	30,86
7. Seimo leidžiami įstatymai turi spragų ir yra netobuli, todėl teismas nepajėgus objektyviai išspręsti ginčus	41	50,62
8. Žiniasklaida pateikia neigiamus atsiliepimus apie teismus ir teisėjus	24	29,63
9. Šioje valstybėje iš viso nėra teisybės	25	30,86
10. Kita (įrašykite)	2	2,47

2 respondentai prie „Kita“ įrašė: „teisėjai korumpuoti“, „absurdas su prokurorais ir ikiteisminiu tyrimu“.

7. Kas labiausiai įtakoja Jūsų nuomonę apie teismų ir teisėjų veiklą?

Galima pasirinkti daugiau nei vieną atsakymo variantą ir/arba įrašyti savo.

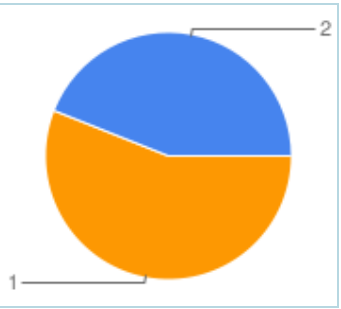
Atsakymo variantas	Pasirinkimų	Santykis, %
1. asmeninė patirtis	61	29.19
2. pokalbiai su artimaisiais, draugais, kolegomis, pažįstamais	125	59.81
3. žiniasklaidos teikiama informacija	124	59.33
4. Kita (įrašykite)	6	2.87

6 respondentai prie „Kita“ įrašė: „darbinė patirtis“, „studijos“, „neįtakoja“, „asmeninė nuomonė“, du respondentai atsakė - „šiuo metu žiniasklaida“.

8. Ar Jus domina Lietuvos teismų ir teisėjų veikla?

Atsakymo variantas	Pasirinkimų	Santykis, %
1. Taip	117	55.98
2. Ne (pereiti prie 10 klausimo)	92	44.02
Viso	**209**	**100.00%**

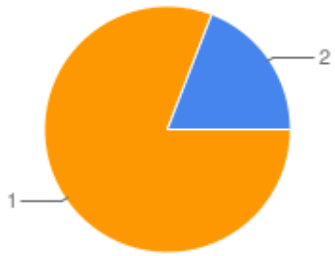

9. Ar Jūs sutinkate su žemiau pateiktais teiginiais?

	Sutinku		Greičiau sutinku		Greičiau nesutinku		Nesutinku		Nežinau		Viso
1. Trūksta kompetentingų paaiškinimų apie visuomenei svarbiose bylose priimamus sprendimus	57	48.72%	46	39.32%	4	3.42%	7	5.98%	3	2.56%	**117**
2. Turi būti sudarytos galimybės gauti teisme informacijos apie kreipimosi su ieškiniu į teismą tvarką	80	68.38%	27	23.08%	5	4.27%	3	2.56%	2	1.71%	**117**
3. Būtina viešai informuoti apie teisėjams keliamas drausmės bylas ir jų baigtį	80	68.38%	25	21.37%	8	6.84%	2	1.71%	2	1.71%	**117**
4. Žmonėms turi būti laisvai prieinama informacija apie teismų priimamus sprendimus	62	52.99%	30	25.64%	13	11.11%	8	6.84%	4	3.42%	**117**
5. Žiniasklaidos pateikiama informacija apie teismus ir teisėjus yra pakankamai objektyvi ir teisinga	5	4.27%	28	23.93%	41	35.04%	28	23.93%	15	12.82%	**117**

10. Ar Jus domina informacija apie Lietuvos teisinę sistemą, priimamus įstatymus ir kitus teisės aktus, asmens galimybę apginti jo pažeistas teises?

Atsakymo variantas	Pasirinkimų	Santykis, %
1. Taip	169	80.86
2. Ne (pereiti prie 12 klausimo)	40	19.14
Viso	**209**	**100.00%**

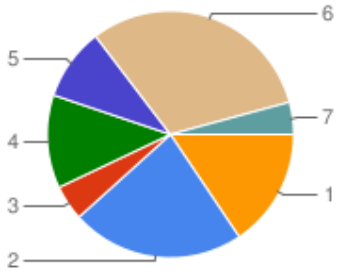
11. Ar Jūs sutinkate su žemiau pateiktais teiginiais?

	Sutinku		Greičiau sutinku		Greičiau nesutinku		Nesutinku		Nežinau		Viso
1. Trūksta informacijos apie galimybes apginti savo pažeistas teises ir teisėtus interesus	91	53.85%	59	34.91%	8	4.73%	4	2.37%	7	4.14%	**169**
2. Dažniausiai įstatymai priimami ne apginti žmogaus teises, o patenkinti valdžios institucijų ir verslo grupių interesus	83	49.11%	59	34.91%	15	8.88%	5	2.96%	7	4.14%	**169**
3. Valdžios institucijų atstovai savo veiksmais rodo nepagarbą įstatymams ir teismų priimamiems sprendimams	86	50.89%	61	36.09%	14	8.28%	2	1.18%	6	3.55%	**169**
4. Teisės pagrindų būtina suteikti bendrojo lavinimo bei aukštosiose mokyklose	128	75.74%	32	18.93%	5	2.96%	2	1.18%	2	1.18%	**169**

12. Kas, Jūsų nuomone, padidintų pasitikėjimą Lietuvos teismų ir teisėjų veikla?

Galima pasirinkti daugiau nei vieną atsakymo variantą ir/arba įrašyti savo.

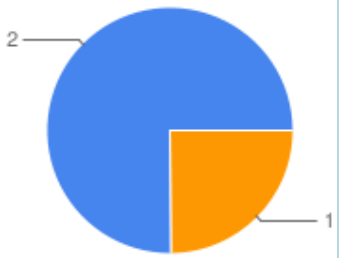
Atsakymo variantas	Pasirinkimų	Santykis, %
1. Turi būti keliama teisėjų kvalifikacija	74	35.41
2. Teismuose turi būti įsteigtas visuomenės atstovų institutas	108	51.67
3. Teisėjai priimtų nešališkus sprendimus, jei gautų didesnį darbo užmokestį	22	10.53
4. Valdžios atstovai turi mažiau kritikuoti teisėjų sprendimus	58	27.75
5. Žiniasklaida turi mažiau kritikuoti teismų ir teisėjų veiklą	45	21.53
6. Teismai turi teikti visuomenei daugiau informacijos apie jų veiklą	148	70.81
7. Kita	20	9.57

20 respondentų prie „kita“ įrašė“: „sąžiningas darbas“, „teisėjai turi priimti nešališkus sprendimus, nepriklausomai nuo finansinių ir kt. aplinkybių (jo gaunamo darbo užmokesčio)“, „nešališkas, objektyvus darbas, korupcijos nebuvimas“, „teismai turi rūpintis savo efektyvumu ir teisminio nagrinėjimo greičiu“, „nešališki sprendimai, kurių neįtakoja LR vyriausybės atstovai ir kiti įtakingi valdžios asmenys, teisingumas priimant sprendimus, o ne vadovavimasis bendrąja praktika, (jei Jonas kirto galvą, už tokį nusikaltimą kirsiu ir aš)“, „turėtų sąžiningai daryti savo darbą“, „sąžiningi sprendimai, teisybė ir tiesa“, „sumažintas teisėjų darbo krūvis“, „turi būti priimami tobulesni įstatymai, kurių nebūtų galima dviprasmiškai traktuoti, panaikinta korupcija teismuose“, „turi būti griežčiau vertinama kvalifikacija ir nepriekaištinga reputacija“, „teisėjai turi įrodyti savo veiksmais, kad jie nepaperkami“, „užtikrinamas nešališkumas“, „Manau, jog reikia tiesiog gerai apšluoti kai kurias teisėjų ir prokurorų gretas, kurie yra netekę visuomenės pasitikėjimo“, „Turi būti panaikinta korupcija teismuose“, „teismai turi būti labiau kontroliuojami, teikti atskaitomybę, dabar priimami sprendimai pagal pažintis ir kitaip veikiant teisėjų sąžinę ir moralę“, ”bent 20 metų be korupcijos“, ”Turėtų keistis piliečių mentalitetas, piliečiais taip pat laikomi ir teisėsaugos atstovai, su žinių kiekiu tai nesusiję“, „Jeigu nors vienas teisėjas būtų viešai nuteistas už kyšių ėmimą“.

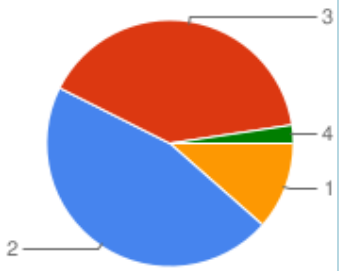
13. Jūsų lytis:

Atsakymo variantas	Pasirinkimų	Santykis, %
1. Vyras	52	24.88
2. Moteris	157	75.12
Viso	**209**	**100.00%**

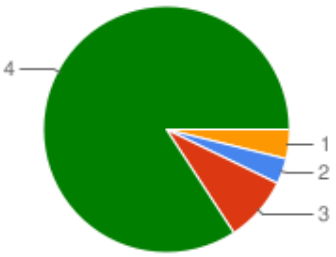
14. Jūsų amžius:

Atsakymo variantas	Pasirinkimų	Santykis, %
1. iki 25 m.	24	11.48
2. 26 – 35 m.	96	45.93
3. 36 – 55 m.	84	40.19
4. 56 m. ir daugiau	5	2.39
Viso	**209**	**100.00%**

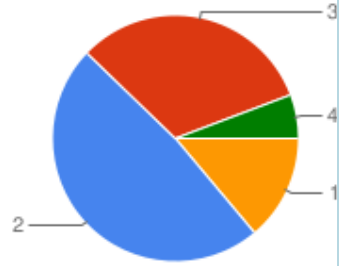
15. Jūsų išsilavinimas:

Atsakymo variantas	Pasirinkimų	Santykis, %
1. pagrindinis arba vidurinis	8	3.83
2. profesinis	7	3.35
3. aukštesnysis	18	8.61
4. aukštasis	176	84.21
Viso	**209**	**100.00%**

16. Jūsų pajamos vienam šeimos nariui per mėnesį:

Atsakymo variantas	Pasirinkimų	Santykis, %
1. iki 800 Lt	29	13.88
2. 801 - 1800 Lt	101	48.33
3. 1801 – 4000 Lt	67	32.06
4. 4001 Lt ir daugiau	12	5.74
Viso	**209**	**100.00%**

17. Jūs esate:

Atsakymo variantas	Pasirin-kimų	Santykis, %
1. Moksleivis (-ė), studentas (-ė)	7	3.35
2. Darbininkas (-ė)	10	4.78
3. Specialistas (-ė) (su aukštuoju)	143	68.42
4. Tarnautojas (-a) (be aukštojo)	15	7.18
5. Įmonės savininkas (-ė)	8	3.83
6. Bedarbis (-ė)	8	3.83
7. Pensininkas (-ė)	0	0
8. Kita	18	8.61
Viso	**209**	**100.00%**

